

עלילות אלכסנדר מוקדון

ההדיר וצירף מבוא והערות

יוסף דן

ספריית 'דורות'

דורות'

עלילות אלכסנדר מוקדון

עלילות אלכסנדר מוקדון

ההדיר וצירף מבוא והערות

יוסף דן

ספריית 'דורות'

הוצאת מוסד ביאליק • ירושלים

כל הזכויות שמורות למוסד ביאליק. ירושלים תשכ"ט
נדפס בדפוס ג'רוסלם פוסט

Copyright by the Bialik Institute, Jerusalem 1969
Printed in Israel

תוכן העניינים

מבוא	7
ביבליוגרפיה	20
עלילות אלכסנדר מוקדון	21
חלק ראשון : נוקטניבור	23
חלק שני : דריווש	47
חלק שלישי : הודו	77
חלק רביעי : תלאות אחרונות	107
ספר אלכסנדר מוקדון	127
נספחים	171
נספח ראשון : מסיפורי אלכסנדר בספרות התלמודית	173
נספח שני : מעשה נוקטניבור לפי ספר חסידים	189
נספח שלישי : מלחמת אלכסנדר במלך הודו	181
נספח רביעי : צוואת אלכסנדר	184

מבוא

[א]

גבורותיו של אלכסנדר הגדול שימשו, כידוע, נושא המקובל מאוד בתחום הסיפור המשעשע בימי הביניים, עד שנעשה כאן חומר לחילופי-נוסח הרבה ורשות של מוטיב לעצמו, שהוא ואופני עיבודיו מכונים בתולדות הספרות הכללית בשם 'רומאנסה של אלכסנדר', ואינו אלא סיפור עלילות אלכסנדר מוקדון. סיפור זה קנה לו מקום בספרות העברית של ימי הביניים משעה שנשתלב בתוך ספר 'יוסיפון', שהוא אחד מספרי קורות העתים העממיים והמפורסמים ביותר ביהדות ימי הביניים. כפי שהוכח לאחרונה¹, לא היה סיפור זה מגופו של ספר 'יוסיפון' תחילה, אלא נוסף עליו במהדורות מאוחרות כמאתיים שנה לאחר כתיבתו במאה העשירית. אין בידינו אפוא להוכיח, שהרומאנסה של אלכסנדר הביניימית היתה ידועה בישראל לפני המאה השתים-עשרה, ואולם מזמן זה ואילך מצויה היא בספרות העברית בכמה וכמה נוסחים, ששניים מהם מוצעים כאן לפני הקורא.

'הרומאנסה של אלכסנדר' גופה אינה יצירה ביניימית. היא נתחברה ככל הנראה בתקופה ההלניסטית, וניכרת בה השפעתה של מצרים ההלניסטית, והולמה השם יצירה של אלכסנדרונית. הנוסח היווני, שהוא הקדום ביותר, ידוע בשם פסבדו-קאליסטנס², ויש ממנו נוסחאות מספר, הנבדלות זו מזו מעט או הרבה, והחוקרים עסקו בהן הרבה. לענייננו חשוב מאוד הדבר, שנוסחה אחת של פסבדו-קאליסטנס החוקרים מצאו בה סימני אופי יהודי, ואפשר שיהודי בן התקופה ההלניסטית הוא שערך את הנוסח הזה³. ואולם לא רק

¹ עיין: ד. פלוסר, מחבר ספר 'יוסיפון', זמנו ותקופתו, ציון, כרך י"ח, ירושלים תשי"ג, עמ' 109-126; והשווה: י. בער, ספר 'יוסיפון' העברי, ספר דינבורג, ירושלים תש"ט, עמ' 178-205, ובייחוד עמ' 182.

² מחקרים רבים נכתבו על חיבור זה; עיין במבחר הביבליוגרפיה להלן.

³ עיין: I. Kazis, The Gestes of Alexander of Macedon, Cambridge.

בנוסף מיוחד אחד של הסיפור היווני הקדום יש חלק ליהדות אלא בכולם, בשיעורים שאינם נבדלים זה מזה אלא מעט; ואין ספק, שסיפור עלילות אלכסנדר כפי שבא באב הנוסף היווני היה כרוך בסיפורי מעשיו של המלך בארץ-ישראל ובעניינים יהודיים אחרים, אלא שקשה לעמוד על מידתו של דבר זה לפי הנוסחים המאוחרים שבידינו.

מן הנוסף היווני של פסבדו-קאליסטנס נשתלשלו הנוסחים הלאטיניים, המכונים בשם 'היסטוריה דה פרלייס' (Historia de Preliis), שאין ביניהן אלא הבדלים קטנים, ואלו נתפשטו בימי הביניים ושימשו יסוד לנוסחים של הלשונות הבינימיות האחרות. כמעט שאין לשון המשמשת בספרות ימי הביניים, שאין בה נוסח של רומאנסה זו, שנעשתה לאחד הסיפורים הנפוצים והמפורסמים ביותר, בדומה לרומאנסות על המלך ארתור או על קארל הגדול. המעבדים בלשונות השונות הוסיפו וגרעו מן החומר המתהלך לפי נטייתם, ואף סיפורים עצמאיים רבים נפרדו מעל אב-הסיפור ונעשו חלק מן הפולקלור העולמי כמעשים העומדים בפני עצמם.

מציאותם של נוסחים עבריים של סיפור זה אינה אם כן דבר שאינו בנוהגו של עולם; הספרות העברית השתלבה במגמה הכללית של הדורות ההם וחזרה וסיפרה בצורות המתחלפות את מעשה אלכסנדר, כשם שעשו כך כל העמים בשעתם. וכעמים אחרים, נטו גם המעבדים העבריים להדגיש את הצד המיוחד, הקרוב ללבם, ושינו מנוסף הרומאנסה ועשו בה כעולה על רוחם.

ואולם בצד חשוב אחד נשתנה מעמדו של המספר העברי, של המעבד או המתרגם את הרומאנסה של אלכסנדר מזה של חברו שאינו יהודי: סיפורים נכבדים, שאלכסנדר הגדול עומד במרכזם, הגיעו אל יהדות ימי הביניים מן התקופה הקדומה בנוסף עברי שורשי ומקודש, ביד מסורת הספרות התלמודית. כאן יש יותר מעשרה סיפורים ממין זה, ורובם קשורים בסיפור אלכסנדר שברוב נוסחאותיו⁴, והללו היו יסוד נאמן ומקודש למעבדים הבינימיים להר-

Massachusetts, 1962 (להלן בקיצור: נוסח ק'), עמ' 2-3.

⁴ הסיפורים הובאו להלן, נספח ראשון. ועיין ניתוחם והשוואתם לנוסחאות

חייב את הסיפור במגמה יהודית. ויש לציין, שיחסם של המעבדים אל מקור זה לא היה שווה: יש שדחו את הסיפורים, שאין ישראל ויהדות עיקרם, והבליטו במיוחד את סיפורי התלמוד על אלכסנדר, ואילו אחרים נטו יותר לתרגם או לעבד את המקור הלועזי שבידיהם, אגב הרחבה מועטה מאוד באותם עניינים, הנזכרים בתלמוד. מידת צירופם של אב-הסיפור ההלניסטי והאגדה היהודית הקדומה מש-תנה אפוא מנוסח לנוסח של סיפור אלכסנדר.

[ב]

חמישה הם הנוסחים העבריים העיקריים של ימי-הביניים, שנשתמרו בדינו, וכל אחד מהם מצוי, בכמה כתבי-יד ובנוסח משנה.

(א) נוסח של יוסיפון, שכאמור אינו מגופו של החיבור עצמו, אלא נספח אליו ביד עורך מאוחר, כנראה במאה השתים-עשרה⁵. נוסח זה מאריך בסיפור לידתו של אלכסנדר, מלחמותיו נגד הפרסים, ועסקיו עם היהדות וישראל, אך מקצר מאוד בסיפור מעשיו בארץ הודו, ואף ממעט מאוד בסיפורי הרפתקאות ונפלאות, התופסים מקום נכבד ברומאנסה של אלכסנדר הביניימית הכללית. ניכרת בנוסח זה מגמה לשלב את הסיפור במסגרת הקורות כחלק מסיפור תולדות ישראל והעמים נוסח 'יוסיפון', ומקום חיבורו של זה בזה הוא כיבוש ארץ-ישראל ביד המלך ופגישתו עם הכוהן הגדול. זו אחת הקצרות שבנוסחאות של הרומאנסה בעברית, ופחות סיפורית שבהן, אך היא נתפרסמה בשל צירופה לספר עממי זה.

(ב) נוסח תרגומו של עמנואל בן יעקב בונפיס מן הלאטינית; הוא יצא בהוצאה מדעית בשנת 1962 על-ידי ישראל קייזיס⁶. נוסח זה קרוב בתכונתו ליוסיפון, אך מפורט וארוך ממנו, ושלא כמותו הוא מוסיף דברים מאוצר מאמרי החכמה המיוחסים לאלכסנדר (ראה להלן). היסוד הסיפורי שבנוסח זה מרובה משל יוסיפון, הורחב תיאור מסעו לארץ הודו, והוא מביא הרבה הרפתקאות,

הרומאנסה בספרו של קייזיס (הערה 3), עמ' 2-25.

⁵ המהדורה המחקרית של ספר יוסיפון נדפסה על-ידי גינצבורג וכהנא, בקובץ ההיסטוריוגרפיה, תרנ"ו-תרע"ג.

⁶ עיין הערה 3.

שעברו על אלכסנדר וצבאו, אבל אינו מגיע למידת האריכות והפי-
רוט שבנוסחאות אחרות.

(ג) נוסח כתב-יד פארמה, שתואר בהרחבה על-ידי ד. פלוסר⁷,
והוא נוסח מפורט המקביל ליוסיפון אך רחב ממנו, ויש בו כמה
צדדים חדשים. נוסח זה עוד לא פורסם והוא צריך מחקר מיוחד.

(ד) הנוסח שפירסם ישראל לוי ב'קבץ על יד'⁸ על-פי שני
כתב-יד של הספר שבפאריס ובלונדון, והשווה אותו בפרטות אל
הנוסח הלאטיני. נוסח זה ניתן כאן כנוסח ראשון, והוא המפורט
והרחב ביותר שבנוסחאות 'רומאנסה של אלכסנדר' שבידינו, והק-
רוב ביותר ברוחו ובענייניו אל הרומאנסה הביניימית, הלאטינית
בעיקר. כפי שהראה י. לוי במבואו הרחב⁹, אין ספק שנוסח זה תור-
גם מנוסח ערבי, שהוא עצמו מיוסד על נוסח לאטיני. לשון התר-
גום הערבי ניכרת גם בתחביר וגם בשימושי מלים (כגון 'מדינה'
בקביעות במקום 'עיר'), וכן בשמותיהם של הנפשות והמקומות,
שנשתבשו בהעתקתם מלאטינית לערבית ועברו בשיבושם אל העב-
רית. ויש שמייחסים מלאכת התרגום של סיפור זה לר' שמואל אבן-
תיבון, אך אין השערה זו מבוססת כל צורכה; ר' שמואל אבן-
תיבון עסק בתרגום ספרים מן הפילוסופיה היהודית, וקשה לשער
שנפנה לתרגם סיפור ארוך זה. וכן אין ספק, שתרגום זה נעשה
סמוך לסוף המאה השתים-עשרה או בראשית המאה השלוש-עשרה.
(ה) הנוסח החמישי, שאף הוא פורסם על-ידי י. לוי על-פי כמה
כתב-יד¹⁰, הוא היפוכו של הנוסח הקודם, וניתן כאן כנוסח שני.
שלא כנוסח הקודם, הקרוב ביותר אל הרומאנסה הביניימית הכללית,
נוסח זה שונה לחלוטין מכל האחרים, ככלליים כעבריים. שניים מן
הפרקים העיקריים בכל הנוסחאות הידועות, מלחמתו של אלכסנדר

⁷ ד. פלוסר, מעשה אלכסנדרוס לפי כתב-יד פארמה, תרביץ כו, תשי"ז,
עמ' 165-184.

⁸ 'קבץ על יד', כרך שני, ברלין תרמ"ו, עמ' 1-53. מקבילות והשוואות
לנוסחים אחרים הובאו שם, עמ' 53-82.

⁹ שם, עמ' 5-16 (במספור רומי).

¹⁰ תהלה למשה, ספר היובל למ. שטיינשניידר, ליפסיה תרנ"ו, 142-163,
על-פי כתב-יד מודינה, בהשוואה לכ"י הבודליאנה 2797 וכ"י מדמשק.

נגד פרס ומלחמותיו ומסעותיו בהודו, חסרים לגמרי בנוסח זה, ולעומת זה נוספו סיפורי נפלאות והרחבות רבות, שאין להן זכר בשום נוסח אחר. רומאנסה זו היא מעיקרה רשות הדמיון היוצר, אך בנוסח זה הרקיע הדמיון שחקים. גיבורים רבים הרגילים בסיפור המעשה, כאן הם חסרים, ושמותיהם של הגיבורים הבאים בו נשתנו ולבשו צורה עברית.

שינויים מופלגים אלה הביאו את מ. גאסטר לכלל השערה¹¹, שנוסח זה מיוסד על נוסח קדום ובלתי-ידוע של פסבדו-קאליסתנס. ואולם נראית יותר ההשערה האחרת, המקובלת על רוב החוקרים: נוסח זה הוא יצירה עברית דמיונית מקורית, המיוסדת על הרו-מאנסה הביניימית, אלא שפרקה מעליה לחלוטין את עול העלילה המקובלת, ונתנה לדמיון היוצר של המספר חופש גמור.

הווי אומר, שני הנוסחים הניתנים כאן, הפוכים זה מזה מצד מקורם בספרות העברית: האחד אינה אלא תרגום מדויק של רומאנסה ביניימית לעברית, ואילו השני הוא כנראה יצירה עברית מקורית, שהרומאנסה הידועה שימשה לה חומר, אבל תוכה ושורת סיפורה לא הגבילו את כוחו של היוצר המקורי.

מלבד נוסחים אלה נפוצו בימי-הביניים, בישראל ובעמים, שברים ורסיסים של רומאנסה זו, ששובצו במערכות סיפורים אחרות, ולעתים ניתקו כל קשר בין הרומאן המקורי לבין הבאתן במקומות אלה. שתי דוגמאות מנוגדות לרסיסים מסוג זה הובאו כאן בנספחים: סיפור מלחמתו של אלכסנדר במלך הודו, כפי שהוא ניתן בפתיחה של 'כלילה ודמנה', אחד הסיפורים הפרוזאיים הקדומים ביותר בעברית (ראה נספח שני), שבו מעטים השינויים מן הסיפור הרגיל של הרומאנסה, גם העברי וגם הכללי; ונוסח סיפור לידתו של אלכסנדר ב'ספר חסידים' (ראה נספח שלישי), שבו נשכחו לחלוטין שמותיהם של הגיבורים, פיליפוס, נוקטניבור ואלכסנדר, ונותר רק גופה של העלילה, ואף זו בצורה מטושטשת. סיפור לידתו של אלכסנדר והמתת אביו נעשה כאן סיפור-כשפים סתם, בלא גדר

M. Gaster, Texts and Studies, London 1925-1928, Vol. II, ¹¹ 819-821

זמן ומקום, כפי שאירע גם לפרקים וקטעים אחרים של סיפור עממי זה, שלא רק כללו אלא גם חלקיו ורעיונותיו נעשו נכסי-יסוד של אוצר הסיפור בימי-הביניים, בלשונות העמים ובלשון העברית.

[ג]

'רומאנסה של אלכסנדר' מהי, מה ענייניה מה מגמותיה הרעיוניות ואופיה הספרותי ?

ארבעה המה חלקי-יסוד ברומאנסה זו, החוזרים דרך קבע בכל הנוסחאות, אבל משתנים זה מזה במידת ההדגשה לפי הנוסח: (א) הסיפור הנפלא על לידת אלכסנדר, כבנו של המכשף המצרי נוקטניבור.

(ב) סיפור מלחמותיו של אלכסנדר נגד יוון, פרס והודו, שאף-על-פי שאינו בגדר סיפור היסטורי, הרי המסורת ההיסטורית של אלכסנדר ומעשיו הביאה אותו לעולם.

(ג) קובץ של סיפורי נפלאות על יצורים מוזרים, מפלצות, ארצות רחוקות ומנהגים משונים, הרקומים ביריעת הסיפור.

(ד) חכמת אלכסנדר, שהיה תלמידו של אריסטו הפילוסוף הגדול והמהולל.

סיפור לידתו של אלכסנדר יסודו בליצנות קלאסית על כוהן שמתחפש לאל ומפתה אשת-איש יפהפיה ומכניס בלבה, שהאל עצמו מבקש לבוא אליה. סיפור הומוריסטי זה חוזר בכתבים קלאסיים, ודרך כלל מגמתו שם ללגלג על תמימותה של האשה מזה ועל האמונה המיתולוגית בדבר זיווג האל עם בת בשר ודם מזה. סיפור זה מובא דרך בדיחות כסיפור מוסגר בנוסח השני של הרו-מאנסה המוצעת כאן, בנפרד מסיפור לידתו של אלכסנדר.

ברומאנסה עצמה לבש סיפור זה מגמה רצינית וחלפה לה רוח הליצנות, וזאת משני טעמים: מפני מגמתו 'המצרית' של הסיפור, שכן על-ידי ייחוסו לנוקטניבור נעשה אלכסנדר בן מלך מצרים, ויותר משהוא מלך יווני או מוקדוני הוא מלך מצרים. בני אלכסנדר-ריה של מצרים הם כנראה בדו להם סיפור זה, כדי להפוך את אלכסנדר בונה עירם מכובש נכרי וזר, שבא מארץ פראית למחצה וכבש את עולם התרבות, לבנו הכשר של מלך מצרים, אם כי בדרך

לא רגילה, ולירש מלכותו בזכות אבות ולא בזכות כיבוש. ויש להעיר, שבנוסח הדמיוני של הסיפור, המובא כאן בנוסח השני, נעשה אלכסנדר מלך מצרים מעיקרו, וכמוהו פיליפוס בעל-אמו, כלומר: המגמה המצרית השתלטה על הסיפור שלטון גמור.

הגורם השני שנטל מסיפור לידת אלכסנדר את אופיו ההומוריסטי הוא, שבמהלך הסיפור הליצנות מוחלפת במעשה שהיה, כלומר: אלכסנדר הוא באמת בן האליל אמון, הוא שבא אל אולימפיה אם אלכסנדר בדמות נוקטניבור. במכתבים הראשונים המובאים בסיפור בשמו של אלכסנדר הלה מכנה את עצמו בשם 'אלכסנדר בן פיליפוס ואולימפיה', ואילו בהמשך הסיפור הוא מכנה את עצמו בשם 'אלכסנדר בן האליל אמון ואולימפיה המלכה'. משמע, מוצאו האלוהי של אלכסנדר, שתחילה הוצג כמעשה ערמה ופיתוי כדרכו של סיפור ליצנות, נהפך לדבר של אמת לאמיתה, המסביר את הצלחותיו; משום כך מופיע פעמים האל אמון עצמו כסוכך ומגן על אלכסנדר בשעת מצוקה.

צד אחר, שנטל מן הליצנות את עוקצה, הוא הקץ הטראגי של המעשה: אלכסנדר, שאינו יודע כי נוקטניבור הוא אביו, רוצחו בידיו, וכך נתן הנבל את הדין על המעשה הרע אשר עשה.

אין עקביות סיפורית מלאה במהלך המעשה, אך אפשר לראות ברור, כיצד מתגדלת והולכת דמותו של אלכסנדר ונהפכת ממלך גיבור לבן אלים, בן חסותם, השוחרים את טובתו.

בנוסח העיקרי של הרומאנסה נקשר לפחות חלק מן המערכה השנייה של הסיפור, שהן עלילות המלחמות, עם מעשה נוקטניבור: העילה ללידת אלכסנדר היא בריחתו של נוקטניבור מארצו בגלל חיל פרס, שאלוהיהם עמהם, ואילי מצרים אינם מגינים עוד על ארצם, כפי שמגלה נוקטניבור. לאחר בריחת המלך הקימו בני מצרים מצבה המספרת את המעשה. מצבה זו ראה אלכסנדר לאחר שכבש את מצרים והסיר מעליה את עול פרס. משמע: מלחמותיו של אלכסנדר נגד דריווש מלך פרס אינן רק מלחמות כיבוש, כפי שאלכסנדר עצמו חושב, אלא בלא-דעת נוקם הוא את נקמת אביו מיד שודדי מלכותו. מערכות הסיפורים הראשונה והשנייה, שלזו אנו מכנים כאן בשם חלק ראשון, 'נוקטניבור', וחלק שני, 'דריווש',

קשורות אפוא זו בזו בנבואת-נקמתו של נוקטניבור, שבנו ייקום את נקמת אביו. וכך משתמרת במידה מסוימת אחידותו של הסיפור, אם כי רבים החלקים שאינם חשובים לגופה של העלילה כפי צורכה לעצמה.

[7]

יתר כיבושי אלכסנדר, שלא ככיבוש פרס והמתתו של דריווש, אי-גם קשורים בסיפור לידתו, המונח ביסוד החלק הראשון של הרו-מאנסה. סיפורים אלה באו לגדל את דמותו, אם כי מידה של טעם לחיבורם בסיפור יש בהם: כיבוש אתונה, דרך משל, הרומאנסה רואה אותו כעונש מן השמים על המתתו של סוקראטס הפילוסוף; אלכסנדר, המלך-הפילוסוף ותלמידו של אריסטו, נבחר על ידי ההשגחה לנקום את נקמתו של הפילוסוף האתונאי הישיש בן עירו של רבו.

סיפור מלחמותיו של אלכסנדר נגד מלך הודו בא בסיפור בהר-חבה, כנראה משני טעמים: ראשית, מלך הודו היה בן בריתו של דריווש, וכל עוד לא הוכרע מלך הודו, לא הוכרע כלה כוחה של פרס. אלכסנדר חייב אפוא להשמיד כל זכר לעוצמתה של מלכות פרס, ומטעם זה עשה מלחמות הרבה. הטעם השני נעוץ בכך, שהודו נחשבה כרחוקה שבממלכות, וכיבושה מסמל קץ כיבושן של כל ממלכות העולם. לאחר כיבושה של הודו, אין אלכסנדר כובש עוד ממלכות ידועות, הכלולות בגיאוגרפיה של 'עולם התרבות' ההל-ניסטי והביניימי, אלא מקומות אגדיים בלבד. בכיבוש הודו הש-לים, אם כן, אלכסנדר את כיבושו של כל העולם כולו, ומשום כך תופס הדבר מקום נכבד כל כך ברומאנסה.

מצד מוסר-השכל-דבר מוצגים נצחונותיו של אלכסנדר על-ידי המחבר כניצחון על הגאווה והיהירות. המחבר משיג זאת באמצעות סוג ספרותי החביב עליו מאוד, זו האפיסטולריה. חליפת האיגרות בין אלכסנדר למלכי פרס והודו תופסת מקום נכבד ברומאן, ובעיקר מודגשת בהן יהירותם של המלכים הגדולים קודם למפלתם, ודבר זה דיו לכאורה לשמש צידוק לכיבושיו של אלכסנדר. בטחונם העצמי של המלכים מובע באיגרותיהם, ואלכסנדר לא בא אלא

להראות, כמה ריקה ובטלה יהירות זו. ומצד אחר, אין המחבר חוסך דברי יהירות מפי אלכסנדר עצמו, שרבים הם; כנראה סבור המחבר, ובדרך זו עיצב את סיפורו, כי גאוותו של אלכסנדר אינה ריקה ולא בטלה כיוון שהוא בחירם של האלים, מה שאין כן שליטי הממלכות הארציות שנכבשו בידו.

למרות הגרעינים ההיסטוריים הפזורים בסיפורי כיבושיו של אלכסנדר, הרי בנוסחאות הבינימיות אין כמעט שמץ של ממש היסטורי. השמות הגיאוגרפיים ניטשטשו ללא היכר, שמות אנשים נתחלפו ונשתנו, סדר הזמנים והמאורעות ההיסטוריים נשתבש, ונתיבי מסעותיו של אלכסנדר כמעט שלא ניתנו לשיחזור גיאוגרפי-היסטורי. יש להתייחס אפוא גם לחלקים אלה כאל רומאנסה של ימי-הביניים, מסוג הרומאנסות על קארל הגדול והמלך ארתור, ולא כאל בבואה של סיפור היסטורי ממש.

גם בסיפור מותו של אלכסנדר וחלוקת ממלכתו בין יורשיו ניכרים שרידי אמת היסטורית, אך גם אלו ניתנים בטשטוש מופלג, ובנוסחי ימי-הביניים לבשו צורה דמיונית. דברי אלכסנדר ומעשיו הבדויים נעשו עיקר והמציאות ההיסטורית, במידה שנשתמרה, טפלה להם לחלוטין.

הוא הדין גם לאחד הסיפורים העיקריים מבחינת הספרות העברית, לבואו של אלכסנדר לירושלים. גם כאן גברה יד האגדה, ואין בפירוט הרב שניתן לסיפור זה — בגלל היסוד התלמודי שבו — כל זכר למציאות היסטורית. חופש גמור לדמיון נתן מחבר הנוסח השני, ששינה אפילו את השמות והמצבים המתוארים בתלמוד, ואולם גם בנוסח העיקרי סיפור בואו של אלכסנדר לירושלים כולו אגדה, שאפשר יסודה באגדה יהודית קדומה, אך היסטוריה אין כאן.

הווי אומר: אין לראות בסיפור אלכסנדר אפילו ביוגרפיה של האיש ההיסטורי, ומכל שכן זכר למעשיו ומעמדו בהיסטוריה; הוא נעשה גיבור אגדי, המושך סיפורי גבורה ממקורות שונים ומזמנים שונים, והם נערכים סביבו כמעטה רקמה.

[ה]

אופיו של הסיפור הוא שגרם כנראה לכך, שנתלקטו אליו עשרות רבות של סיפורים קצרים יותר, אפיזודיים, המספרים את עלילות הגיבור בארצות רחוקות. סיפורים אלה נושאים אופי של סיפורים מעבר לאופק, תיאורים של המתרחש הרחק מעבר לעולם הידוע ולארצות היישוב, מקום שם שוכנים כל הדברים המוזרים והנפלאים. סוג ספרותי זה חביב היה על מספרים גם בתקופה העתיקה וגם בימי הביניים, שעה שקו-הגבול בין העולם הידוע ללא-ידוע עבר באמצען של יבשות, יבשות אירופה, אפריקה ואסיה, ואיש לא ידע נכונה מי חי וכיצד חי זה שמעבר לקו-הגבול. אלכסנדר כובש העולם היה לפי סיפור זה בכל מקום וראה את כל הנפלאות, וכך עלו ונארגו ברומאנסה זו הסיפורים הרבים, המתארים את הנפלאות הללו שמעבר לאופק.

ביניהם יש כמה סיפורי-יסוד, החוזרים בכל הנוסחאות, ומצויים גם בנוסחים הקדומים, גם באגדה התלמודית: פגישתו של אלכסנדר עם מלכת האמאזונות, הנשים הלוחמות, היא דוגמה אחת לכך; האגדה שהגיע אלכסנדר אל שערי גן-עדן וקיבל מתנה משומרי השער היא דוגמה אחרת. לזה אפשר להוסיף סיפורים אחרים, שהם יסודו של חלק זה: מעשה עלייתו לרקיע בסיוע ארבעה נשרים הקשורים אל תיבה שבה הוא יושב, ומעשה ירידתו לקרקע עית הים; שכן אין המחבר מסתפק בכיבושי אלכסנדר ביבשה, אלא תולה בו אגדות על כיבוש השמים ומעמקי תהום. סיפור-יסוד אחר החוזר ונשנה הוא מציאת עצי הנבואה, המצוי בכמה נוסחים ואף חוזר לעתים יותר מפעם אחת בנוסח אחד: ככל שליט גדול, גם אלכסנדר חפץ לדעת עד מתי יאריך בשלטונו ומשתמש בכל הזדמנות כדי לשאול שאלה זו (אגב, מעניין הדבר שבעל הנוסח השני של הסיפור, המובא כאן, התרחק מן המציאות ההיסטורית עד כדי כך, שייחס לאלכסנדר יותר משלושים וחמש שנות מלוכה). פגישותיו של אלכסנדר עם נשים יפות, מלכות ובנות מלכות, אף הוא מיסודותיו של חלק זה שבסיפור.

על סיפורי-יסוד אלה נוספו הרבה מאוד סיפורים אפיזודיים,

שעניינם בני-אדם מוזרים, או בעלי-חיים משונים, או מקומות מופלאים. אלכסנדר פוגש במסעיו אנשים הדומים לכלבים או לדגים, נשים שגובהן כמה זרתות ונשים שגובהן עשרים אמה; אנשים שעירים חדי-שיניים ונשים שזקנן מגיע עד דדיהן, וכיוצא באלה מפלצות רבות. הוא פוגש נחשים, תנינים, סרטנים ושאר מפלצות, שאין כדוגמתן במקום אחר בספרות, וכל המפלצות הענ-קיות הללו פוגעות בחילו, ורק בעמל רב מצליח הוא להתגבר עליהן. אלכסנדר מגיע בסיפורים אלה אל מקומות מוזרים ומופלאים, בקעות-קרח ומדבריות-שרב, ארמונות נפלאים שבהם קבורים מלכים קדומים, הרים עטויי-ערפל שמפלצות שוכנות בהם, וכיוצא באלה. בסיפורים אלה וכיוצא בהם ניתן חופש גמור לדמיון היוצר, ואין פלא שדווקא בחלקים אלה רבים ההבדלים בין הנוסחאות השונות, שכן כל שמועה על יצור מוזר יש לה מקום בסיפור עלילות אלכסנדר, שכן אם היה יצור כזה, חזקה על אלכסנדר כובש העולם שפגשו, נלחם עמו וגבר עליו.

האופי האפיזודי של סיפורים אלה הביא לכך, שקשרם אל גופו של סיפור אלכסנדר נעשה רופף; ניתן לגרוע ממנו ולהוסיף עליו כהנה וכהנה מסיפורים אלה, במיוחד בגלל פיזורם בחלקים השונים של הרומאנסה, ללא רציפות וללא אחדות. רבים מהם נאספו אל הרומאנסה, ורבים מהם נפרדו ממנה ונעשו רשויות של סיפורים לעצמם, שסופרו בימי-הביניים במסגרות שונות, מחוץ לסיפור-עלילותיו של אלכסנדר.

[1]

בעיני הדורות הבאים אחריו נעשה אלכסנדר מעין קיום חלומי של אפלטון: המלך הפילוסוף. בדמותו נזדווגו יחד דמותו של כובש העולם ומלך העולם עם דמותו של תלמידו של אריסטו גדול הפילוסופים. ככל שנתגדלה דמותו של אריסטו בעיני הדורות הבאים, ובייחוד בימי-הביניים, כשנעשה ראש לפילוסופים ותורתו נעשתה יסוד-מוסד בפילוסופיה, כולל האסכולאסטית, המקודשת על-ידי הכנסייה הנוצרית, כן גדל גם יסוד החכמה הפילוסופית בדמותו של אלכסנדר.

בסיפור המקורי חכמתו האריסטוטלית של אלכסנדר אינה תופסת מקום רחב אלא בוויכוחו הארוך עם אחד העמים היושבים בהודו וחי חיים פרימיטיביים; וגם שם אין החכמה חכמה אריסטוטלית ממש, אלא ויכוח בין מלך כובש לאנשים המחזיקים בדרך 'העניות הקדושה', אלא שגם כאן מעלה אלכסנדר את דמות רבו ומשתמש בה בוויכוח זה. ולא כן בדמותו של אלכסנדר כפי שנתגבשה בימי הביניים. מאמריו ומעשיו של המלך הפילוסוף נעשו יסוד מרכזי בספרות הפילוסופית-העממית, וברוב המקומות שנוצר מלך-פילוסוף בשמו אינו אלא אלכסנדר.

לספרות ישראל חדרה דמות זו בזמן מוקדם, וכבר הובא בארי-כות מעשה צוואת אלכסנדר לאמו, וכן סיפורים אחרים הקשורים בו בספר 'תיקון מידות הנפש' לר' שלמה אבן-גבירול. לאחר-מכן, משניתרגם ספר 'מוסרי הפילוסופים' לאבן-חאנין, נתעשרה ספרות-החכמה הקשורה באלכסנדר עושר רב. בנוסח קייזיס נכלל החומר הלקוח מ'מוסרי הפילוסופים' כמעט בגופו של הסיפור. בנוסח המקורי יותר של י. לוי, הנדפס כאן, אין הדבר תופס מקום כלל, והוא אף נעדר מן הנוסח הסיפורי-דמיוני הנדפס כאן כנוסח שני. לעומת זאת, בכל רחבי הספרות העברית נשתבצו סיפורו של אלכסנדר ומאמרי חכמתו: במבוא ל'כלילה ודמנה', שתורגם עברית פעמיים, משמש אלכסנדר מכשיר להעברת מאמרי החכמה שבספר הלז, ומשום כך פותח הספר במלחמותיו של אלכסנדר במלך הודו, כפי שהן באות ברומאנסה. סיפור צוואתו של אלכסנדר, שאינו מגופו של הסיפור, נשתבץ בתוך ספרות-המוסר העברית, ואחד הנוסחים המפותחים ביותר (נוסחו של המאירי) הובא כאן כנספח (נספח רביעי).

פרשת חכמתו של אלכסנדר היא תוספת ביניימית בעיקרה, אך עדות על שורשיה הקדומים יש גם במקורות העבריים: סיפורי התלמוד על אלכסנדר עניינם לא רק אצל גדולתו של מלך זה ומעשיו המופלאים, אלא גם אצל ויכוחיו וחכמתו; אמנם אין זו חכמת אריסטו רבו, אך דיו לשמש יסוד לעטרת מלך-פילוסוף, שנעשה מסימני דמותו של אלכסנדר ומיסודות סיפורי-עלילותיו.

מהדורה זו המוגשת עתה לקורא מכוונת להביא לפניו שניים מנוס-
חי סיפור עלילות אלכסנדר, שהיו צרורים עד עתה בקבצים מחק-
ריים בלבד. אין הכוונה להגיש מהדורה מדעית של הרומאנסה;
שעתה של זו עדיין לא באה, בייחוד משום שאין עדיין בידינו מה-
דורה מדעית מלאה של 'יוסיפון', הוא הנוסח הראשון של הרומאנס-
סה שנפוץ בעברית.

אף לא טרחנו במהדורה זו להעמיד את שמות המקומות
הגיאוגראפיים ואת שמות האישים על אופן המקורי; הקורא
יוכל למצוא ניסויים כאלה במהדורותיהם של קייזיס ושל יש-
ראל לוי. רק בשמות העיקריים והמפורסמים ביותר השתמש-
נו בנוסח הלאטיני המקובל, כגון אולימפיה, נוקטניבור, בו-
קייפילון וכדומה, ולא בשיבושים והעראביזמים המצויים בנוסח
הנדפס. הדגש הושם כאן על היסוד הסיפורי שברומאנסה, ששניים
מגווניו העיקריים — המקובל ביותר והמחדש ביותר — מוגשים
כאן לקורא.

אין נוסחים אלה כוללים את כל מערכת הסיפורים שברומאנסה
של אלכסנדר; בנוסחים האחרים וברחבי הספרות העברית בכללה
יש סיפורים רבים נוספים, שלא יכולנו לכללם במהדורה זו בגלל
קצבתה של המסגרת. ואולם בגוף הספר ובנספחיו מיוצגים הגוונים
העיקריים של אגדת אלכסנדר כפי שהיא משתקפת בספרות העב-
רית, וזו בלבד היא תכליתה של מהדורה זו.

ביבליוגראפיה

- י. לוי, ספר תולדות אלכסנדר, קובץ על יד, כרך ב, ברלין תרמ"ו, הקדמה ועמ' 1-82.
- ד. פלוסר, מחבר ספר יוסיפון, זמנו ותקופתו, ציון כרך י"ח, תשי"ג, עמ' 109-126.
- י. בער, ספר יוסיפון העברי, ספר דינבורג, ירושלים תש"ט, עמ' 178-205.
- י. לוי, ספר אלכסנדרוס מוקדון, תהלה למשה, קבוצת מאמרים בחכמת ישראל לכבוד מ. שטיינשניידר, ליפסיה תרנ"ו, עמ' 142-163 בחלק העברי ועמ' 235-237 בחלק הלועזי.
- גינצבורג-כהנא, ספר יוסיפון, תרנ"ו-תרע"ג.
- ח. הומינר, ספר יוסיפון, מהדורה שלישית, ירושלים תשכ"ז.
- ד. פלוסר, מעשה אלכסנדרוס לפי כתב-יד פארמה, תרביץ כ"ו, תשי"ז, עמ' 165-184.
- A. Ausfeld, Der Griechische Alexanderroman, Leipzig 1907.
- M. Gaster, An Old Hebrew Romance of Alexander, Studies and Texts, London 1925ff/1928, Vol. II, 814-878.
- E. H. Haight, The Life of Alexander of Macedon by Pseudo-Callisthenes, New York 1955.
- A. Hilka, Der altfranzoesische Prosa-Alexanderroman nebst dem lateinischen Original der Historia de Preliis, Halle 1920.
- A. E. Budge, The History of Alexander the Great, Syriac Version, Cambridge 1889.

חלק ראשון

נוקטניבור

זה ספר אלכסנדרוס מקדון וקורותיו, גבורותיו, וכל אשר עשה, וסיפור מלכים אחדים קדמוהו, וענייני מולדתו ויחסו ומותו. זה הספר כתבו תלמי המלך¹, עם כל חכמי מצרים וחרטומיה החוקרים על יצירת כל דבר, ועל בריאת בעלי חיים כולם, והצמחים, וצורת התרפים וחזונים² ומעשה הקסמים והכשפים, וזה התחלתו:

[א]

ויהי מלך אחד ממלכי מצרים, ושמו נוקטניבור, והיה האיש ההוא נבון וחכם בחכמת האיציטגנינות, ומשכיל במלאכת הכישוף והקסם, ובקי במלאכת המנחשים והמעוננים, וראש למהירים בחכמת הרוחות, ומופלג בשימוש כוח הכוכבים, והיה ישר דרך, נאה מן המצרים³, ונחמד בעיני השרים וכל עם הארץ.

ויוגד לו כי מלך אחד ממלכי פרס ושמו ארתחשסתא אסף המון רב וחיל כבד לבוא אל ארם⁴ להילחם בו. ויהי כשמוע נוקטניבור את הדבר הזה, ויתיעץ לדעת אם אמת היה הדבר הזה לבוא עליו מלך פרס, ויקח משרי עמו ומקריאי⁵ משרתיו, ויצו עליהם ללכת אל פאתי ארץ ממשלתו וכל גלילות ערי פרס, לרגל ולחקור על הדברים האלה ולשוב אליו אל נכון. ויקח מכוונה אחת נחושת⁶,

¹ י. לוי שיער, שייחוס הספר לתלמי וחכמי מצרים יסודו בנוסח הלאטיני של הספר, הפותח בדברי חכמי מצרים ומסיים בהספדו של תלמי על מות אלכסנדר (הקדמה, עמ' 11). ביוסיפון: 'כאשר מצאתי בספר תולדות אלכסנדרוס אשר חברוהו חרטומי מצרים וחכמיה המתעסקים בחכמות הרקיע ובטבעי היצורים והכוכבים וסודות תכונות ומעשה הצמחים ובעלי החיים' וכו'.

² הכוונה, כנראה, לחזיונות המתגלים באמצעות כשפים.

³ כלומר: הנאה מכל המצרים.

⁴ כנראה משובש וצ"ל 'אל ארצו'.

⁵ בחירי משרתיו.

⁶ מכוונה פירושה כן, בסיס למיכל מים, על-פי מל"א ז, כז ואילך; בנוס-

גדולה, מלאת גשמים⁷, שמורה אצלו ולקוחה⁸ בעת ידוע ומנוסה כחוק הקסם ההוא. ויקח בידו כף תמרים, אשר כורתה גם היא בשעת בחינה ומנוסה למלאכה הזאת⁹, וילחש על המים כמשפטו כרצותו לדעת על סתרי ההוויות, עד שנראה אליו בתוך מימי המכונה צורות הספינות והאוניות והמחנות הבאים עליו.

וישב על לבו ויתן דעתו לדעת מה לעשות להינצל מהרעה הזאת הבאה אליו. וכעמדו מחריש, והנה איש אחד מן המרגלים אשר שלח אל גלילות ארץ פרס בא. ויאמר: אדוני המלך נוקטניבור, הנה ארתחשסתא מלך פרס בא עליך בחיל כבד וביד חזקה להילחם בך, ועמו עם רב ממדי ופרס ואשור וכשדים והגרים ועילים ופתרוס ושנער וחמת וכל איי הים, וכל אנשי המלחמה אשר ממזרח השמש! וישחק עליו המלך נוקטניבור, ויאמר לו: איש חלש, ירא ורך הלבב, מבשר רעה וצופה קשה, אמנם¹⁰ מרוב פחזותך ואימתך ושברון לבך וחתתך דיברת כדברים האלה. הלא ידעת כי הנצח והגבורה והתוקף אינם במרבית החיל, ולא בעוצם מספרו, אך בחוזק הלב ואומץ הנפש, הנה אריה אחד משחית מחנה טלאים גדול. ועתה לך לך כי לא איש חיל אתה¹¹.

ויקם נוקטניבור וילך אל חדר המסתרים אשר לו, ויקח דונג, ויעש ממנו צורת אוניות ופרשים ואנשי מלחמה, וישליכם אל המים אשר במכונה. ויקח כף תמרים אשר בידו, וילחש בקסמיו לדעת מה יהיה באחרונה. ויגידו לו קסמים, ויכר מתוך הניחושים אשר עשה¹² כי אלילי מצרים אשר לו וצלמי עצביהם נכנסים בתוך

חאות אחרות מתואר הכלי כמזרק וכדומה.

⁷ בנוסח ק' ברור יותר: מי גשמים.

⁸ מזומנת לקחתה.

⁹ הכוונה לשעה הכשרה מבחינה אסטרולוגית.

¹⁰ מכאן עד 'איש חיל אתה' — נוסח ק', השלם וברור יותר מנוסח י' המקוטע.

¹¹ נראה שזוהי אחת התוספות, הבאות ליתן בסיפור העלילה מוסר-השכל. נוקטניבור אינו מתכוון כלל לנצח את אויביו בגבורה ואומץ-הנפש, אלא בכשפים.

¹² נראה שרצונו לומר: גם הקסמים וגם הניחושים הראו לו, שאויביו נתמכים על-ידי אליליו שלו.

אוניות מלך פרס, והמה חובלים ותופשי משוט לבוא עליו. וייצר לו מאוד, וידע כי כלתה אליו הרעה.

וישם לבו להימלט בנפשו; ויגלח ראשו וזקנו וגבות עיניו, ויתחפש, וילבש בגדים צואים, ויברח לילה. ויקח בידו אשר מצא מכסף וזהב וחרוץ וחלי כתם¹³, ואת כל הכלים העשויים לחכמת האיציטג-נינות ולמלאכת הקסמים. וילבש בגדי שש ומשי לבנים¹⁴, כמנהג נזיריהם פרושי המדברות אשר בארץ שנער, וילך ארץ מקדון, וישב בתוך המון העם, ויתנבא בתוכם, ויגד לכל איש ואיש יצר מחשבות לבו, וייפלא בעיני העם, ויגדל מאוד בעיניהם.

ואנשי מצרים ראו כי ברח מלכם ונס גיבורם ויחרדו, ותרפינה ידיהם, וילכו את בית עצביהם. ושם צלם ושמו סרפיס¹⁵ ויקריבו לו מנחת כשפים כמשפטם, וישאלוהו על דבר מלכם. ויען הצלם ההוא: הלא מלככם ברח ויימלט מפני ארתחשסתא הבא עליכם, כי ידע והכיר בחכמת קסמיו כי הוא ימשול בכם וימלוך על ארצכם ימים רבים, עד שיבוא הבחור בן מלככם ויקח נקמתו מאויביכם, והייתם אתם ואויביכם המושלים עליכם עבדים לבחור ההוא.

וכאשר שמעו מצריים את הדבר ההוא, לקחו אבן שחורה, ויעשו להם צורת נוקטניבור, ויכתבו על רגליו דבר הצלם, להיות להם ולבאים אחריהם זיכרון.

[ב]

ונוקטניבור ישב בארץ מקדון, נכבד בתוך העם ולא נודע מי הוא ומאין הוא. ויהי לעת צאת המלכים להילחם זה עם זה, ויצא פיליפוס מלך מקדון לצבא להילחם עם מלך אחר. ויעל נוקטניבור אל היכל המלך לבקר את אשתו, ושמה אולימפיה¹. וכראותו אותה נשאה חן בעיניו, ותבער בו אהבתה, ויכרע לפניו וישתחו לה, וישק על ידה, ויאמר לה: יעזור אלהים מלכת מקדוניא. ותאמר לו:

¹³ על-פי משלי כה, יב.

¹⁴ לאחר בריחתו; שכן ברח לבוש 'בגדים צואים'.

¹⁵ בק' ניתן לו שם עברי: שרף.

¹ בנוסח לוי היא מכונה אלנפדיוש; בנוסח ק' — אוליפידס, וכן שיבושים שונים בנוסחאות אחרות. השתמשנו כאן בנוסח השגור כיום.

אלוהים עמך, גיבור החכמה והבינה, סורה שבה פה. ויסר וישב. ותסב פניה ותאמר לו: שמעתי את עצם חכמתך ואמנה² איש מצרי אתה. ויאמר לה: מאוד היטבת לכבדני באמרך עלי כי איש מצרי אנוכי, הלא הם המצרים הידועים בכל דבר חכמה ומשכילים בכל שכל, ואם אינני מהם — גם לי לבב כמוהם, לא נופל אנוכי מהם בחכמה. ובדברו את הדברים האלה לא גרע ממנה עיניו, ולא נטה פניו. ותאמר לו: מה זאת שמת עלי מבטך? ויען ויאמר לה: מראיך הזכירני את אשר אמרו עלי עצבי אלוהי, שאני עתיד להתחבר אל מלכה גדולה ולשרת לפנייה, ונכון לבי ובטוח שאת היא המלכה. ויוצא מתחת בגדו לוח אבן השהם, ועליו זר זהב, סביב משובץ באבני כדכוד ואקדח, ובתוך הלוח שלוש צפירות; הצפירה הראשונה — צורת י"ב מזלות; ושנית — צורת כוכבי לכת, והשלישית — כללות רבות מחכמת האיציטגנינות, ואחת יקרה מאוד³. [ותשתאה המלכה] למראה עיניה, ותאמר לו: מה מאוד גדלה חכמתך ותבונתך אשר נתן לך אלוהים! ואולם אם הגד תגיד לי השעה והרגע אשר נולד בה המלך, אז אדע כי אין נבון וחכם כמוך. ויקסום ויעונן בחכמת קסמיו, ויגד לה את העת ואת השעה ואת הרגע אשר נולד בה פיליפוס המלך. ויאמר לה: כאשר הגדתי לך את זאת, כן אגיד לך את כל אשר תשאלני, הקשי-נא ושאלני.

ותשאל אליו ותאמר: שמעתי כי המלך פיליפוס שם אל לבו לגרשני מבית מלכותו בשובו מן המלחמה אשר הלך. ויען ויאמר לה: שקר אמרו לך, כי לא יהיה בעת הזאת. ואולם יארכו הימים ויגרשך המלך ותיפרדי ממנו ימים אחדים, ואחר ישוב אליך בעל-כרחו.

² ואמנה — ואמנם, לפי בראשית כ, יב.

³ צפירה — מעגל. נוסח לוי מקוטע במקום זה, והנוסחים האחרים אינם משלימים אותו כצורתו. בנוסח ק': אל הראשון היו חקוקים שנים-עשר מזלות, ובשני שנים-עשר חיות, ובשלישי השמש והירח. ואחר כן פתח תיבה אחד משן ויוצא ממנה שבעה כוכבים מאירים ושבע אבני משכית כנגד שבעה כוכבי לכת. ויהי כראות אולימפיה הפלאות ההם ותאמר... לוי מביא את נוסח כ"י לונדון, שבו נאמר: ועל השלישית אותות נסיוני הכוכבים על מולדות הממלכות ובזויות הלוח היו ארבעה אבנים יקרות ובהם סודות מכוח הטבע והיצירה.

נוקטניבור

ותשאלהו לפרש לה הדבר הזה, ולהיות ידו ועצתו עמה בדבר הזה ובכל אודותיה. ויאמר לה: אבל יש באלילים אליל גדול, בוחר בכך ואוהב אותך מאוד, ורוצה להזדקק לך, והוא יעזור בכל אשר תשאלהו, ומה תאמר נפשך ויעשה לך.

ותאמר לו: מי האלוה הזה ומה שמו ומה צורתו כי יבוא אלי וכיבדתיו ושמעתי בקולו?

ויאמר לה: שם האלוה הבוחר בכך הוא אמוֹן האמיץ, ונקרא שמו 'אמיץ' מפני שיש בידו כוח ועצמה לתת אֶזְרָא וְלִהְיוֹת גְּבוּרָה לְבוֹטְחִים בוֹ.

ותאמר אליו: מה צורתו, למען אכירהו בבואו אלי? ⁴ ויאמר לה: צורתו צורת אדם בינוני, לא זקן ולא בחור, ועל מצחו קרניים כקרני השור, וזקנו כזקן כלב, ובחלום הלילה יבוא אליך לבקש ממך ולשכב עמך.

ותען המלכה ותאמר אליו: ואם אמת הדבר הזה — מהיום והלאה אינך בעיני כי אם כנביא או כמלאך.

[ג]

ויצא מלפניה, וילך אל המדבר, אל אשר ידע ששם עשבים ועיקרים הצריכים למלאכת הכישוף. ויעש מהם בחכמת כשפים, עד שהיתה המלכה רואה בחלום כל דבריו. ויהי בבוקר ותשלח ותקרא אליו, ויבוא אליה. ותאמר לו: הנה ראיתי בחלומי ככל דבריך; בא אלי מלאך ויאמר לי: הנני מפקיד אצלך איש לעשות ככל דבריך. ויאמר לה: שמעתי את חלומך, ואולם בואי החדרה, ואראה לי שם מקום ואודיעך את מספר החלום ¹ ואת שכרו ², ואראה כל אותן הדברים, כי ידעתי כי האלוה הזה עוד יתראה אליך בדוגמת תנין

⁴ ייתכן שיש כאן הכפלה וחזרה על השאלה, וייתכן שבמתכוון לא השיב נוקטניבור לשאלתה בפעם הראשונה.

¹ סיפור החלום, על־פי שופטים ז, טו: ולפי זה יש לקרוא כאן 'שברו' תחת 'שכרו'.

² בנוסח ק' הדברים מקוצרים: ויען נוקטניבור ויאמר: אם תתן לי מקום בהיכלך אראך הדבר יותר אמיתי, וכך הוא האמת, כי עדיין יבוא אליך זה האלוה בדמות תנין...

גדול, ואחר כך יהפך לאיש כתבנית, ואם אסתר עמך באותו מעמד, איננו איך תתנהגי עמו ומה תעשי; ואם לאו, לא אוכל ליעצך על זה. ותאמר לו: הן דיברת, בוא אל חדר משכבי ועשה כטוב בעיניך, וכי יבוא דברך — אתנך לאב לנער הילוד, כי על ידך יהיה לי הבן הזה.³ ועתה ציוותה המלכה להכין לו מקום בחדר משכבה שילין שם עמה הלילה.

ויהי בלילה ההוא ויקם נוקטניבור ויתהפך בכשפיו, ויהי לתנין גדול, כי כך יעשו המכשפים, יהפכו לתנינים בחכמת כשפיהם.⁴ וילך על מיטת המלכה בדוגמת תנין, וייהפך לאיש, ויבוא אליה, ותהר לו. וככלותו אמר אליה: הנה מן הזרע הזה ייצא איש חזק ואמיץ על כל הגיבורים. אז נפרד ממנה, ויצא מהיכלה, וילך לו.

ויהי כמשלוש חודשים והרגישה המלכה כי הרה היא, ותשלח אל נוקטניבור ותאמר לו: הנה אנוכי הרה, ועתה הודיעני איך יפול דבר אל המלך פיליפוס בבואו וירגיש בדבר הזה.⁵ ויען אליה: אל תיראי, כי אמון האמיץ, האלוהים אשר בא אליך, יהיה לך לעזר ויטיב לב פיליפוס לאהבתך.

ויסע משם, וילך המדברה אל המקום אשר עשה שם כשפיו, וילקט עשבים ושורשים לעצור ולהשתמש בכוח הכוכבים, להראות לכל איש את אשר יחפוץ להראותו בחלומו.

בלילה ההוא נראה לפיליפוס בחלום, כי האליל אמון שכב עם אשתו, ואחרי שכבו עמה סגר רחמה, וחתם עליו בחותם זהב. וצרתו צורת תנין, ועל ראשו מאכלת חדה, והשמש מנוצץ עליו. ואמון אומר לה: הנך הרה מדוגמת פיליפוס וחבירו.⁶ וייקץ פיליפוס

³ למרות השתדלותו של המחבר לספר את הדברים במידת הרצינות שבתיאור לידתו של גיבור, אין הוא יכול להתגבר על הצד המבדח שבסיטואציה, וביטא זאת בדבריה אלה של המלכה.

⁴ עיין להלן, נספח שלישי.

⁵ כלומר מה תהיה תגובתו על הדבר.

⁶ הנוסח קשה כאן. בנוסחים האחרים: והנער אשר ייוולד יפדה אותך ואת פיליפוס אביו. ואולם העניין המודגש כאן — שהאל בא אל המלכה בדמות המלך — מודגש כחשוב מאוד במקומות אחרים, כגון בנוסח הסיפור ב'ספר חסידים' (להלן, נספח שלישי), וכנראה יש יסוד נכון

והנה חלום, ותיפעם רוחו, ויקרא אל הכוהן אשר עמו במחנהו, ויספר לו את חלומו. ויאמר לו הכוהן: אם אמת החלום הזה, הנה המלכה הרה מרוח האליל אמון, ותלד בן, גבורתו כגבורת נחש, ומלכותו יגיע עד מזרח השמש. וזה פתרון הצורות אשר ראית מעל לחותם.

ויהי לקץ הימים וילכוד פיליפוס את המדינה אשר צר עליה, ונדמה לו בתוך המלחמה כאילו נחש הולך לפניו ונופח בפני המלכה חמה הנלחמים עמו⁷ ומבריהם, והוא נוצח. וכאשר נכנס פיליפוס לתוך המדינה, שב למלכותו בארץ מקדון.

ויהי כאשר בא פיליפוס אל היכלו, ותצא המלכה לקראתו, ויחבקה וינשקה, ויאמר אליה: אם ויתרת גופך⁸, אין עליך אשם, כי אין בנולדים לבטל רצון אלילים, וכבר הראני אלילי בחלומי את כל אשר עשית, ואשר אירע לך, ועל כן אין אדם יכול להאשימך. ויהי מקץ ימים, והמלך יושב על כסאו, והמלכה ניצבת לימינו, ושם מבחר שריו, והנה נוקטניבור בא בדמות תנין בתוך ההיכל, מקפץ ומדלג. ובהגיעו למלכה הכניס ראשו לתוך חיקה ונישקה. וייבהלו מאוד כל היושבים לפניו, וגם המלך נבעת מאוד, ויאמר: הלא הוא זה התנין אשר ראיתי ביום לכדי העיר אשר צרתי עליה, נלחם עם אויבי ונוצח לפני; פליאה מאוד דברו, וגדולה היא לי.

[7]

אחר הדברים האלה, ופיליפוס יושב על כסא מלכותו, ונפל בחיקו ציפור, והטיל ביצתו בחיקו, ונפל מחיקו על הארץ, ונשבר; ויצא ממנו נחש קטן. וירץ הנחש ללכת על פניו כמעט¹, ואחר רצה לשוב אל השפופרת שיצא ממנה, ולא הגיע שם, ומת. אז פחד המלך, ונבהל, ויאמר לאסוף את כל שריו ועבדיו, ויספר להם את כל אשר

לנוסח כאן, אלא שנשתבש.

⁷ הכוונה, כנראה, לשורה הראשונה שבמחנה האויב, לעומדים בחזית.

⁸ לשון מוזרה, והכוונה, כנראה, הפקרת גופך.

¹ המספר אינו אומר לאן היו מועדות פניו (כמעט עד קצה החדר, או כמעט עד המלך), ואף הנוסחים האחרים אינם מבררים זאת. בנמשל דומה כי הכוונה היא, שהגיע כמעט עד קצה התבל.

קרהו, ויראם את הציפור והביצה והנחש שיצא ממנה. ויען אחד מגדולי קוסמיו ויאמר: הלא זאת אות מאת האליל, כי בן נולד שיכבוש את כל הממלכות, ויהי בשובו ממלחמותיו אל מלכותו ימות בדרך, ולא יגיע אל העיר שיצא ממנה.²

ויהי אחרי כן ותתחלחל המלכה, ויאחזוה חבלי יולדה, והיא לא ידעה על מה החבלים האלה, כי לא ידעה ולא הרגישה ביום עיבורה איש למשכב זכר.³ ותשלח ותקרא לנוקטניבור; אז ידע על מה תדרשנו, כי שמר ימי עיבורה. ויהי בבואו ויאמר לנערותיה: שאוה והעמידוה על רגליה. ויהי מדי עמדה, והשמים נתקדרו בעבים והשמש נתכסה בענן. ויאמר: שבי המלכה, שבי! ותשב. ויהי כשבתה, המליטה זכר. אז רגשה ותרעש הארץ, והשמים רעשו, ויהי ברקים ורעמים וברד כבד מאוד,⁴ לפניו לא היה כן.

ויצאו הסריסים ויבשרו את המלך: הנה המלכה ילדה לך בן. והמלך קם אל המקום אשר שם המלכה, ויאמר לה: הנה נא ידעתי כי בנך אינו ממני, ויהי עם לבבי לבלתי החיותו; ואולם על-פי הנפלאות שראיתי במולדו, ידעתי כי רוח אחרת עמו, ובן האלילים הוא,⁵ ולא ניתן להמיתו, וכשר הדבר לגמלו ולגדלו ולשום שמו אלכסנדר. ויצו המלך את שרותיו ואמהותיו, ותגמלו⁶ את הילד, ויהי לו לבן.

בימים ההם ויגדל הילד, ולא דמה בצורתו את פיליפוס, וגם לא

² בנוסח ק' בשינוי: 'ויהי כאשר שם ראשו בביצה, ומת', וכן בנמשל: 'וקודם שובו אל ארץ מולדתו יסוב כל העולם'.

³ נתערבבו כאן שני מוטיבים שונים. בגוף הסיפור עד כה יודעת המלכה כי נתעברה וכי עתיד להיוולד ממנה בן לאליל; ואילו כאן נרמז קיומו של מוטיב אחר: המלכה לא ידעה בשכבה ובקומה, כנראה בכשפי נוקטניבור. רמז זה אינו מצוי בנוסח ק' ולא בנוסחים הרגילים של יוסי-פון, אך הוא נרמז בנוסח דפוס מאנטוובה של ספר יוסיפון.

⁴ בנוגע לעניין 'ברקים ורעמים' הללו ראה להלן בנספח.

⁵ מופתים אלה, המלווים את לידת אלכסנדר, אינם מתוארים כמעשי-כשפיו של נוקטניבור. כאן עובר הסיפור ממסלול של מעשה לצון ותרמית של מכשף, למסלול של הערצה גלויה לאלכסנדר, שבאמת בן אלילים הוא, המשנה סדרי תבל.

⁶ צ"ל ותגמולנה.

לאמו, אך שעריו כשער הארי ועיניו גדולות, האחת שחורה והשנית ירוקה, ושיניו ארוכות, וקולו כקול הארי, עד כי ירעדו שומעיו בהרימו קולו⁷. ובהיגמל הנער אחר המלך לגמלו וללמדו כל חכמה; אז למד והצליח.

[ה]

ויהי [אלכסנדר] בן י"ג שנה¹, והוא רוכב על סוס, ואיש לא יעצור כוח לפניו. וכראות פיליפוס את גבורתו ואת עוצם חכמתו, נשא חן בעיניו, ויאמר לו: אי אלכסנדר, טוב אתה בעיני, אבל איני מכיר בך אם יצאת מחלצי, שהרי אינך דומה לי בצורת².

והמלכה שמעה, ותירא מאוד, ותאמר: אולי לב המלך עלי על דבר בני. ותשלח ותקרא לנוקטניבור ותאמר לו: נס נא, ראה מה יהיה סוף הדבר עלי מאת המלך, כי יראתי על זה. ויען ויאמר אליה: אל תחשבי עליו רעה, כי אין בלבבו עליך רק טוב.

אז שמע אלכסנדר את דברי נוקטניבור ויאמר לו: איזה הדרך עבר רוח ה' לדבר אותך ולהגיד לאדם מה שיחו³ ואשר בלב המלך?

ונוקטניבור היה אחד מן המלמדים, אשר העמיד המלך ללמדו במיני החכמות. ויאמר: הלא מחכמת האיציטגנינות ושימוש הכוכבים יעמוד אדם על אלה. ויען: אמנם הריעות כי לא גילית אוזני, ותכס ממני בחכמה הזאת, כי על זאת יש לי לבבי משאר החכמות כולן⁴. ויען ויאמר לו רבו: אבל בעל החכמה הזאת, בהתלמדו,

⁷ תיאור זה דומה לתיאור דמותו הנוראה של ארמילוס ב'ספר זרובבל' ושלוחותיו.

¹ בשאר הנוסחים י"ב שנה, וכנראה שינה המתרגם מתוך כוונה 'לייחד' את הסיפור.

² דברים אלו אינם מתיישבים עם סיפור 'התגלות' האל אמון למלך בחלומו.

³ לפי עמוס ד, יג. ושם יש כאן רמז לדברים שבינו לבינה על-פי מדרשו של הכתוב המובא בחגיגה ה, ע"ב ושהיה מקובל מאוד בימי הביניים, ראה רמב"ם הלכות דעות ה, ד. וראה דברי אלכסנדר לאמו להלן, פרק ז.

⁴ ביוסיפון ברור יותר: 'אני תאב מאוד לדעת החכמה הזאת, ואיני חושב

צריך להימשך במדברות, לבדוק אחרי הכוכבים, מקום שכלה רגל משם.

וישאל אלכסנדר: המן החכמה הזאת יעמוד אדם על מידת ימיו ומתי ימות?

ויאמר לו: כן, וגם אני רואה בחכמתי ימי למות, ויוצא חלצי יהרוג אותי.

ויען אלכסנדר ויאמר: עתה אני חושק לדעת בחכמה הזאת, ואבינה לאחריתם, ועתה הגד לי איך יפול דבר.

ויאמר לו: הלא אמרתי כי תצא אחרי ונטשתיך המדבר, אז תבין ואז תבחין.

ויהי בלילה, וייוועדו יחדיו לצאת המדבר, ויצאו הלילה ההוא. המה יצאו מן העיר עד החריץ העשוי מחוצה לחומת העיר סביב לה, כמשפט העיירות הבצורות. ויאמר רבו: שא־נא עיניך השמימה והבט אל שברי, איך אורו נוטה לחשוך, וכוכב צדק ונוגה, איך אורם וזוהרם. ויאמר לו: רבי, הראני איפה הם ומי הם הכוכבים [האלה]?

ויהי כשאת רבו עיניו ובהראותו אליו את הכוכבים, ויקרב אלכסנדר וידחוף נוקטניבור אל תוך החריץ ויפול שמה. ויאמר אלכסנדר לנוקטניבור בנופלו שמה: רדה אל שאול ברעתך, כה משפט איש אשר יגלה סודי המלכים שלא במצוותם!

ונוקטניבור נשא קולו מתוך החריץ ויאמר: שמע־נא אלכסנדר, הנה יום אשר אמרתי לך, כי יוצא חלצי יהרגני.

ויען ויאמר: איך אני בנך?

ויען ויאמר: הרף ממני, כי אין כזב בדברי, והאמת דיברתי, ואכן לא אפרש לך עוד.

ויהי כשומעו ויחר אפו וירגמהו אבן, וימת שם.

ויהי אחרי כן, ויד לבו על הרגו רבו, ויאמר בלבו: אולי אמת הדבר, ויינחם מאוד, וירד אל החריץ, ויקח נבלתו, ואת גופתו שם על שכמו, ויבוא עד אמו אל ההיכל. ותראהו אל אמו⁵, ותאמר לו: מה המשא הזה?

למאומה כל החכמות אשר לימדתני לנוכח החכמה הזאת.

⁵ צ"ל: ותראהו אמו.

ויאמר לה: [ז]את גופת רבי אשר הרגתי אמש.
 ויחר לה מאוד, ותאמר: מה הגמול אשר שילמתו, ותהרוג אביך,
 או אשר הוא כאביך!
 ויאמר: הלא מפתיותך ומרוע דעתך היה כל אלה!
 ותצו המלכה ויקברוהו בכבוד בתוך היכלה.

[ו]

ומלך קפלוסיא¹, היא הקרובה למקדוניה, אהב לפיליפוס, ושלח
 לו מנחה, אשר נתן עליו, סוס חשוב מאוד, והיו קורין אותו סוס
 בוקיפילון², ולא היה אדם יכול לעוצרו ולבלום את פיו, וכל
 הקרב אליו יהרגנו. ויצו המלך, ויעשו כמין קובה של ברזל, וישימו
 בתוכו הסוס, וישליכו אליו כל המתחייבים הריגה למלכות לאוכלם,
 להיות זו מיתתם.

ויהי מקץ ימים, הלך המלך אל בית אליליו ויאמר לו [האל]:
 אשר יוכל לרכוב על סוס אשר בתוך קובת הברזל — הוא ימלוד
 אחריך.

ואלכסנדר בן ט"ו שנה, ויהי איש משכיל, מהיר ובקי בכל החכ-
 מות. וילמד חכמת האיצטגנינות וחכמת השיעור והמידה והמשקל
 והמניין מן קליסתיאוס³; וחכמת המשפט והנימוסין מן נקסיאניס,
 וחכמת הפילוסופיה מן אריסטוטליס. וילך שמו בכל הארץ על עוצם
 גבורתו ורוב חכמתו והוד מלכות אשר נתן עליו.

ויהי היום ויעבור אלכסנדר לפני קובת הסוס, וירא והנה בין
 רגליו אברי אדם אשר נותרו לפניו מאותן שאכל. וירע מאוד בעיניו,
 וישלח בתוך אשנבי הקובה לאחזו ממול עורפו. ויהי כראות הסוס
 את יד אלכסנדר, ויסב פניו וילחכהו בלשונו. ויצו אלכסנדר, ויפתחו
 את שער הקובה, ויבוא בתוך הקובה, וימשש את הסוס מראשו ועד

¹ בנוסחים השונים מתחלפות הצורות של שמות גיאוגראפיים והם לוקים
 בשיבושים קשים. כאן גורס יוסיפון 'פלוסיא'; ק' — קפוטוציא, והכוונה
 באמת לקאפאדוקיה.

² בחיבור זה הוא מכונה 'בוספאל', ובנוסחים אחרים — בוציפאל, בוציפ-
 לס. השתמשנו כאן בצורה הבאה בנוסחים היווניים והלאטיניים.

³ הכוונה לקאליסחנס.

רגליו, וייכנע הסוס לפניו, ולא נע ולא זז ממקומו. וירכב על הסוס, ולא שם עליו סרג ולא רסן ולא אסרו. ויצא בתוך העיר, ויתמהו הרואים אותם מאוד.

וירא פיליפוס [את] אלכסנדר רוכב על הסוס, וישמח ויאמר: ברוך אלוהים אשר דיבר בפיו ובידו מילא, כך דבר האלילים אשר גיבאו עליך. ויספר לו את חלומו. ויען אלכסנדר ויאמר לו: היטבת לחלום; אם תקיימנו ותעשה כן להושיבני על כסאך אחריך, ותתן לי רשות לצאת⁴ אל המקום אשר אראה. ויען ויאמר לו: צא ועשה כן, לך וקח עמך חיל פרשים ככל אשר תאמר נפשך, והנה אל כל אשר תרצה ראה ציוויתי לתת לך ארבעים אלף דינרי זהב להוצאת הדרך.

ויבחר לו מאה פרשים מגיבורי פיליפוס, ויקח את הסוס בוקי-פיילון, ויצא עמו בצבא. ויקח עמו את פסתיוס סופרו. ויפגע בדרך את ניקולאוס מלך ארדנס, ובחיל כבד. וכראות המלך את אלכסנדר וישאלהו: מי אתה? וישיבהו אלכסנדר בשפת גאוה: אני הוא אלכסנדר בן פיליפוס. ויען ניקולאוס ויאמר לו: הלא הוגד לך מי אני, ואיך השיבותני בשפת גאוה? ויאמר לו: אמנם ידעתך, ניקולאוס מלך ארדנס אתה, ועתה אל תתגאה ואל תתפאר על עצמך לבעבור כי אתה מלך מעצמך, ואני מלך תחת אבי, הלא הרבה שפלים ובעלי ענווה ניצחו במעט אנשים וגברו על מלכים גדולים ואנשי גאוה. ויען ניקולאוס ויאמר לו: הלא תשים לבך להימלט על נפשך, אז טוב לך, מגבורה אשר אתה מתחזק בה.

ויאמר לו אלכסנדר, והוא כמצחק: זה הדבר אשר דיברת אינו מסור בידי ולא בידיך.

וכשמוע ניקולאוס דברי אלכסנדר, אשר קראו בן-אדם ולא מלך, ויחר לו מאוד, ויאמר לו: מדברייך אתה ניכר שאינך מכיר את עצמך, וגם אינך בקי לדבר לפני המלכים לפי גדולתם. הלא אם ציוויתי את האנשים ההולכים עמי לרוק בפניך, הלא תטבע ברוקים, אתה ואנשיך. עוד הדבר הזה בפיו, ותבער בו חמתו, וימהר

⁴ הנוסח משובש ותוקן לפי לוי (עמ' 6, הערה 1).

וירוק בפני אלכסנדר, ויאמר: ככה יעשה לכלב אשר אין בושת בפניו, כמוך⁵.

ואלכסנדר עצר את חמתו וימשול ברוחו ולא גילה את חמתו בפעם [זו]. ויען לו במענה רכה ובקול נמוך: דע לך ניקולאוס, כי לא אשיבך עתה גמול כפי המעשה הרע אשר עשית לי, אך אם ניווע־דה יחד לעת נכון אז תבין מי הכלב ומי האריה. וישימו להם מועד להיראות פנים ולהתגרות יחד. וישב איש למקומו עד יום המועד.

ויהי ליום המועד ויאספו את מחניהם ותהי המלחמה חזקה בין שניהם, ויילחמו מערכה עד רוב היום, ותעז יד אלכסנדר ואשר עמו, ויהפוך ניקולאוס עורף לנוס לפני אלכסנדר, וירדוף אלכסנדר אחריו וישיגהו וימיתהו שם במלחמה. וירדוף אחרי הצבא עד שער המדינה, וילכוד את המדינה⁶ ואת המלכות, וישם עליה פקיד למלוך תחתיו.

וישב למקדון, ועטרת המלכות בראשו.

[ז]

וימצא [אלכסנדר את] פיליפוס חתן, אשר לקח לו אשה על אמו [של אלכסנדר], ושמה קליאופטרה, ועושה משתה גדול לכל שריו ועבדיו. ויבוא אליהם אלכסנדר, וימצאם אוכלים ושותים וחוגגים. ויאמר [אלכסנדר] לפיליפוס: ברוך אל עליון וברוך אדוני המלך, אשר על־ידו ניצחתי את האיל הראשון אשר עמד עלי. ואני יש עם לבבי להשיא אמי אחד מן המלכים לאשה, ואעשה לה משתה גדול, ולא אקראך, כי אתה לא קראתני אל המשתה אשר עשית.

ושם בתוך המשתה ליזיאס, שר צבא פיליפוס. ויאמר לאלכסנדר: הלא המלך נשא את קליאופטרה להוליד ממנה כדמותו בצלמו, והוא ימלוך אחריו. ויהי כשמוע אלכסנדר את דבריו ויחר אפו, ויכהו בכשיל אשר בידו, וימות. וכראות המלך כי מת שר צבאו ויחר אפו, ויעמוד על אלכסנדר להכותו בסכין אשר בידו. וכשעמד אחזתו כאב גדול, ויפול ארצה, וינס אלכסנדר מפניו, וייבהל המש-

⁵ דברי ניקולאוס האחרונים — השלמה לפי כ"ל.

⁶ הכוונה לעיר־הבירה, לפי השימוש הערבי במלה זו.

תה ביום ההוא, ותיהפך משמחה ליגון, ויישאר [פיליפוס] חולה בתוך ההיכל.

ויהי ביום השלישי הלך אלכסנדר לבקרו, ויאמר לו: אי פיליפוס, ואם אין משפט הבן לקרוא לאביו בשמו, אף-על-פי-כן אני לא אכנה בשמך כאשר יכנה הבן בשם אביו, כי אם כאשר יכנה איש את ידידו, ואיעצך שתשיב את אמי אשתך, כי שילמתי גמול רע, ואל יהיה בלבך עלי על שהרגתי את שר צבאך, כי בן-מוות היה על הדברים אשר דיבר לי בבית המשתה, ולא נכון לפקוד עלי את הריגתו, כי במשפט הרגתיו.

וכאשר שמע המלך את דבריו וישא את קולו ויבך, וגם הוא בכה עמו, ויצא מלפניו. ויבוא אל אמו, ויאמר לה: אמי, אל יחר לך על אשר עשה לך המלך כי בגד בך, כי את בגדת בו בסתר, והחטא ההוא גורם לך את כל זה, ולא יהיה לנשים לבוז אם ישוּבו לבעליהן. ויקחה ויאחז בידה, ויביאה אל המלך. ויהי בראותה, ויחבקה וינשקה וישיבה לו לאשה, ויצו ויוציאו מביתו האשה אחרת אשר לקח.

ויהי מימים, וישלח דריווש מלאכים אל פיליפוס לקחת מידו הממון שהיה משיב לו בכל שנה. ויהי כראות אלכסנדר אותם, ויצו לבלתי תת להם מאומה, ויאמר להם: אמרו לדריווש כי במדה שהיה פיליפוס קודם שנולד לו בן אינו היום, כי אז היתה לו תרנגולת מטילה ביצי זהב, וכשנולד לו בן סגר אלוהים את רחמה. ויתמהו האנשים על דבריו, איך מלאו לבו לדבר כאלה. וישוּבו אל דריווש בפחי נפש.

ויהי אחרי כן ויוגד לפיליפוס לאמור: הנה פשעה עליך ארץ ארמניה¹ אשר תחת ידיך, ולא השיבו לך מס מנחת שנה בשנה. ויצו [את] אלכסנדר בנו לקחת אתו חיל רב ולעלות לצבא על הארץ ההיא. ויקח אתו מבחר הצבא אשר לפיליפוס ואנשי המלחמה אשר לו, וילך אל הארץ ויילחם בה ויצר על ערי הבצורות ויתפשם ויכבשם תחת ידי פיליפוס כימי קדם.

¹ בטופס הנוסח שובש השם ('אלמניא ופרובינצא') ותוקן לפי ק' והלא-טיני.

ובהיותו לשם, מרדו על פיליפוס גם אנשי ביתיניה, ומלכם שמו פאוסאניאס, והוא איש גיבור-חיל. ויקח אתו חיל ופרשים, וילך אל ארץ מקדוניה לתופשה ולקחת לו המלכה לאשה, כי אהבה מאוד למבראשונה. ויצר על מדינת אנגויניה הקרובה למקדוניה. וכאשר שמע פיליפוס כי צר פאוסאניאס על אנגויניה הקרובה למקדוניה, לקח אתו את יתר הצבא ושאר ההמון אשר לו, וילך לקראתו מארץ מלכותו. וכאשר קרב פיליפוס אל מחנה פאוסאניאס וישקף אל מחנהו, וירא את המון המחנה אשר לו, ויירא מאוד להילחם בו, וישב למקדוניה.

וכששמע פאוסאניאס את הדבר הזה, וירדוף אחריו וידבק אותו קרוב לשער מוקדון, ותהי המלחמה ביניהם. ויפגע פאוסאניאס בתוך המלחמה בפיליפוס, ויך על כתפיו עד אשר נטה למות. וירדוף פאוסאניאס אחרי מחנה פיליפוס עד שער מוקדון, ויבוא אל תוך המדינה, ויעל אל היכל פיליפוס לקחת לו המלכה, ולא מצאה, כי ברחה מן העיר אל מגדל עוז אשר בארץ. ויהי כבוא פאוסאניאס אל תוך היכל מוקדון, והנה פיליפוס ברח מן העיר וילך אל מדינת יואניס, הקרובה למוקדון, להיאסף שם עם חילו ולבוא להילחם עם פאוסאניאס. וידע אלכסנדר את מקומו, ויקח מתי מספר מגיבוריו ויצא פתאום אל פאוסאניאס בתוך המחנה, ויכהו בחרב על ראשו, וימת. וילך אל המערכה אשר אביו נפל שם, וימצאהו קרוב למות, ויצעק אל פיליפוס. ויהי כשומעו את קולו, ויאמר לו: רב, אמותה הפעם, כי אינני דואג על מיתתי אחרי ראותי את פניך, כי ידעתי כי תקח נקמתי מאויבי, וייאנח וימת.

ויפול אלכסנדר על צווארי המלך, ויבך עליו, וישאהו אל ההיכל אשר לו, וישרוף אותו כשריפת המלכים, ויקברוהו בכבוד גדול.

[ח]

ויעברו ימי בכייתו, וישב אלכסנדר על כסא המלכות, וישלח ויאסוף את כל שרי ארצו, ויבואו לפניו.

ויאמר להם: שמעו לי ארץ מקדוניה ותסליה ותראקיה, וכל משפחות ארץ יוון. שאו עיניכם על פני אלכסנדר, והביטו אל מראה הודו, ושימו לבבכם אל מעשהו, והכינו מחשבותיכם אל עבודתו,

כי הוא, עם האלוהים, מעוזכם ומעריצכם וישמרכם מכל צר ואויב, ויכניע אויביכם תחת כפות רגליכם, ואל תדאגו על מות המלך פיליפוס; בטחו על האלוהים ועל אלכסנדר, כי הוא יתעסק וישתלל בל בכל צרכיכם; הכינו וקדשו לכם כלי מלחמה, משחו המגינים ומרקו הרמחים, ואשר אין לו כלי מלחמה — יקנה, כי לא אשכון במקום אחד, ואיני חפץ במנוחה, כי אם להתגרות במלחמת אויבינו ובכבוש את שונאינו.

ויענו זקני הארץ ויאמרו לו: אדונינו, צווה את דברך על הבחורים בני גילך, וזרו אותם למלחמה ואזור אותם להיחלץ לצבא, כי אנחנו — עברו הזמנים עלינו והזקנה מצאתנו, וימי השיבה פגעונו. שים פניך אל בני הנוער חוקי הלב וקלי רצון, והמה יעשו רצונך.

ויען ויאמר להם: הזקנים, אשר למדתם אות[נו] מנעורית, ואתם יודעים מסיבות המערכה ותהבולותיה, ועצת האויב והמצור, ולא לנערים אשר לא ערכו מלחמה מעודם ועד היום הזה, ולא ידעו מעשה המערכה. אתם תצאו בראשם ותפקדו אותם אל פני המלחמה, והם ישמרו מצוותכם, כל אשר תצוו.

ויהי כשמוע השרים והזקנים את דבריו, ויפלו על פניהם וישתחוו לו, ויאמרו: כן נעשה כאשר דיברת, הנה אנחנו נכונים אל כל אשר תצוונו.

ויצאו השרים והזקנים, ויתנו ראשים על הצבא, וישימו פקידים על המערכה, ויצאו אנשי החיל בעצת השרים והזקנים ככל אשר ציווה המלך.

ויהי מימים, ויצא המלך לצבא, ויפגע לו במקום טרגון, ושם במה גדולה, ובתוכה צלם גדול, ושמו אפולון, והיה אליל גדול לבני יוון בימים ההם. ויאמר אלכסנדר לזבוח זבח לפני אפולון כמשפט הכוהנים הנזירים אשר לפני הבמה, ושמו זקורה¹, ויאמר: אדוני המלך, העת הזה הנה לא עת זבח הוא לפני אפולון, ולא לרצון יהיה לך, כי כבר פנה השמש לערוב ופנה היום ונטו צללי ערב. וישמע המלך אל דבר הכוהן, ויחדל הזבח עד למחרת. ויהי ממחרת כעלות

¹ הנוסח משובש; כנראה הכוונה לשם הכוהן או הכוהנת.

השמש ויזבח המלך את הזבח לפני האליל אפולון, ויקרא האליל ויאמר: המלך, אי ארקיליאנס, מה לך? ²

ויתנכר השם הזה בעיניו, ויבזהו, ויען ויאמר לאליל: למה לא קראתני בשמי, עתה ידעתי כי זבחיך ללא הועיל ומנחותיך לא עזר בהם.

ויצא אלכסנדר מן הבמה, וילך עם חילו אל ארץ איליריקוס, ויכבוש את כל ממלכת הארץ ההיא. ויסע משם אל מדינת סאלונה, וילכדה. ויסע משם וילך באוניות ארץ לומברדיה. וכשמוע אנשי רומא כי בא אלכסנדר אל גלילות ארצם, וייראו מאוד פן תדבקם רעתו, ויבקשו להשלים עמו. ויקומו יועציהם וישישיהם, וישלחו מלאכים, ובידם מנחה, שקלים זהב שחוט, ועטרת זהב משקלה אלף אונקיות, ויאמרו להם: כה תאמרו לו, הנה יועצי רומא וישישיהם מכפרים את פניך במנחה הזאת, ושואלים ממך להשלים עמהם ולהיות ידך עמם, ויקרא שמך עליהם. וילכו ויבואו אליו, ויגידו לו את דברי יועצי רומא, ויביאו לו את המנחה. וישמע אליהם, וישלים עמהם, ויכרות להם ברית וישלחם.

וישב המלך על הים ³ אל ארץ אפריקה ואל ארץ פלישתים, ויערוך אתם מלחמה, וינצחם ויכבוש את מלכותם. וישב אל איי סיציליה ואקריתוס ופתירוס, וישם פניו ללכת אל הבמה אשר היה שם צלם הנקרא אמון. ויהי בדרך, ויעבור צבי אחד לפני הצבא. ויורו המורים בקשת אל הצבי, ולא היכוהו. ויקח אלכסנדר את הקשת, ויורה את הצבי ויהרגהו, וישמח שם אלכסנדר שמחה גדולה, כי ניחש ועונן בדבר ⁴, ויקרא שם המקום 'מקום החיצים' עד היום הזה. וילך משם אל הבמה אשר הזכרנו, ויזבח שם זבח גדול לפני הצלם, ויקטר לפניו.

אחרי כן הלך אל המקום הנקרא טפורי, וימצא שם בתחתית ההר י"ב חביות, ומכל חביב וחבית יוצאות י"ב עיינות מים, ובראש

² הנוסח משובש. מתוך השוואה עם כ"ל יוצא, שהאל אפולון טעה בשמו של אלכסנדר וחשבו להרקולס. דברים אלו כוונתם להרחיק את אלכסנדר ממוצאו היווני, כדי לעשותו עבד לאמון האל המצרי.

³ כלומר הפליג.

⁴ כלומר ראה בכך סימן טוב לעתיד.

ההר בית במה גדולה ובניינה גדול ומופלא. והיו שערי בית הבמה סגורים, ולא ידעו לאיזה אליל הבמה עשויה. ויזבח שם זבח גדול, ויקטר לאליל סתם, ולא קראו בשמו. ויהי בלילה ההוא ויחלום והנה האליל הנקרא סרפיס נגלה [אליו], ויאמר לו: אי אלכסנדר, התוכל לעקור את ההר הזה ולשאת אותו על כתפך? ויאמר: הכוח הזה אינו בידי, ואם היה בידי אעשנו. ויען האליל: כאשר לא יוכל איש לעשותו, ככה כן לא יוכל לשנות את שמי. ויהי כאשר שמע את הדבר הזה, ויקוד וישתחו לאפיו, וישאל אליו ויאמר לו: בי אדוני, הודיעני, מתי תהיה [מיתתי] ובמה? ויען האליל ויאמר: הקשית לשאול, כי הדבר הזה אשר שאלת לא ייודע כי אם אחרי טורח גדול. אך מפני כבודך וחשיבותך אצלי אגלה לך. דע כי מות תמות בימי בחורותיך, על-יד סם המוות אשר ישקוד בכוס חומר. וייקץ משנתו ויתעצב מאוד על הדבר, ולא הגיד לאדם.

ויקרא אל הצופים אנשי המלחמה הרצים ההולכים בראש הצבא: לכו לכם אל אשקלון, וצורו עליה, ושבו לכם פה עד אשר אלך אליכם. ויחל ויבן עיר, ויקרא אותה על שמו, בעבור הזכיר שמו אחרי מותו. ויהי כאשר התחילו הבונים לבנות, ויפתחו אושיות החו-מה סביב, והנה עופות השמים באו, ויחנו סביבות האושיות; והנה העופות הבאים אחריהם, ויבלעו העופות הראשונים ויאכלום. וייחר לאלכסנדר על הדבר הזה, ויחדל לבנות העיר, כי אמר: אות היא על העיר, חריבה ושוממה תהיה, וימיה לא ימשכו, ומדוע אטרח עליה לבנותה?

ויאספו אליו חכמי מצרים, הכומרים ויודעי העתים והידעונים, ויאמרו: אל ייחר בעיניך הדבר, ואל תחדל לבנות העיר, כי אות היא המעשה הזה כי העיר הזאת אשר אתה בונה תהיה עזרה ומנו-סה לכל הארצות, ומשם יחפרו את כל המדינות, ויבואו אליה מארץ מרחקים ויסחרו בה.

וכשומעו את הדבר הזה ציווה לבנות ויבנוה. ויצו את חכמי מצרים ללכת לארצם, ולבקש שם את קבר ירמיה הנביא, ולהוציא את עצמותיו ולקברם שם בד' פינות המדינה, להיות שומר למדינה, למען לא יבוא לתוכה לא נחש ואפעה וצפרדע ולא חיה רעה, ויעשו כן. והיא העיר הנקראת אלכסנדריה.

ועד היום הזה לא נראה בתוכה חיה רעה ושרץ רע, ויתקיימו דברי אלכסנדר במעשה הזה.

ויהי טרם החל לבנות העיר, ויבואו אליו אנשי מצרים, וישלימו עמו, וימליכוהו עליהם. ויהי כבואו בתוך עיר מצרים, וירא ברחוב העיר צלם אשר עשו בברוח נוקטניבור ממצרים מפני ארתחשסתא. וישאל להם: מה הצלם הזה? ויאמרו: מלך אחד היה לנו, ושמו נוקטניבור, ויברח מכאן, ולא ידענו אנא הוא, ונעשה צורתו ונקימה למצבה. וכשמעו זה ויאמר: זה היה אבי אשר הולידני, וזו תבניתו. וירד מעל המרכבה ויחבק את ההיכל הצלם, וינשקהו, וירא על רגליו מכתב חרות, ויאמר להם: מה זה? ויקראו לפניו המכתב ההוא, ואת כל המראה אשר ראה, וישמח שמחה גדולה, וידע כי הוא המלך אשר אמרו האלילים.

[ט]

וילך משם ארץ סוריה, ויצאו אליו שרי הארץ, וייקבצו עליו להי-לחם בו לגרשו מן הארץ ההיא. ויהי כראותם כי חזק מהם ורב מאוד מחנהו, וישלימו עמו, ויביאו לו מנחה מכל המדינות אשר בארץ. ויהי מהם אשר השלים עמהם, ולקח מנחתם; ומהם אשר לא השלים, ולא לקח מנחתם, ויהרגם. וילך משם ויצר על צור, וישלח מלאכים אל ירושלים אל הכוהן הגדול ואל שרי היהודים לאמור: כה אמר המלך אלכסנדר עשו אתי ברכה והשלימו לי. והשיבו לי את המנחה אשר השיבותם לדריוש מלך בבל, כי טוב הוא לכם עבוד מלך מקדון מעבוד מלך בבל.

ויען הכוהן הגדול וכל שרי היהודים: לא נוכל לעשות כן, כי נשבענו בשם אלוהינו למלך בבל להיות לו נאמנים ולא נפשע בו כל ימיו, ולא נמירנו במלך אחר, חלילה לנו מעשות זאת, מחטוא לאלוהים ולעבור על שבועתנו ולפשוע במלך בבל.

וישובו המלאכים אל אלכסנדר, ויגידו לו דברי היהודים. וייחר לו מאוד, ויאמר לעלות עליהם לצבא, ואקח נקמתי מהם, ואודיעם את ידי, ואראם הטוב טוב אני מדריוש אם אין. רק לא יכול לעשות מיד, להעלות מעל צור, עד שילכדנה.

ויהי בלילה ההוא, ויחלום והנה בידו אשכולות ענבים; וישליכם

מידו על פני הארץ, ויסחטם ברגליו וירמסם, והנה יין אדום מאוד על פני הארץ. ויהי בבוקר, ויקרא לחרטומי מצרים וחכמיה, ויספר להם חלומם. ויען הגדול שבהם ויאמר: הנה צור בידך, והרגת אנשיה ושפכת דמם על פני הארץ, ותהרוס את המדינה ושמתה תל עולם, והיין ההוא — דם האנשים אשר בה, הנהרגים על ידך.

ויהי כשומעו כן, ויקם מהרה, ויזעק את הצבא, ויקרב את כלי המלחמה, ויילחם עליה מלחמה גדולה. ולא הגיע חצי היום, עד שלכדה, ונהרסו חומותיה, ונהרגו אנשיה, ונישבו הנשים והטף אשר בתוכה. ויהרוס העיר, וינתץ את מגדלותיה וישימה תל עולם. וכן עשה לשתי מדינות שבסביבותיה, ויעש בהם רעה גדולה אשר לא עשה לכל מדינה אחרת. וזכר הרעה ההיא לא נשכח מזרעם וזרע זרעם.

אחרי כן נסע משם וילך אל קליקיה ומשם אל רודוס, וישב פניו אל ירושלים ואל בית־המקדש.

וכששמע פחת יהודה, הכוהן הגדול וכל שרי ירושלים, וייראו מאוד, וייאספו כולם אל ירושלים. ויאמר להם הכוהן הגדול: אנשי ירושלים ויהודה, שובו לה' אלוהיכם ויציל אתכם, וכה תעשו: קדשו צום, קראו עצרה, שלושה ימים רצופים, והרבו תפילה ותחינה, והעלו עולות ושלמים לפני ה', ויצילכם מכף אלכסנדר. ויעשו כן. ויהי ביום השלישי לתעניתם וירא הכוהן הגדול בחלומם והנה קול קורא: אל תירא מאלכסנדר וצבאותיו ורוב מחנהו, כי לא יעשה עמכם רעה. השכימו בבוקר ופנו את רחובות העיר, ואתה לבוש בגדי הכהונה אשר תעבור בהם לפני ולפנים, ופנו את כל הדרכים, ולבשו בגדי לבן הליפות, ושים הציץ על ראשך, ופתחו את שערי העיר, וצאו אליו.

ויהי בבוקר, ויאסוף כל העם, ויספר להם החלום, וישמחו, ויכרעו וישתחוו לה', ועשו כאשר ציווה להם. ויצאו לקראת אלכסנדר, ויעבור בראשם הכהן הגדול. ויעלו אל הר הלבנון, ויראו משם את עיר ירושלים ואת בית־המקדש, ויעמדו שם עד אשר קרב. ויהי כראותו מחנה היהודים בראש ההר, ויאמר [אלכסנדר] אל חילו: התייצבו פה, אל תוסיפו לעבור. ויקח עמו משריו הגדולים ומתי מספר עמו, ויקרב אל הכוהן, וירד מעל המרכבה, ויחבק לו וינשק

לו, וישתחו אל השם הגדול אשר על ראשו, וידבר אל הכוהן דברי שלום, ויעשו לו כבוד גדול.

וכראות עבדיו את המעשה אשר עשה, ויתמהו וייפלא מאוד בעיניהם, ויען אחד משריו, גדול ונשוא-פנים מכל השרים אשר עמו, ושמו פרמניון: אדוני המלך, כל ממלכות הארץ נתן אלוהים בידך, ואתה מלך גדול על כל הארץ, ומדוע השתחוית אל הזקן הזה שאינו מתורתך, והשפלת [עצמך] לפניו; נפלא מאוד הדבר בעינינו ובעיני כל צבאות מחניך.

ויען ויאמר: שמע-נא פרמניון, לא השתחויתי לאיש הזה, אלא לשם החקוק על מצחו החרות בציץ הזהב. ועתה שמעוני אחי ועמי: אני בהיותי במקדוניה, ויהי עם לבבי לקבוץ את החיל הזה, וארא בחלומי והנה במדבר דוגמת המקום הזה, והנה שם אנשים מלובשים בגדי לבן מדוגמת אלו, ולפניהם אחד כדוגמת הכוהן הגדול ומל-בושיו, ויאמר אלי בחלום: המלך אלכסנדר! ואומר: הנני. ויאמר: אני המלאך השלוח לעזרתך מאת האלוהים, מבשרני לך כי כבוד גדול ומעלה גדולה יהיה לך, ואעזורך בכל מקום.

ועתה, כראותי זה, ואזכרה את חלומי, ואדע כי איש האלוהים הוא.

ויהי כשמוע עבדיו את דבריו, וייטב בעיניהם. ויהי אחרי כן, ויבוא אלכסנדר אחרי הכוהן אל תוך המקדש, וישתחו על אפיו לפני ההיכל, ויוצא לו הכוהן ספר דניאל, ויראהו אודות הבחור מלך יוון שיתגרה מלכי מדי ופרס ועשה והצליח¹. וכשומעו זה, שמח שמחה גדולה, ויאמר להעלות עולות ושלמים לשם אלוהי ישראל. ויצו הכוהן הגדול להעלות עולתו ושלמיו על-פי התורה וכמצוות משה איש האלוהים, ויעשו כן הכוהנים. ואחרי כן ציווה המלך לתת לכוהן מתנות גדולות וחמודות, וביקש ממנו להעלות עולות תמיד ולהתפלל בעבורו.

ואחר כל תפילותיו, אמר [אלכסנדר]: מה שאלתך הכוהן, ויינתן לך. ויאמר לו: שאלתי אם על המלך טוב להעביר קול בכל מחנהו אשר בכל מקומות ממשלתו, וגם כאשר יילחם בבל ואשור ושנער,

¹ על-פי דניאל ז.

שימצא שם איש מעמנו, לא ימצא לו נזק, וינשאהו עבדי המלך עד הגיע עדינו, הנה בכל המקומות אשר אחד מישראל גר שם לא ייאנס לעבור על תורתנו כמשפט, וגם אנחנו נעבוד את אלוהינו כמשפטנו לעשות את זבחינו ואת נסכינו, ואשר יתן לנו עזר המלך לעשות לנו הנחה מעבוד לו בשנה השביעית ומהשיב לו מנחה שעלינו להשיב לו מדי שנה בשנה, כי מצוות אלוהינו עלינו לאמור: בשנה השביעית תשבות הארץ², וכאשר תשבות הארץ נשבות אנחנו בשנה ההיא.

ויצו המלך, ותינתן דת להעשות כן ככל אשר שאל הכוהן, ויכרות ברית על-פי הדברים האלה, וייכתב בשם המלך, וייחתם בטבעת המלך.

אחרי כן יצא מירושלים המלך וכל שריו עמו, וכל מקום שהלך השלימו, ויביאו לו מנחה.

² ויקרא כו, לד.

חלק שני

דריוש

[א]

והפליטים אשר פלטו מצור אחרי אשר לכדה [אלכסנדר] וילכו אל דריווש ויגידו לו: בא עלינו אלכסנדר ולכד צור והפיל חומותיה והחריב הארץ והרבה חלליה, וישב ממנה שבי, נשינו בנינו ובנותינו. ויהי כשומעו כן, ויצו להיחקק לו תבנית צורת אלכסנדר, ויימצא בם איש אשר נמצא אתו צורת אלכסנדר ותבניתו חרותה על לוח, ויוציאה למלך. וכראות[ו] צורת אלכסנדר, וייבז לו בלבו מאוד, ויצו ויעשו כדור והמקל אשר ישחקו בו הנערים, וכוס זהב, ויתן ביד אחד השרים, ויכתוב כתבו, וישלח לאלכסנדר. וזה פתשגן הכתב:

מן דריווש בן דריווש המלך, מלך מלכי הארץ, ואשר דומה לשמש בתקופתו בהודו ואורו, ואשר כל אלוהי פרס מגינים עליו ועומדים לעזרתו, והמולך ממזרח שמש ועד מבואו, אל עבדו אלכסנדר שלום. שמעתי כי אתה מתנשא לאמור, לבוא בארץ עם הפרסים הריקים המורדים והפושעים שנתלקטו אליך להילחם אל חילותי המכסים את עין הארץ, ועם מלך גדול כמוני, אשר זהב וכסף וראמות¹ וגביש ואבנים יקרות ופנינים אשר באוצרותי, אם יתפזרו על כל יושבי הארץ אז יעשירו. ואתה כבוא הספר אליך המלך, עליך לצאת מעצתך, ושוב לארצך אל אמך, ושים ראשך בתוך חיקי. והנה שלחתי לך כדור ושרביט אשר תשחק בו עם הילדים בני גילך, וגם כוס זהב שלחתי לך, למען תמצא בו מקצת מחסורך. ועתה, אם לא תשמע לעצתי, תדע כי אצווה עליך מקצת צבאותי לקחתך בציצית ראשך ולהביאך אלי ולתלותך על אחד מן השיחים מהגבוהים, כמשפט המורדים והפושעים בני גילך הקמים על אדונייהם והמתפרצים על מלכם. ועתה שתיים אני נוטל עליך, בחר לך אחד מהם.

¹ על-פי יחזקאל כז, טו.

חלק שני

ויהי כהגיע המלאכים אל אלכסנדר, ויתנו לו שלום כמשפט המלכים, ויתנו לו הכדור והשרביט והכוס. ויצו המלך לקחת מידם, ויקרא לפתיאוס סופרו, ויצוהו לקרוא הכתב באוזני כל היושבים במסיבה ההיא. ובשומעם דברי הסופר ההוא, ויזעקו, וייחר להם מאוד לאמור: איך מלאו לבו [של דריווש] לדבר על המלך כן. ויצו המלך לאמור: שימו יד על פה והחרישו, והלא ידעתם והבנתם מעל הספר הזה כי פחדו ואימתו השיאהו לדבר כן, הלא כאשר הכלב יפחד כי אז יגבה וירם קולו. ועתה הנה נתן בלבנו אומץ, וחזק כוחנו, לבוא עליו, בהודיעו אותנו את כל תוקף עושרו ומאודו. ושימו לבכם למן היום הזה איך נקח את עושרו ואת ארצו, כי אשר נעשר, ונמצא און לנו.

אחרי כן השיב אל מלאכי דריווש ויאמר: הנה אדוניכם אמר עלי לתלותי, ועתה הנני עושה בכם את אשר אמר. וכששמעו כן, ויחרדו, ויצא לבם, ויפלו על פניהם וישתחוו ארצה, ויאמרו לו: אדונינו המלך, מה פשענו ומה חטאתנו, הננו עבדים לך וגם למלך השולח אותנו, ואם טוב בעיניך אין לנו משפט מוות, כי הננו לכל מצוותך ושליחותך נכונים, ולשליחות מלכנו דריווש.

וכששמע אלכסנדר דבריהם ישרו בעיניו, ויאמר להם: אל תיראו, ויאמר לתת להם מתנות רבות, ובעת האוכל נתן להם מקום בראש הקרואים. ויאמרו לו המלאכים: אדונינו המלך, יינתן נא לעבדיך אלף פרשים לבוא עמנו, ונביא לך המלך דריווש אסור. וימאן ויאמר: חלילה לי מעשות זאת, מתת לכם איש אחד מאנשי, כי אין נכון למלכים גדולים ולאישי כמוני לקשור עליו קשר ביד עבדיו, כי אז יומו יבוא² או ניוועדה במלחמה. ויצו להשיב תשובה על הספר המובא אליו לדריווש, וזה פתשגן הכתב:

מן אלכסנדר בן פיליפוס ואולימפיה המלכה אל דריווש המלך, האומר בלבו כי הוא דומה אל השמש בזהרו ובהדרו, והחושב כי כל אלילי פרס מגינים עליו. הנה כתבך בא אלי ואקראנו, ואבין מדבריך שאין עליך הוד מלכות ודברי כסיל דבריך, ואינך בקי

² אולי רצונו לומר, שמלך הנותן ידו למזימה כזו סופו ליפול בידי קושרים.

במוסר המלכים ודתותיהם, ותגדל עצמך עד השמים בעצם ידך בכוחך ודמיונך לשמש, ואת כבוד עושרך ורוב אוצרותיך, ותמעט אותי להשפילני ואת ממלכתי עד עפר. ועתה דבר־ך אינן אלא תימה: הלא המלכים הגדולים לא יעמדו לפניך ולא יוכלו לך, אף כי איש נבזה כמוני ומלך קטן כאשר קראתני; חדל נא, איך יקום עליך ואיך יערוך לפניך כי קטן הוא!

ואולם שמע־נא דריווש, אמת הננו אליך אקרה לקראתך³, כי רוב עושרך אשר הודעתני נתן בלבי לבוא בארצך ויהיו לי דבר־ך כבשורה, כי אירשנו, וזה החילך לעשות לי אות, בשולחך לי כדור ושרביט וכוס הכדור היא בדמות הארץ ועיגול שלם, לאמור כי תשוב לי ואמלוך עליה. וגם השרביט המתעקף בראשו לסוף כאגמון, אות ומופת כי כל המלכים ייכנעו לפני ויכרעו וישתחוו לי ויהיו לי לעבדים. והכוס אות לך, כי תשיב לי אשכר ומנחה תמיד.

וזה אשר החילות לי לעשות, ותבשרני בשורה גדולה על דבר־ך ועל משאלותיך. ועתה דע כי בן־מוות אתה, ומוות תמות, כי אמרת אשר דמית בגדלך אל השמש ואל צבא [השמים], ותשיר⁴ על כל המלכים, ואם ניוועדה יחד — ותנצחני, אין יתרון [לך], כי מלך הדומה לשמש אם ינצח מלך דל וקטן כמוני, לא תהיה תפארתו על ככה. ואולם אם אני אחזק ממך, אז יהיה לי השם והיתרון והכבוד⁵, כי ניצחתי המלך המולך ממזרח ועד מערב. ועתה דע אל נכון כי אלך לקראתך להילחם בך.

וישובו המלאכים אל דריווש. ובקוראו את הספר, וייחר אפו. ותבער בו חמתו, וישלח מלאכים אל השליש והגיבורים אשר לו באנטיוכיה, וכתב שלח אליהם, וזה הכתב:

הנה שמעתי כי אלכסנדר נתנשא בילדותו, ויצא מן הדרך מאוד, עד אשר נכנס באסיה, אשר בקצה מלכותינו, ונס משם, ויעש תועה בכל המקומות ההם. ועתה צאו לקראתו וקחווהו אלי והביאוהו לי, ובכל הדרך תייראוהו⁶, (פן יתיירא) למען ידע כי

³ כלומר אצא למלחמה עליך.

⁴ לוי מפרש: ותשרור, ותשלוט.

⁵ שיקול דומה העלתה מלכת האמאזונות לפני אלכסנדר, וראה להלן.

⁶ הנוסח משובש. כנראה צ"ל: לא תייראוהו, לפי ההמשך.

לא יראנוהו, כי ידענו כי ילדותו ושחרותו הסיתוהו לעשות את הדברים אשר הוא עושה. ובהגיעו אלינו נלבישהו משובצות זהב, ונשלחו אל אמו, ושמה יגדל עם הנערים בני גילו, ולכשיגדל אז יעשה אשר תמצא ידו, אבל עתה ילד הוא ורך, ואין לפקוד על אשמיו. ועתה אל תשגו, והביאוהו אלי.

ויהי כקרוא השליש שבאנטיוכיה הספר הזה, ויפול על דברי הספר, ויכתוב ספר להשיב אל המלך דריווש:

אל המלך דריווש מלך מלכים, מאת עבדו השליש והגיבורים אשר באנטיוכיה. לאדונינו — שלום. ידע אדונינו כי בא לידנו הספר אשר שלח על אודות הנער אלכסנדר, כי בא באסיה ונכנס בארץ ההיא. אמנם ידע אדונינו כי אנחנו פה באנטיוכיה ביראה ממנו, וגם אנחנו צריכים לעזרתו ולחילותיו [של המלך] להושיענו מידו, ואף כי נלך לקראתו ולתופשו, כי זחלנו. בעוברו עלינו יצאנו לקראתו עם הצבא והגיבורים, ולא עמדנו בפניו, וכאשר נמלטנו מידו ונשב וניאסף העירה, שמחנו. הלא הוגד לאדונינו אשר עשה לצור, ההיתה צבי ממלכות, וכל אנשיה גיבורים, כי היכם לפי חרב. ועוד, שאדונינו אינו משלח כי אם להלבישו ולתת לו מתנות — וזה שכרו על הרעה אשר עשה? ואם טוב בעיני אדונינו אל ייחר אפך עלינו, כי אין בנו כוח על זה, והוא על-ידי שליחיו ישלח לו כדבר הזה.⁷

ויהי כבוא הספר הזה אל דריווש, ומלאך בא לו לאמור: הנה אלכסנדר חונה בארץ עיראק, על נחל גוראניק. ויצו את סופרו לכתוב לו ספר:

מן דריווש המלך המולך עד אפסי ארץ, אשר כל האלילים יהללוהו ובספרי מצוותו ודברי הימים יהודוהו, וכל המלכים עליהם קיבלוהו ויאשרוהו, אליך אלכסנדר שלום.

עתה כבוא הספר אליך, אוץ מהרה ולך אל ארץ מקדוניה. ואני מצווה עליך משני פנים: מפני המצווה שלי עליך, הן מפני העבדות שלך לי, שנקרא שמי עליך. כי אם לא תעשה, הנני מעיר

⁷ כלומר השרים מבקשים שהמלך ישלח את קריאתו לאלכסנדר במישרין, ולא באמצעותם.

עליך חיל עד אשר לא תמצא מבצר להימלט בו, ומערה לא תכילך. ואכן שוב לך אל ארצך, פן תדבקך הרעה. ואל ישיאך הילדות אשר בך. וגם אני שולח אליך כלי אחד [זרע פרג] ⁸; אם תוכל לספור אותו — אז יעלה בלבך אולי תוכל לעמוד על קצת מקצת חילותינו. ואם לא תוכל לספרו — איך תוכל לספור חילותנו, ואיך תתגאה להתגרות בנו? אכן, ברח לך אל מקומך, ושמח אם יהיה לך מקומך לפליטה, ואם נניח לך את הארץ ההיא ולא נפקוד עליך הרעה אשר עשית.

ויבוא המלאך אל אלכסנדר, ויקרא הסופר, וישלח ידו אל הכלי, ויקח מזרע הפרג וישלח אל פיו, ויאמר אל המלאכים: אמנם נכונו דבריו כי אין מספר לצבאותיו; ואולם כאשר הזרע הזה מתוק לחיך האדם ומהיר למשחק בתוך פיו, כן גיבוריו וחילותיו חתים ונש-חקים. וגם אני שולח לו על ידיכם דבר שהוא כדאי.

ויהי ממחרת, ויבוא אליו מלאך מאמו המלכה לאמור: הנה אמך חולה מאוד ומבקשת לראותך בטרם תמות.

ויכתוב ספר ביד המלאכים לאמור: אל דרייוש המלך מאת אלכסנדר בן פיליפוס המלך והמלכה אולימפיה שלום. הנה כתבך בא אלי, וגם הזרע ששלחת, וידעתי כאשר הזרע לא ייספר, כן חילותיך רבים; ואולם הם נוחים להישחק ולהיבלע כמו הזרע. והא לך מאתי כלי מלא פלפלין; לאמור: כאשר הפלפל מעט וחד וחזק, כן חילי. ואם מעט נגד חילך, ידוקו ושחקו את חילותיך. ואולם קורות הזמן ומגורותיו יבטלו מחשבות האדם ואשר בליבם. ועתה אל יבטיחך יצרך כי מפני פחדך ברחתי, כי אמי חולה מאוד, ואעלה לפוקדה ולבקרה ולשמור מצוותה בכל עת. ואני עתה הולך, ודע כי אשוב אליך אל נכון לקרוב ימים, ואשר הבטחתיך — אעשה, אך הישמר ממנו. ויתן מתנות למלאכים וישוּבו אל דרייוש. והוא עומד משם ויקם ללכת אל אמו עד מקדון.

⁸ בטופס: כשכאש, והשתמשתי בנוסח המובא מכ"י לונדון.

[ב]

ויהי שר אחד גדול מכל השרים אשר בארץ פרס¹, ושמו אמונתאן. ויצא ויחן על עיר גדולה שבארץ יימאן, ויצר עליה. וישמע אלכסנדר כי יצא להילחם בארצות בבל, ויקם משם לבוא לקראתו. וייקראו שניהם בדרך, ותתגר ביניהם מלחמה רבה כל היום ההוא וכל הלילה; וביום השני החלו להילחם כעלות השחר עד צאת הכוכבים. ויהי ביום השלישי החלו להילחם בטרם יכיר איש את רעהו, ויקומו להילחם כל היום, ויפלו חללים רבים מאלה ומאלה, אף נגוף ניגף אמונתאן ואנשיו מפני אלכסנדר וגיבוריו.

וכראותו את גבורת בני מוקדון, ויברח לילה עם הפליטים אשר נשארו לו מחרב אלכסנדר, וישובו עד דריווש.

ויהי בבוקר, וירא אלכסנדר כי ברח אמונתאן, ויצו לקבור את כל החללים אשר במחנהו ובמחנה פרס, ולרפא את המוכים.

ובהגיע אמונתאן אל דריווש, והנה שבו שלוחיו משליחות אלכסנדר, וכלי הפלפל בידם. ויקח דריווש מהפלפל וידק בפיו ובשיניו, ובהרגישו חמימותו וחריפותו וישליכהו מפיו ויאמר: אי אלכסנדר, צדקת כי שלחת אלי פלפל, כי מראה שלך ומראה גיבוריך משונה במראהו, וגם טעמך טעמם לא טוב כטעמו. ויען אמונתאן ויאמר: אדוני המלך, הנה עבדך נקרא עתה אתו בחיל כבד בדרך, לא נמלטתי ממנו רק במתי מעט ועיניך רואות.

והמלך אלכסנדר הלך לו, ויעבור בדרך אסיה הקטנה, ועל כל המדינות אשר הלך וישיבו לו מנחה. ויצא במחוז סרדאן אל המדינה הנקראת גורדאן, ולא פתחו לו, ויצר עליה וילכדה ויהרוס חומותיה.

ויסע משם אל היכל הקרוב לעיר הזאת, ויזבח לאליל ההוא זבחים ויסך נסכים, ובני המלכים הכוהנים אשר בהיכל ההוא עמדו לפניו כל עת הקרב הקרבן במחתות כסף, ויקטירו לפניו קטורת. וזה היה הרגלתם וגודל כבודם למלכים.

¹ הצד הגיאוגרפי בסיפור זה קשה וסתום. בנוסחאות אחרות שר זה הוא מארץ תימן או מארץ ערב, והארץ בה נלחם נקראת תימן. מכל מקום ברור, כי הכוונה היא לשליטה של אחת מממלכות הגבולין שבין תחום פרס לתחום שלטון אלכסנדר באותה שעה.

ויסע משם ובא עד נחל אשכומודור ולעיר תרבריאוס, ויצאו אנשיה לקראתו, ויביאו לו מנחה, וכבדם מאוד ויהללם ויאמר: אמנם כי אתם עם ונכבדי ארץ, וכמה שבחים זכר שסיפר עליהם הומירוס הפייט בפיוטיו. ויען ארכלימיטוס, אחד מגדולי חכמי העיר ופילוסופיה: אדוננו המלך, לו היה הומירוס חי, לא היה פנוי לשום שבח אדם ולא לשום שבח מדינה, אך בכ היתה שירתו כל ימיו, ולא יספיק לו.

אחרי כן נסע אלכסנדר ויעבור המעבר אשר בין אסיה הגדולה ואסיה הקטנה, ויעבור את ההלספונט, ויבוא מקדוניה, וימצא את אמו שרופאת מחוליה, וישמח שמחה גדולה.

ולא נח ולא מלאו לו הימים, ויאסוף חילו ויצא מקדוניה, ויבוא עד תבץ, והיא היתה עיר גדולה, ויאמר להם: היחלצו מאתכם אלף איש לצבא בצבאותי. ויתמהו האנשים אשר במדינה לאמור: מי יוכל לעשות כדבר הגדול הזה? וירוצו ויצאו אל תוך המדינה ויסגרו השערים, ויעלו על החומות כ"ד אלפים לבושים שריונות, ויצעקו ויאמרו: אי אלכסנדר, לך מעלינו, פן בחרב נצא לקראתך ונבריהך מעלינו בעל-כורחך. וישמע ויצעק וילעג למו ויאמר: שמעו-נא בני תבץ, אם גיבורים אתם, למה סגרתם בעדכם ומעל חומת העיר תצרחו? ועתה שמעו-נא לי, באחת לא אפרד מעליכם עד היות המדינה בידי ואוציאכם בציצית ראשיכם כאשר יוציאו מן החדר העלמות, לפי שאתם דומים לנשים יותר מאנשים!

ויצו את המורים, ויורו לאשר על החומה, עד שלא נראה בהם חוץ לחומה יד אחת. אחר ציווה למקצת גיבוריו ויקחו עצים ויתנו בהם אש, וישימו השערה, וישרפום באש, ומקצת אנשיו ציווה בכישלים וכילפות לחפור סביבות החומה. ויעשו כן, ויפלו אנשי החומה ארצה, מהם חיים ומהם מתים. וילכוד המדינה בכוח, וישמחו אנשיו ואויבי תבץ על הילכדה, כי אויבים רבים להם.

ויימצא בתוכם מנגן אחד, ואשמינאי שמו, ויקח עוגבו בידו ויגנו מעניין הלחנין הנפרדים בחכמת הניגון הנקרא מוסיקה בלשון הגר, על דרך הרחמנות שמנגנים לפני המלכים למען ירחמו עליהם. ויבוא לפני המלך ויאמר לו: הלא אדוני המלך גם לך היה נכון אם היית מתאחר בכיבוש המדינה מהרוג אנשיה, וכי אביך המלך

חלק שני

פיליפוס מולדתו היה מתבץ, ואנשים אשר בתוכה קרוביך בני-דודך. וישמע אלכסנדר, ויחר אפו כי קרא אביו קרוב לאנשי תבץ, ויצו להרוס את הנשאר בה שלא להרוס², ומבניה נסו מהם פליטים אל היכל אפולון. ואלכסנדר, בהרסיו³, קם וילך לעשות דרכו. וגיבור היה בתבץ ושמו ליטימיקוס. ובלכת המלך מתבץ נכלל בצבאותיו ויהי בתוכם, ולא הכירוהו, ויצא בתוכם במלחמות ימים [רבים].

והפליטים נתנו לבם לבנות את תבץ, ובהיותם בהיכל אפולון ובתוכם היתה כוהנת מכוהנות אפולון, ומן המעיין שהיה בתוך ההיכל היתה מנסכת מים בין ידי צלם אפולון, והצלם מגיד לה כל צרכיה וכל משאלותיה. ויאמרו לה הפליטים: קיסמי-נא והשיבי לנו דבר אם נצליח בבניין אם לאו. ותקח מים ותנסך על-ידי הצלם ותשאלהו עליה⁴, ויען לה: המתינו עד שישוב הגיבור שינצח שלושה פעמים, ואז תבנו ותצליחו. ויאמינו, ויחדלו לבנותה עד בוא דבר הצלם.

ויהי אלכסנדר המלך ויעבור על המדינה הנקראת קורינתוס, ויצאו אליו אנשי העיר ויאמרו לו: יקומו הגיבורים ויצחקו המלך גיבורינו וגיבוריו, כשחוק שעושים רוכבי העגלות במקלות. ויואל המלך כן, ויקומו אנשי המדינה ומגיבורי אלכסנדר, ויהי ליטימיקוס בתוכם, וינצח כל בעלי השחוק אשר מקורינתוס. וישמח אלכסנדר וישאל עליו: למי האיש הזה? ויקראו לו ויבוא לפניו, וישאל לו: מי אתה ומאין? ויאמר לו: אדוני המלך, איש אשר אין לו צבא ומקום על מה יקרא שמו? ומאין הוא? ויען המלך: ומי יש בצבא-אותי אשר אין לו צבא או מקום? ויען: מפני שהמלך אלכסנדר הרס את מקומי. ויבן המלך ויאמר: אמנם מתבץ אתה. ועתה אם תנצח פעם שנייה ושלישית כראשונה, הנני מצווה לתת לך כתר מלכות בתבץ ולבנות את מדינתך. ויצא אל השחוק, וינצח כפעם ראשונה בפעם שנייה ושלישית. ויצו המלך וישימו כתר מלכות בראשו, ויאמר לו לבנות את עירו ולשוב אליה כל הנמלטים ממנה, ויהי כן.

² כך בכתוב; כנראה צ"ל: שלא נהרס.

³ כנראה נשמט כאן דבר, ולפיכך סתומה הלשון.

⁴ על השאלה.

[ג]

ויעבור אלכסנדר משם ויבוא עד מדינת צלותיא וואסטרעגוס, שר המדינה, לא יצא לקראתו ולא כיבדו כמשפט, ויחר לו מאוד. ויבוא אל הבמה אשר בקרוב המדינה¹, בראינה, ותצא לקראתו הכוהנת שבהיכל ההוא, ותאמר לו: שמח־נא אלכסנדר, כי ידך תתגבר על אויביך, וכבוד יהיה לך מכל המלכים אשר היו לפניך. וישמח על דבריה, ומתנות אמר לתת לה. גם לאסטרעגוס השר אמרה הכוהנת: דע־נא כי נִיגרש אתה ממלכותך. ויחר אפו מאוד ויאמר לכוהנת: דע־נא כי משפטך הוא שתיגרשי מכאן, כי כיבדת אלכסנדר כבוד גדול, ולי, שהמקום הזה שלי, אמרת כן! ותאמר: לא אמרתי אלא אמת.

ולא ארכו לו הימים עד שציווה אלכסנדר ויגרשהו משלטנתו וילך עד אתינה המדינה, כי משם היתה משפחתו, ויבקש מהם לעזורו על אלכסנדר. וכששמעו כי גירשו אלכסנדר, חרה להם מאוד, ויאמרו לעזורו עד ישיבוהו למלכותו.

והשמועה באה אל אלכסנדר על בני עיר אתינה, ויכתוב ספר וישלח להם. וזה פתשגן הכתב:

מן אלכסנדר בן פיליפוס ואולימפיה המלכה לבני אתינה שלום. הלא שמעתם והוגד לכם כי קמתי ואמלוך ואשב על כסא המלכים ועל כסא פיליפוס אבי אחריו, ורבים מהמלכים המליכוני עליהם, מהם למען פחדתי וזרוע גבורתי ומהם ממשפט השררה והמלכות אשר לי עליהם. ולא נכחד מכם את אשר עשיתי לתבץ ואליליה, ותמצא ידי לי לאנשיה, ואתם ידעתם את אשר אהבתי אתכם ואת כבודכם שמצאתם אצלי. ועתה כבוא הספר הזה אליכם, כסף המס אשר תשיבו לי הכינו, ותנו בידי עשרה אנשים הפרתמים וראשי המדברים אשר עמכם, ושלחום אלי, ועמהם אדבר טובתכם וכבודכם. ואם לא תשמעו, הכינו לכם הנשק והילחמו על עירכם ועל גופותיכם כי אני לא אשיב ידי מכם עד אשר יהיה כף בני אתינה בידי ואעשה נקמה בכם.

¹ כלומר: בקרבת העיר.

ויבוא הכתב אליהם, וכקראם אותו וייאספו אנשיה אל רחוב העיר להיוועץ על זה. ויהי הם מתייעצים על הדבר הזה והשר דומיסטיאנוס, החכם בחכמת הפילוסופיה אשר בארץ רוסה, איש עשיר, כי אסף נכסים בארץ פרס, קם על רגליו ויצעק: בני אתינה, לבבכם אל ירך ואל תיראו מדברי אלכסנדר וקול פחדו, ואל תאשמו מעזור את אחיכם בני אסתרוגובוס, עד שתשיבוהו למלכותו! ויחרישו כל העם ולא ענוהו דבר, אך נתלחשו וירננו זה עם זה חרישית.

וככלותו לדבר והנה אסכילוס, החכם הפילוסוף, עמד על רגליו וישא ידו אל העם ויהס אותם ויאמר: שמעו־נא בני אתינה, אמנם כי אתם עם, וחכמים ונבונים אתם, עשו דבריכם והצליחו. הנה אם יבוא אלכסנדר ותבטחו בעצמכם שתוכלו לעמוד בפניו על כל מלחמותיו אשר נתנדב לכם, עשו וטוב; אבל אם אתם מסתפקים בדבר הזה, לא טוב שתשימו עצמכם בדבר שאין לו סוף ולא קצה על כבוד, ושתוכלו להוציא לאור. ואם תבטחו על עצמכם שתוכלו עמוד בפניו אז תילחמו בו, כי גנאי גדול הוא לכם בדבר אם תתחיי לו בדבר ולא תשלימוהו, וכבודכם וחכמתכם ושמכם עד אפסי ארץ. ועתה אם תיכשלו בזה הלא רעה גדולה וקללה היא לכם. הלא שמעתכם מה עשה אלכסנדר אל ארתחשסתא שנלחם במצרים ויגרשוהו, וגם י"ג מלחמות עשה, וכולם ניצח. שאלו נא מה עשה לצור ותבץ ושאר ארצות שאיני צריך להזכיר לכם, וכל אלה לא היתה מלחמה אלא במשפט וצדק. ואחרי כן שאל בשלום המדינות ויגרשם מטפשותם ויחזירם אליו. ועתה אסתרוגוס פקידכם נגרש מעירו באיוולתו ובעוונתו, וכי פשע על המלך שהמליכו, ועתה אם תילחמו על ככה עמו ותנצחו — מה יהיה סופכם, או מה תוכלו לבקש ממנו ולהתחנן כי תקרא אתכם רעתו?

ויתיעצו על דבריו לאמור: כן דיברת. ויקומו ויעשו עטרת זהב חרוץ משקלה ו' ליטרין, וישלחו לו ביד שלוחם עם ספר לפנייהם אנשים מראשי המדברים אשר שאל, והמס לא שקלו לו. וכבוא הספר עד אלכסנדר ויקראנו, ולא באו העשרה אנשים אשר שאל. וייחר לו ויצו לכתוב מכתב שני אליהם:

מן אלכסנדר בן פיליפוס המלך ואולימפיה המלכה, לבני אתינה

ממנו מצווה. דעו לכם בני אתינה כי מיום עומדי על מלכותי היה עם לבבי להכניע תחת מלכות יוון כל הממלכות ולנשאם על כל העמים, יען חכמתכם ובינתכם חביבה בעיני, ואתם המרתם גם אתם את טעמי, ותחליפו את זממי כי חשבתם עמל עלי, ולא שמעתי בקולי, ולא שלחתם אלי עשרה אנשים המדברים אשר אמרתי לכם, ואני אמרתי כבד אכבדכם, ואתנכם לאחים לי, עצמי ובשרי, כמשפט חכמים ובני אלוהים ולעשות לכם חוקים צדיקים ומשפטים ישרים לטוב לכם כל הימים. והאלילים הגדולים עדים עלי. ותחשבו עלי רעה לאמור: מתגולל אלכסנדר להתנפל עלינו. ותעשו בדבריכם שני פנים, הנה לקחתם דומסתינוס אשר דיבר טוב אל המלך ותתנוהו אל המהפכת ואל הצינוק, ומצד אחר לא שמעתם בקולי ולא האזנתן לי ותחשבו לי על אוון, יען אשר השלכתי אסתרִגוס מעל פני על משפטו אשר חרץ. ולא השבותם על לבבכם מה עשיתם לסוקרטס הפילוסוף החכם הגדול אשר הרגתם אותו על לא פשע על אמרו אלייכם ואלוהותכם שאינו טוב. ועתה, אני אמרתי לקרוא לכם לשלום, ושלא לעבור חרב עליכם, ולא אביתם, הנני אליכם אל נכון ואשפטה אתכם, ואבוא על מדינתכם על פניכם ובחרב אפקוד עליכם!

אז אמר לעלות על אתינה, מיהר לצבא להשחיתה ולהוציא טפם ונשיהם לשבי, ויסע.

ויהי כשמוע אנישמאס, מחבורת אפלאטון ורבו של אלכסנדר, את שמע אלכסנדר וביאתו ועשה בערמה. ויצא אל שער מדינת אתינה גאנח ובוכה, עד בוא אלכסנדר. ויהי כבואו, ושאל לו אלכסנדר: אי רבי, מה לך?

ויאמר לו: מבקש אני מאת אדוני המלך להעביר חילותיו על דרך אחרת, למען לא יעמדו לי ביני ובין השמש אשר אני מתחמם בו. ויבן אלכסנדר כי להעביר מעל המדינה אמר, ויקצוף ויישבע: חי ה' אלוהי השמים אם אעשה דבר מכל אשר תבקש ממני! ויען ויאמר: אדוני המלך, בחסדך, הילחם באתונה ואל תחמול עליה והמיתה מאיש ועד אשה ואת כל אשר בה לפי חרב.

וישתומם אלכסנדר במעט וייפלא, אחרי כן פתח פיהו ויאמר לו: הן צדקו ויפה כיוונו הראשונים שאמרו, שלא יהא לאדם עסק

ודברים עם רבו, ואולם אולי נשאתי פניך אחרי אשר נשבעתי לבלתי השחית את העיר אשר דיברת, ואעבירה קול, ואסלח לכל חטאתם ואחמול להם.

ויפתחו לו אנשי העיר את שערי העיר, ויצאו אליו כפופים לבקש מלפניו מחילה, ויקבלו עליהם מלכותו ויעש להם כדבריהם ויכבדם וינשאים.

והנה רקראטוס, מסיעה אחת משבעה הנחלקות בחכמות הפי-לוסופיה, ויאמר לו: אמנם האלוהים יתן לך כבוד ומלכות וממשלה אשר לא היה לאיש כמוך בעולמות הללו.

ויצחק אלכסנדר לדבריו ויאמר כי תפילה גדולה התפללת עלי, אבל איני מאמין לאשר אמרת, שיש עולמות זולת אלה.

אחר נגש וישאל להם לשלום.

ויצא וילך אל ארץ מקדוניה אשר על חוף הים. וכשמוע האנשים את שומעו ויאמרו איש אל רעהו: אם אנשי אתונה פחדו ממנו ויראוהו, מחמת חולשתם ומיעוט גבורתם היה זה, ואולם אנחנו לא כן נעשה, הבה נתחכמה לו ונלחמה בו ונעשה לנו שם.

ויחזקו מדבריהם, ויכינו אוניות וישימום באגמיהם לשמרם. וישמע אלכסנדר, ויכתוב להם: שמעו-נא בני מקדוניה, אל-נא תבטחו בגבורתכם למרוד, ואל תצאו מדרכי ראשונים ומעבודתם, ועזבוני וחיו ואכבדכם ותהיו לי ריעים, ואם לא תשמעו לי, ולא תחדלו להסיר האוניות, הנני מעביר אותם ב[ר]אש, ואת עירכם אתן חרבה ושממה, ואת בחוריכם אהרוג.

ולא האמינו לו ולא האזינו לקולו.

ויילחם להם ויאמר לבעלי הנפט לשרוף את האוניות באש, ויש-ליכו את הנפט ושרפום. ואחרי כן נגש אל המדינה ויילחם בה וילכדה, ויפלו מן החומות מטועני חרב ונופלים ארצה, ומהם נמל-טו. וימהרו הזקנים והנשואים, ויצאו ויתחננו לו: בי אדונינו, הסר חרבך מעלינו ונעבדך כי תרחם עלינו.

ויאמר להם: הנה משפטכם היה לעשות לכם מה שקיוויתם לעשות בצבאותי, ואיחרתם לבוא אלי, ועל כל אלה שובו לעריכם שלימים, ולא אפקוד אתכם כחטאתותיכם ולא תיראו כל הימים אשר תלכו אתי ביושר ובתום לבב.

וילכו להם.

ואחרי כן אמר אלכסנדר, ויזבחו זבח וינסכו נסכים בבמה אשר בהיכל קרוב לאותו מקום שהוא היה שמה. ויסע משם וילך אל זיזאקון, ומשם אל ביזטא, הוא המקום אשר שם גינת קונסטנטינא באחרונה², והיה כל המקום אשר עבר ויהיו לו עבדים ונושאי מנחה.

משם עבר כלכדוניה. וימאנו אנשים לעבדו, ויסגרו דלתות המדינה, ויעלו על המדינות להילחם. ויצעק להם אלכסנדר נדר לאמור: אי בני כלדוניא, השלימו וחיו, פן תינחמו באחרונה ולא תועילו. ולא אבו שמוע. ויילחם בעיר וילכדה, ויחרימה לפי חרב.

ומשם עבר ויבוא עד אנכירה. ויסגרו אנשיה שערה ולא נראה אדם על חומותיה, וקול איש ואשה לא נשמע בעיר וברחובותיה, כי נחבאו. ויצו אלכסנדר: מהרו הציתו את העיר באש. וכצאת העצים עד השער לשריפה, והנה זקן אחד נראה על הסוס על החומה ויצעק ויאמר: אי אלכסנדר, למה תעשה כה לעבדיך? לא עשינו לך אנחנו רעה, ולא נלחמנו עמך, אבל לא פתחנו לך מפני שעבדים אנחנו לדריִוֹשׁ, ואם נפתח לך כי אז נפשע בו. ואולם אתה הולך להילחם בו, אם תוכל נכה בו³ הננו לך לעבדים, אז איש לך לא יחרץ בלשונו.

ויען אלכסנדר ויאמר: כדבריכם כן הוא, לא אבקש מידכם מאומה, אך פתחו לי בלבד שער העיר עד בואי אל דריִוֹשׁ ונלחמתי בו. ויפתחו לו ולחילו, ויבואו בכל המדינה לקנות מחסורם. ומשם הלכו אל קוספייה, ומשם אל אנטיוכיה, ומשם עד גבול הכלדאים, ומשם עד נחל שינוס, ומשם הלך ויבוא במדבר.

ויהי המדבר גדול ונורא, וייעץ החיל, וייגע ויצמא שם העם למים וירעב ללחם, וימותו רבים, הם ומרכבותיהם⁴, לאין מחיה. וירע לאלכסנדר, וייחר לו מאוד, ויזבח זבחים לאליליו, וידרו נדרים, ויעשו משתה. ויקרא כל העם אל המשתה, ויצו ויתנו צידה לדרך לאשר אזל הלחם מכליו. ויילונו כל העם עליו, כי נפשם מרה להם

² הכוונה לביזאנטיום.

³ לפי במדבר כב, ו.

⁴ בהמות הרכיבה.

על מרכבותיהם מן הכל⁵. ויאמר להם: מה לכם מתאוננים על מרכבותיכם, אם יחיינו האלהים לא יחסרו לכם מרכבות טובות מאלה, ואם נמות הנה מה צורך לנו? ויען לו העם קול אחד ויאמרו: אדוננו המלך, המדבר הזה רע ומר, ועתה ניטה ימין ושמאל, אולי נגיע ליישוב, ואז טוב לנו. ויעש כן, ויצא מן המדבר, ויבוא עד לוקאדש, וימצאו שם מים ומרעה לבהמתם, ויתנו מספוא למרכבותיהם, וינוחו.

[ד]

וישמע דריווש כי אלכסנדר בא אליו אל נכון, ויקבוץ כל שריו ויועציו וסריסיו ויאמר להם: הבה נתחכמה מה נעשה, הנה היום שנה חשבנו¹ על אלכסנדר הנער הזה המורד שיתנהג כמידת המורדים הגנבים, אשר יגנבו דיים וינוסו וישובו בחיפזון אל מקומם. והנה זה לא כן עשה, אלא שמתנהג בדרך המלכים, לתפוש מדינות ולשחת ממלכות וערים בצורות בכוח ובחיל וביד חזקה. ואני כתבתי לו שיתנהג עם הנערים בני גילו, והוא לא עשה כן, אבל עלה מאוד ונתגדל, ושמא האלילים בעזרתו, ודבר כזה אין נכון להתייחס ממנו, ולא נבטח על מלכותינו הגדול, ונאמר כי מלכותו מעט, ואנחנו חשבנו לגרשו ממלכותו, מאלידיה, ונתגבר ועצם עד שאחז בכנפות מלכותינו פה בפרס. והבו לכם עצה ודבר הלום.

וישמע ארקרוש אחיו את דבריו, ויבז לו, ויאמר לו: רב עתה לתת לאלכסנדר המלכות, וכיבדתו בדבריך, ועוד לו אך המלוכה באומרך כי אחז בכנפות פרס ואתה הגרשתו מאלדיה מדינתו, אך לא תעשה כמנהגך, צא ולמד ממנו, ממה שהוא עושה, שאינו מניח חילותיו ולא על-ידי גיבור, כי אם הוא בעצמו נלחם מלחמותיו כי לא לו תאסוף חיליך ופניך הולכים בקרב², כי אז תגרשנו מן הארץ.

ויען דריווש אחיו ויאמר: אמנם אתה כיבדתו יותר ממני, באמרך שאלמד אני ממנו, וכי מלך גדול כמוני ילמוד מן הקטן?

⁵ כלומר יותר מיתר הפגעים.

¹ כלומר הנה כבר עברה שנה מיום שחשבנו.

² כלומר צבאותיך לא יועילו כנגדו אם אין 'פניך הולכים בקרב', כמוהו.

ויען אחד משלישיו : אל ייחר אף אדוני על דברי אחיך בייעצו אותך ללמוד ממעשי אלכסנדר, כי למה שאני בקי, ואני ראיתיו, איש חכם הוא מאוד, ובכל עצה טובה, ומראהו כמראה האריה, ועצתו מפי עצמו ולא מפי אחרים.

ויען לו המלך : מאין אתה בקי בו ובאיזה דבר ראית ענייניו ? ויאמר לו : בעת אשר שלח אדוני המלך אותי בימי אביו מקדוניה על המס המושב לו משם מדי שנה בשנה. אז ראיתיו ואת דרכיו כי נכונו מאוד, והוא עודנו נער רך ומצליח בכל מעשיו, וכל רו לא אנס ליה, וגבורתו גדולה, ואולם אם טוב בעיני אדוני המלך יצווה על מדינותיו הקרובות אליו, כי מלכות גדול לו בק"נ מדינה, ולא ייגע אדוני המלך שמה כל מדינותיו, אלא מהמדינות הקרובות אליו, ואז האלילים יצווק, ויכולת עמוד.

וכששמע³ המלך אלכסנדר את שמע צבא המלך, הלא אז יחרד לבו וישב לו.

ויען השליש השני : טובה עצתך ודברייך נכוחים אם ייאמנו דברייך שינוס מפני חילותינו, אבל דואג אני כי יקרה אותנו כמק"רה הדוב והארי אשר יקרא לפניו עדרי צאן מהמונם לא יחרד, והוא לבדו בגבורתו בתוכם, ויאכל עוד ויטרוף טרף, וצבא היוונים אוכלי חרב ואנשיו אחד לאלף דמות אריה, ולא יסבו פניהם ולא ינוסו מפני כל.

ובדברים הללו נפרדה חבורתם.

ויהי אחרי כן ויספור אלכסנדר את חילו, וימצאם ד' אלפים פרשים ול"ד אלף רגלי וק"פ אוניות. ויהי כל השומע הנה אלכסנדר יוצא להילחם את דריִוֹשׁ, נפלא בעיניהם, כי חיל דריִוֹשׁ עצום ממנו אשר לא ייספר מרוב.

ויעבור אלכסנדר אל ארמיניה הגדולה, וילכוד את כל הארץ, ויעבור משם וילך במדבר, ויצמא שם העם למים, וימותו רבים מהם. וילך בלילה ההוא, ויאר להם על מדינת ארדריקה, ושם עינות מים, וישתו העם ויקומו משם, ויבואו עד נהר פרת. ויצו המלך להביא קורות, ויביאו, ויעשום רפסודות על הנחל, ויעשו גשר על

³ ולאחר ששמע, כשישמע.

פני נהר פרת, ויחזקוהו במסמרים ובשלשלאות של ברזל, ועם כל זה העם יריאים לעבור הגשר. ויצו את הנערים נושאי כלי המלחמה רוכבי הבהמות והפרדות לעבור בראשונה, ויעבורו. ועוד העם יריאים לעבור, ויעבור אלכסנדר, ואחריו עברו כל העם. וכאשר תמו כל העם לעבור, ויצו וישרפו את הגשר ואת המעבר-רות. והעם תמהו על זה. ויאמר להם: מה תתמהון, שאתם תמהים על שורפי הגשר, הלא לכם לדעת כי אין ידיים⁴ לכם לנוס הנה, והנה אתם בארץ אויביכם, חזקו והיו לאנשים, כי לא תראו מוקדון עד היכנע כל אויבינו, ובחרו לכם הטובה היום, כי תילחמו ולא תשובו עורף, או כי רך לבבכם ורדו בכם שונאיכם, ואין לכם מנוס. ומעתה טוב לכם מוות כגיבורים מכנשים, או כי תעמדו ונפלו אויביכם לפניכם. ויענו כולם: הנה אדוננו עשה לנו חיל אשר אתנו ולמדנו מלחמה, הננו אחריך כאיש אחד. ויהי כל המקום אשר עברו לא נשגבה מהם קריה ולא נמלט כל עופל אשר לא לקחו והשלימו.

[ה]

ויבוא מכתב אל דריווש מאת נשתלום, השליש המופקד על נהר פרת: ידע אדוננו המלך כי נפגשנו את חיל אלכסנדר ונלחמנו אתו, ולא עמדנו לפניו, ומתו שרי צבאותינו ובעלי השם, וגם אני הוכיתי מכה גדולה, ובראשיוס השר ברח ויימלט, ורבים ממנו השלימו ונהפכו אל אלכסנדר, ויאספם אליו ויכבדם ויהיו אתו. גם מטרנוס שרף ויהרוס את ההיכל אשר בו.

וכקרוא דריווש הכתב ויבו בעיניו, וישלח ספרים להשיב אל נשתלום לאמור: חזק והתחזק ושובה והילחם בו עד כלותך אותו. ויבוא עוד מכתב אל דריווש משני שרי צבאותיו שעל נהר פרת לאמור: לאדוננו דריווש המלך, שלום. אמנם ייודע לך כי חדשות מתחדשות בכל יום אצלנו, ושיבושים עצומים, כי יבוא אלכסנדר בארץ ביד חזקה ואין קץ לערים אשר הפך והחמס אשר עשה בארץ. ועתה אדונינו מהרה תבוא אלינו בחיל כבד, בטרם יפשוט

⁴ מקום, אפשרות.

בארץ וקרב לערי המלוכה, ויבזז לנו. ואם נילחמה אתו, הנה אז נכון לנו.

ולא שמע להם דרייוש ולא השיב להם אך ציווה ויכתוב אל אלכסנדר מכתב לאמור: מן דרייוש המלך מלך פרס הגדול אל אלכסנדר אשר מקטני עבדיו לאמור. הנה שלחו לנו הפקידים אשר על יד נהר פרת לאמור, כי נכנסת במלכותינו ותדרוך בגבולינו וכי אתה מתנשא להתקרב לקראתינו, והעולה על רוחך רחוקה מהיות אשר אם ישובו אליי מזרח אל המערב, גם אתה תעשה את הדבר הזה¹. והוגד כי תאסוף עבדינו אליך ותכבדם, ואם תדמה נפשך על ככה התקרב בנו ותתאהב עמנו — לא תקום ולא תחיה, כי על הגדל שנאתינו עליך ותשתרש מאוד האיבה.

וכקרא אלכסנדר הספר הזה ויצחק וילעג לו מאוד, ויכתוב לו מכתב לאמור: מן אלכסנדר בן פיליפוס המלך ואולימפיה המלכה, אל דרייוש בן הפרסי לאמור: דע לך כי הגאוה בגאוותו שנואה אליי קדם, ועל כי תשתרר לאין נכון קצפו כל האלילים קצף גדול עליך, והם נתנוך לא לדאווה (?), וימשילו שונאיך עליך. ועל זאת אני בוטח כי אלחמה בך ואנצחך. ואשר כתבת כי אהבתך ושנאתך שקולות לי כאחת, ולא עשיתי אלא מרוחב לבבי ורצון נפשי. והכון לך, כי הנני נכון לעלות לצבא. והמכתב הזה אחרון הוא לך מאתי עד היראותי אותך ביום קרב. ויתן מנות למלאכיו וישלחם, וילכו ויבואו אל דרייוש.

אז קרא אלכסנדר לכל שריו ועבדיו ויועציו, ויחליט לשלוח מלאכים לדרייוש להשיב עמו² המס ולהשלים עמו, או אם ימאן שיתראו אתו במלחמה פנים בפנים. ויאמרו לו: טוב הדבר.

ויהי בלילה ההוא ויחלום והנה אמון האליל עלה אליו בצורת מכבריוס, הוא זחל בלשון ערבי, הוא הכוכב הנקרא שבתי בלשוננו, מלוּבש במלבוש בני מקדוניה ומזונו בכל זונם. ויאמר לו: אלכסנדר בני. ויאמר לו: אני. ויאמר: ידעתי את דעתך אשר בלבך

¹ מה שעלה על דעתך לעשות לא יקום עד אשר ייהפכו אליי המזרח להיות אליי המערב, כלומר: המלכות תעבור מידי עמי המזרח לידי עמי המערב.

² ושמה שובש הנוסח וצ"ל: לו.

לשלוח מלאכיה אל דריווש. לא תעשה כן, אך בעצמך התגבר ולך שם, ואף על פי שסכנה הוא, אל תירא, ואנוכי עמך להשיבך בשלום.

ויהי בבוקר, ויקרא לכל עבדיו ויספר להם את חלומם. ויאמרו לו: אחרי שהאליל ציווך — עשה. ויקם ויקרא אל השליש, אמילוס, אשר היה מן הנופלים אליו ממחנות פרס, ויאמר לו: לך אתי, וסוס שני להפיח בו³ קח אתך, ויעש כן. וילכו בלילה ההוא, ובעלות השחר היו על נהר דגלת. ומשפטו בימים ההם — בלילה יקפאו מימיו וקמו נד אחד, ובבוקר כחום השמש ימס הכפור, וילך הנחל על כל גדו-תיו. ויעבור אלכסנדר שמה במקום שהיה רחבו קנ"ה טפחים. ויאמר לו: לא תעבור, אך שבה פה עד בואי אליך.

ויבוא עד ספלוס, מושב המלכות, ולא נתנוהו שומרי העיר להיכנס כי יצא דריווש משם לשוטט במדינותיו. והחריש אלכסנדר עד בואו. ויהי כל הבא מחיל דריווש עד אלכסנדר, ועמד ויביטו אליו. וישאלו לו: מי אתה, כי אינם מכירים מראהו. ויבוא דריווש ויראהו, ויבט אליו, ויחשוב כאילו הוא האליל אפולון ירד משמי טעותו⁴ ויעמוד שמה ויתרע⁵ לו, ויאמר: מי אתה? ויען ויאמר אל דריווש: אחד מהפחות הגדולים אשר לאלכסנדר נשלח מאליו אליך לאמור: מה הפחד הזה אשר פחדת מהתראות עמו ומהילחם בו, הנה עליך היה הדבר למלחמה יותר ממנו, ואולם אלה דבריו אליך, אם תשלים עמו ותשב לו מנחה ישא פניך ויכרות עמך ברית, ואם אין — הנה המלחמה אליך פנים ואחור.

ויען דריווש ויאמר: אמנם עצם דברך וגאוה דיברת בי, האמנם דיבר אדוניך את לשונו הייתי שומט מפיו, אולם לבעבור אשר נשא פני שלוחי, אשא פניך, ובוא אתי אל המשתה. ויקחהו ביד ימינו ויביאהו אל בית המלכות ויושיבהו על שולחנו בהיכל המוכן לו. וקירות ההיכל וגגותיו ומפתני הבית טוחים זהב טהור. ויתן אלכסנדר אל לבו לאמור: הלא הוא לי אות טוב לרשת את המלכות, אחרי שהביאני המלך חדריו.

³ על-פי תהלים י, ה, לפי פירושו של אבן-עזרא; וכנראה שהוא רוצה לומר: יקח זוג סוסים כדי לזרוז (להלהיב) את הרכיבה.

⁴ לשון-גנאי לאליל. ⁵ לשון-גנאי, במקום ויתראה לו.

וישבו לאכול לחם, והמאכל בקערות זהב ממולאים אבן יקרה. וישקו הסריסים על השולחן בכוסות זהב ממולאים בתרשיש. וכאשר שתה אלכסנדר וינער את הכוס ויתנהו בחיקו, וכן השני וכן השלישי. ויתמהו המשקים, ויגידו לדרייוש, ויאמר: אחי, מה זה אשר תתן הכוסות בחיקך? ויאמר, כי כן משפט אדונינו אלכסנדר לשותים על שולחנו, וחשבתי כי כן מנהגכם, ואולם הנה לכם, ויוציאם מחיקו ויתנם למשקים. ויתמהו כולם: כמה גדולים מעשה אלכסנדר וכבודו, כי כן יעשו לעבדיו. והאנשים אשר הביטו אליו מאסו שפלות קומתו וחידוד פניו ויאמרו, מה ראה המלך שעשה פחה מאיש כזה, ומה ראה בצורתו, והלא אין לו לא מראה ולא מעשה ולא קומה. ויהי השמש לבוא, ואנבלוס, אחד משרי דרייוש, בא. הוא אשר הלך בימי פיליפוס במצוות דרייוש המלך למוקדון לקחת המס המושב לו. וכראותו אל אלכסנדר ויכירהו, וייחל עוד דברו, ויהי כדברו ויכירהו, ולא הסיר פניו ממנו. ואלכסנדר ראה כי לא יסיר עיניו ממנו, ויירא, ויבן כי הכירו, ויקם על רגליו, ויאמר למלך: שלחני, ויצא בחיפזו עד שער הבירה. והשמש שקע, וימצא נער ובידו פתילת הבגד של דונג דולקת, ויקח מידו, ויברח לו מהעיר. ואנבלוס מיהר עד דרייוש לאמור: מה זה כי בא אלכסנדר אל שולחנך ותשלחהו בשלום? ויאמר: לו ידעתי אותו! ויצו את רוכבי הסוסים: רוצו אחריו והדביקוהו, רדפו מהר כי תשיגוהו והשיבוהו אלי. ויהי עד כה ועד כה והשמים התקדרו, ועלטה היה, ולא היו הרודפים רואים את הדרך, ולא מצאו ידיהם, והבהמות אשר תחתם נכשלו ויפולו. ואלכסנדר נמלט, ויבוא עד נהר דגלה, והוא נקפא, ולא פחד מעבור הנהר. ויהי בעוברו ויקרב אל שפת הנחל השנית, ונבקע הנחל, ויטבע הסוס, ויעל וידלג ויצא מן הנהר בשלום. ויקח הסוס השני אשר הביא אתו אמילוס, וירכב עליו, וישובו שניהם אל מחנהו לילה, וישכב עד הבוקר. ושרי דרייוש אשר רדפוהו לא מצאוהו, וישובו אל דרייוש, ויחרד מאוד, ויהלך אט, ובהלכו על ההיכל ושם צלם אחד שהיה עשוי בצורת ארתחשסתא מלך פרס הראשון, ויפול ארצה ויישבר. ויירא עוד דרייוש, ויצא לבו, ויאמר: אך עתה שלמה מלכות פרס, ובימים אחדים תישבר.

[1]

ויקם אלכסנדר בבוקר ויקרא לכל עמו, ויעמוד על העמוד, ויקרא באוזני העם, ויספר להם את כל אשר עשה. ויאמר: שמעוני עמי, אני חשבתי לאמור, רבים העם אשר עם דריווש מאשר אתנו, ואולם הן רבים עתה עמנו מעמו, וגיבורינו מגיבוריו, וגם ראיתי את אנשי חתים וחלשים, וגם אם עמו רב מעמנו — לא נירא מהם, כי עדת דבורים, אם מעטים הם, לא ייראו מעדת זבובים, אם וגם רבים. ויריעו העם וישמחו מאוד, ויאמרו: חיזקתנו אדונינו המלך, ואולם הננו לכל מצוותיך.

ויאסוף דריווש את מחנהו ויפקדם, וימצאם שישים אלף, בין רגלים ופרשים. וגם אלכסנדר סיפר את מחנהו, ויהיו ד' אלפים פרשים ול' אלף רגלי. וילך דריווש לקראתו, ויתקבצו ויילחמו כל היום ההוא, ולא ניצח איש את חברו, אף מגיפה היתה בעם דריווש, ויפלו ביום ההוא ארבעים אלף איש, ומעם אלכסנדר מאה ושניים פרשים ונ"ו רגלים. וייחלק עליהם לילה. וירא דריווש כי ניגף לפני אלכסנדר, ויברח מלפניו עם הנשארים לו.

ויהי בבוקר ציווה אלכסנדר לקבור החללים ממחנהו וממחנה פרס, ויאמר על המוכים לרפאם ולתת להם את צורכם מאוצר המלך. ויכ- תוב ספרים לכל השרים אשר במלכותו לאמור: סוריה וקפדוקיה וקיליקיה ופלוגוגניה וארכיה שלום, עתה כבוא הספר הזה אליכם בכל מדינה ומדינה כפי כוחה תשלח לי מצמר גפן ופשתן וק' עורות כפי היוצאים בכל מלכות, וק' זנב נעליים אל השליש אשר לי באנטיוכיה, וציוויתי עליו לצאת על הגמלים להביא לצבא מל- בוש לעם אשר ברגלי ונעליים לרגליהם.

ודריווש ברח, ויבוא עד ספלון, מקום כסא מלכותו, ויחשוב בלבו איך ינקום מאלכסנדר. וישלח מלאכים אל פאוור מלך הודו, לאמור: ברית ביני וביניך, ועתה עלה אחי לעוזרני, ונילחמה באלכסנדר.

אז השיב לו מכתב מלך הודו. אל דריווש המלך שלום: שמעתי את דבריך וארא מכתב. ולולי שחליתי, נקראתי בעצמי ללכת אליך. ואולם עתה ציוויתי במלכותי, וכל המלכים אשר על ידי, לעזורך בחיל כבד מאתנו להינקם מאויביך.

ויוגד לאלכסנדר לאמור: הנה דרייוש מחריש עליך לבוא בצב-
אותיו ולחנות עליך בהר טברימון עם כל חילו. ויירא מן המקום
ההוא סביב למחנהו: ואם יבוא שם דרייוש, לא יהיה לו ידיים
לנוס הנה והנה. ויהי בינו ובין ההר מיל, ויקומו הלילה ההוא, ויאר
להם תחת ההר. וייעף אלכסנדר מטורח הדרך, ויפשוט בגדיו, וירחץ
אל הנהר היורד מן ההר. וכצאתו — נעקם על יופיו ויהי מעוות,
ויתחל ויפול, ויבוא אל המטה.

וייראו עבדיו מאוד, ויאמרו: הנה עתה ישמע דרייוש, ולא יח-
מול. וישלח ויקרא לפיליפוס רופאו, והוא בחור. ויאמר לו: אל
תירא אלכסנדר, כי מהרה יהיה רפואתך על-ידי משקה אשר
אשקך. ויאמר לו: מהר המשקה. ויצו ויבוא אליו מכתב מאת ברמיון
מלך ארמניה, לאמור: הישמר אדוני המלך מן הרופא, כי אמר
להורגך אל המלך דרייוש אשר הבטיחו לתת לו בתו ולהשליטו
על מלכותו, כי היה שונא ברמיון לפיליפוס מאז ומקנא בו.

וכבוא הכתב, ופיליפוס נכנס וכס המשקה בידו. ויכל אלכסנדר
לקרוא הכתב, ויקח הכוס בימינו והכתב בשמאלו, ויתן בכוס עיניו
למען ירגיש פיליפוס, כי אז לקח שמץ על משקהו. ויאמר לו פי-
ליפוס: מה זה אדוני המלך ירא מהסס לשתות, אין בו דבר קשה,
שתה ותתרפא. וישתה וירפא, ויתן הכתב לפיליפוס, ויאמר לו:
דע כי נאמן אתה עמדי ואהבתיך, כי לא האמנתי אדם עליך.

ויאמר פיליפוס: אדוני יביא-נא האיש שהלשין, ואני אגלה ואו-
דיע אדוני, כי בלבו היה לשלוח יד במלך. וישלח המלך ויבוקש
הדבר ויימצא, וייתלה על עץ.

ודרייוש אסף חילו, ויהי שישים אלף רגלי ומאה אלף פרשים.
וילך ויעבור לקראת אלכסנדר את נהר דגלת, ויחנו אלה נוכח אלה
הרחק כמטחווי קשת. ובבוקר הלכו להילחם זה עם זה עד חצות
היום, ולא ניצחו זה את זה. ויהי כחצות היום ויינגף דרייוש, ויפלו
מאגשיו שלושים אלף רגלי ועשרת אלפים פרשים, ומאגשי אלכסנ-
דר גפלו מאה ושלושים ושישה. וינס דרייוש ויברח אל נפשו, והעם
אשר היה עמו לא היה בו כוח לשוב אחריו, ויעזוב מחנהו ואוהליו
כאשר המה, ויתפוש אלכסנדר ביום ההוא ארבעים אלף אסיר מחיל
דרייוש, וגם אמו ושתי אחיותיו תפש.

ואחד מגדודי¹ דריווש הבטיח להביא אל דריווש את ראש אלכסנדר, ויאמר דריווש להשיאו בתו ולהשליטו מקצת מלכותו, ושם הגיבור בראנאנוס. ויקם וילבש בגדי אנשי מקדון, וזיניו כזינן, וניסו כניסיהם, ויבוא בתוכם וילך ולא הכירוהו. והלך הלוך וקרב עד כי קרב לאלכסנדר מאחריו, וישלוף חרבו ויך על ראשו, ויבקע הכובע מעל ראשו, וגם בראשו נגע החרב. ויבואו גיבורי מוקדון להרגו, ולא נתנם אלכסנדר. ויאמר לו: מי השיאך לזאת? ויען בראנאנוס: התחשבונני שמקדוני אני? פרסי אנכי, וכזה אמר לי דריווש לעשות לי אם אסירה ראשך ואביאנו לו. ויחמול עליו אלכסנדר ויאספהו אליו ויכבדהו כי אמר כזה גיבור ואבחרהו.

ודריווש, בהגיעו אל ספלון מקום כסא מלכותו, ויפול מלוא קומתו ארצה ויצעק צעקה גדולה ומרה, ויבך. ויאמר: ברוך משפיל הרמים ומרים השפלים ועושה חדשים לבקרים. אני הייתי למלכים מנצח מלחמות, ועתה נפלתי ונוצחתי, ומה אעשה לי ולמזלי, ומה תולדות נולדות בעולם מבוקר לערב, ולא ישיב בן אדם אל לבו כי בערב ילין רינה ולבוקר תוגה, ואשר ישמח ביום אחד, עליו יבכה למחרתו, ה' הצדיק על כל הנבראות, ברוך הוא.

ויתאפק, וישב אל אלכסנדר מכתב: אל אדוני המלך אלכסנדר מאת דריווש שלום. אמנם לא אכחד מאדוני כי נפלתי בידו ולא עצרתי כוח, ואכן כי סיבה היא מאת האל. ועתה אל תתגאה ואל יגבה לבך, ותנה את בקשתי להשיב לי את ביתי ואני אשים את אדוני ואת ארץ מוקדון להיותם יחד זו אל זו כאחת. ושים לבך אל המלך ארתחשסתא וגדולתו ועוצם תוקפו מה עלתה בו כהיום אסור בארץ אלדייה, כי גדולת האדם אין לה קיצבה אלא כרצון הבורא. ואני מעירך ומזכירך על הדברים אשר ידעתי כי תעשה מרוב חכמתך לדעת ולהבין שאין לבטוח בילידי הימים ובמתנות הזמן. כי לא יבוא איש את אחריתו. וכי תשלים, אתנך על הערים ואוצרות אשר אצרו אבותי מרחם ושבשיר ומקתארה, וגנזיהם, והאלוהים יתן לך כבוד וחסן, ושים לך צדק, והכוכבים הגדולים יהיו לעזרתך ויושיעוך.

¹ צ"ל מגיבורי.

ויתן ביד עבדיו וישלח לו. ויבואו המלאכים עד אלכסנדר, ויכב-
דם, ויצו לקרוא הכתב באזני כל העם, ויען בראנוס הפרסי: אי
אדוני המלך, נכון לך לעשות שאלת המלך דריווש וטוב לך כי
תתערב עמו ותהיו לכת אחת ויד אחד, אכן תנה לו ביתו. ואלכסנדר
לא שת לבו ולא ענהו. ויאמר לשלוחי דריווש: שאלו לי בשלום
המלך אדונכם, ואמרו אליו: מה מאוד נמהר לבקש את ביתו, הלא
אם נכבוש מדינותיו אין אנו צריכים לקחתם ברשותו כי אם ביד
חזקה. ואולם אם יודה שהוא נצוח ומוצא מן המלכות, מדינותיו
נתונות לו גם כן בטל. ואם ימאן — יוסיף עוד התראות אתנו במל-
חמה, כי גם ינצחנו — עדנה יש לנו כוח לעצור באסיריו ובכל שתחת
ידינו כהיום.

וישיבו המלאכים אל דריווש דברי אלכסנדר. ויתן פניו לאסוף
חיל להילחם בו. ושלח אל פאזור מלך הודו לאמור: מאתי דריווש
מלך פרס אל מלך הודו, שלום. שמעת את אשר קראנו על עסק זה
אלכסנדר שנכנס במלכותינו ואשר עשה לנו רעה. ואולם בטובתך
עזרני, וגם אל תנח ידיך, כי גאוותו אין להכיל, הנו כים בשוא
גליו במלחמותיו וברוב דבריו. ועוד התנהג עמי כאח וקרוב, ואסוף
חילך לפניך, ומהר ובואה, ואני הנני מצווה בכל מלכותי אשר
תלין שמה כל עת לחם ויין ותבן ושעורים לסוסים, וכל מחסורך,
לתת לך כל לילה עלמות מלובשות בגדי רקמה לשימושך, ואפסניה
שלוש אונקיות זהב לכל רגל, וחמש לכל פרש אשר תביא אתך, כי
לא ארפה מללחום בו, הן לנצח הן לינצח: אם אנוצח — אמותה
ואל אראה ברעת חילי וביתי בשבי, ואם אנצח — אז טוב לי כי
אוציאנו ואתן לך מחצית מכל השלל לשלום.

ופרש אחד מדריווש נפרד ממנו, ויבא לאלכסנדר כל הדברים
האלה. אז שמעה אם דריווש, ותכתוב אל בנה לאמור: אל דריווש
מלך פרס, בני חמודי וידיד נפשי, שלום. שמעתי בני כי עם לבבך
להיוועד את אלכסנדר ולהתחבר עמו למלחמה. ועתה בני, למה
ישיאך לבך בדבר הזה, להתגרות באשר מזלו מתגבר ועומד, והמ-
ליכוהו ימים והשירוהו זמנים, ומלכותו מאת האלוהים. אכן בני, אל
תתגרה בו, ועשה את אשר אמרתי לך, ואל תילחם, ואנחנו תחת
ידו בכבוד גדול. וכקרא דריווש את הכתב ויבך מאוד, אך עודנו

מחזיק במלחמה. ואלכסנדר לא הרך לבו, ויחזק את עמו ויאמר: למה יקדמני דריווש כפעם בפעם, בראשונה אנחנו נבוא אליו באר-צו ונילחם בו. ויצו לכל עמו, ויקחו ענפי העצים אמירי האילנות לקשור ברגלי הסוסים וכל הבהמות שבמחנה להנהיגם במרוצה, ויעשו כן.

ויהי כי קרב צבאו עד עיר ספלון, והצופים אשר בהרים נשאו עיניהם, ויראו האבק עולה מבין רגלי הבהמות, ולא הרגישו אל הענפים אשר ברגליהם, אך אמרו: הביא עלינו אלכסנדר את כל העמים אשר בארץ. ויראו מאוד ויוסיפו על פחדם.

וספלון היתה על שפת דגלת. ויחנו על הנחל, אלה מפה ואלה מפה. ויצא דריווש ויעבור דגלת בחיל פרשים מאה אלף ורגלים אין מספר, ועשרת אלפים עגלות נושאות כלי המלחמה והמאכל. וילכו ויחנו במקום אחד.

ואלכסנדר עמד, וירכב על סוסו בוקיפילון, וילך על כל צבאו-תיו ויערוך מערכותיו, ויעמידם על משמרתם, וילך ויורם משפט המלחמה. וכראות אנשי דריווש את זריזותו ואת גבורותיו ויראו מאוד, וחילו הוסיפו גבורה.

ויילחמו מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. ויפלו חללים רבים עד מאוד, חומרים חומרים, גם סוס גם פרשים בחיצים, לא נראתה כמלחמה ההיא. ודריווש היה רואה המלחמה. אחרי שראה כי ניגף כפעם בפעם, וכראות עבדיו כי רצונו להרוג, לא נתנוהו לבוא במלחמה, ויאמרו לו לשוב אל ארצו. ויסב פניו, וישב לו עם אנשיו אשר נשארו במחנהו שעצרו כוח לשאת, ויבואו עד חגלת, והנה קפאו המים, ויעבור הוא ואנשיו על הקרח. ובעוברו נבקע הקרח, ויטבעו רבים. גם עבדי אלכסנדר רדפו אחריהם עד המעברות רדום והכום ולכוד. וימות ביום ההוא כל איש גיבור-חיל שבמלכות פרס, לא נשאר שם איש גיבור.

ויצאו עם אלכסנדר לפשט החללים, ומחנה דריווש, שוללים ובו-זזים, ולא כילו משלול עד תום ל"ד ימים, לאסוף השלל, כי רב הוא. ומספר ההרוגים ממחנות פרס מיום אשר עבר אלכסנדר נהר פרת עד היום ההוא אלף אלפים וחמש מאות אלף, לבד המתים טרם עוברו.

ואלכסנדר עבר דגלת, ויבוא עד המדינה שהיתה לארתחשסתא מלך פרס הראשון, וייוועץ לחרוף שם כל ימי החורף. והמדינה ההיא נפלאה בבניינה, ויהי בלבו לשורפה, ויחדל אחרי כן. ושמה קבורים כל המלכים הראשונים בארונות נאים, ועליהם מציבות ועמודים וציונים נאים. ויחפרו העם הקברים, וימצאו שמה כלים חמודים ממולאים באבן יקרה. ושם קבר בנוס מלך סוריה הראשון, בארון אבן שנקראת גמטשת, ויחלק אלכסנדר לכל העם אשר אתו ויתן להם מתנות.

ויסע משם הוא וכל מחנהו, ויבוא עד ספלון, ויצר עליה. וכאשר ראה דרייוש כי צר לו, ולא ילך אלכסנדר מעליו, ויתן בלבו לברוח עד קצה מלכותו ולהימלט לבורסאן מפניו. וידעו שניים מגדוליו אשר בלבו, ויתנכלו להמיתו ולהתרצות בו אל אלכסנדר. וידע ויירא מאוד, ויאסוף את כל מחנהו, ויאמר באוזניהם: עמי, ידעתי כי יש בכם מתנכלים להמיתני, ואולם אין לי חוזק כיום להאשים איש ולתופשו על הספק, אבל אודיעכם, אם יש את נפשכם לשלוח יד בי למען תתרצו אל אלכסנדר, תועים אתם, והחושב זה דמו יהיה בראשו, כי מלך לא ימחול אשמת איש הקושר על אדוניו. אכן הסירו מכם המחשבה ולא תמותו. וידעו האנשים כי נודעה עצתם, ויקומו בתוך המחנה קבל עם, האחד בשלח¹ על כתפו הימנית והשני גם הוא עמד ויכהו על כתפו השמאלית. ויפול דרייוש ארצה מוכה, ויגווע, והנה לא מת עתה, אך קרוב הוא למיתה. והעם חרדו ויברחו איש לאוהליו. והמכים נסו כמו כן.

וישמע אלכסנדר את קול ההמון, וימהר ויבוא אל תוך העיר עד הרחוב אשר דרייוש נפל שם, וירד מעל הסוס על דרייוש, ויבך בכי גדול. וכל עם דרייוש נפוצו מעליו, ויישארו ברחוב הוא והוא. ויקרע אלכסנדר חלוקו, ויחבוש בקרעים את מכותיו, ויאמר לו: התחזק ואל תירא, ושובה למלכותך, ואנוכי אהיה לך לבן, ואשיב כתר בראשך, ואת נקמתך אקח מהמכים אשר היכוך, ובאלוהים אני

¹ בחרב.

נשבע לך שאני עצב על קורותיך, ותבין בלבך כי מלכים לא ישמחו במפלת חבריהם.

וישיבהו [דריווש] בקול נמוך, ויחזק לאלכסנדר טובה, ויאמר: חי אלכסנדר בני, אל יגאה לבך על מזלך אשר הצלחת, כי כל בן-אדם אינו אלא כצל עובר. וקה תוכחת ממני, כי אתמול מנצח מל-חמות הייתי, מלך מלכים, ועתה אין בי כוח לעצור אפילו בעצמי, ואתה בעצמך תשאני וקברתני, כי קבורתי על ידך זו היא כבוד, ושרי פרס ומוקדון תמנה ללכת אחרי מיטתי, ואלו שתי הממלכות יהיו לאחדים בידך. וערכם עמך; דרגואניס אמי, וגם אחיותי אשר באו לחסות תחת כנפידך, ובתי רוצנאן תהיה אשתך, כי לחברה טובה ואשה נעימה תהיה לך.

וככלותו לצוותו וימות. ויצו אלכסנדר להתעסק בקברו ותכריכיו כמשפט המלכים הגדולים שהיו מלפנים בפרס, ויצו את כל השרים ללכת אחריו ברגל, וגם נשא מיטתו אלכסנדר בעצמו על כתף לקברו, ויסתום קברו, ויבך עליו בכי גדול, וכל השרים הרואים בכו בכי גדול על בכיו, מאשר בכו על מיתת דריווש.

ואחרי כן החזיק אלכסנדר על ספלון העיר, וייפלא מאוד על בניין העיר ועל הבירה שהיתה טוחה זהב בכל כותליה בזהב טהור, והקרקע מצופה באבנים יקרות, תרשיש שום וישפה, והאבנים נאים וזהובים. וישב על כסא המלכות שהיה לכורש מלך פרס הראשון, וילבש בגד מלכות, ויבואו לפניו בבירה שרי פרס ומוקדון, ויכתוב ספר, וישלח בכל מלכותו. וזה פתשגן הכתב: מן אלכסנדר מלך מלכים, בן אמון האליל ואולימפיה המלכה, אל כל השוכנים בארצות פרס, הקרובים והרחוקים, שלום.

אמנם כי עברו ימים מלפנים ויהי תיגרה ביני וביניכם ומלחמות ביני ובין המלכים המולכים עליכם, ולא יכולתי לעשות עוד מה שציווה אמון האליל שלא יהיה. ועתה קמתי ואמלוך עליכם, ואין בלבי עליכם רק טוב, ואתם תהיו לי סגולתי והחביבים לי וקרובים לגפשי. ועתה הנני כורת לכם ברית, ולכל עוברי דרך, ולרוכליכם ולסוחרים, ללכת ממקומם עד קצה מלכותי בטח על כנעתם²,

² סחורתם.

ולא יהיו ניזוקים. והמחליף³ על דברי אלה — נשבע אני באמון האליל ובמשפט הכבוד שיש לאמי עלי, לעשות משפט המחליף בכל דברי אלה ובכל אשר לו אעשה משפט. והנני מחזיק טובה לאנשים אשר היכו המלך דריִוֹשׁ וימליכוני עליכם, כי הם גרמו לי כל הכבוד הזה, ורוצה אני לעשות להם יקר, ולשלם להם שכר כאשר ייתכן. ולו ידעתי מי הם, ועתה יעמדו לפני ויעידו עלי עצמם, ואני נשבע בחוק האלילים כי הטוב שאמרתי ונשבעתי — לא אחליפנו.

וכשמוע הרוצחים מפי אלכסנדר את שבועותיו, ויתגלו לפניו ויאמרו: אנחנו הרגנו את דריִוֹשׁ אויב אדוננו המלך והנלחם בו. ועתה הגמול אשר אמרת — תנהו לנו. וימהר ויחלטה מהם⁴, ויאמר: במה אדע, למען באר הדבר באוזני העומדים עליו. ויענוהו שנית ויאמרו: אמנם אנחנו הרגנוהו. וכאשר ראה כי עדותם אמת, וכי שמעו העם דבריהם, ויצו ויקשרו עליהם את ידיהם אחורנית, ויאמר אליהם: פִּיכֶם עֲנֵה בְכֶם כִּי הִרְגַתֶּם אֶת הַמֶּלֶךְ. ויענו אליו ויאמרו: אי אלכסנדר, הנך היום ראשון למלכות פרס, והיום נשבעת באלוהיך על כל הטובה, וזה תחליף דבריך? ואיך יאמינו בך מן היום והלאה חיל פרס?

ויען להם ויאמר: אמנם נשבעתי אנוכי להתהלך בתום וביושר את כל העם, ולהיותם לי לעם, אך הקושרים והמכים אדונם — אשפטה אותם כמשפט. ויוליכם עד קבר דריִוֹשׁ, וישחטום שם. אז באו כל חיל פרס ויאמרו: השתחווינו, כי הרגת הקושרים. ותשקוט ארץ פרס כולה במלוך עליהם אלכסנדר וישפטם באמת. ויהי שם זקן אחד ושמו דוריוס, דוד דריִוֹשׁ, איש חכם ונכבד בתוך כל עם הארץ. ויבקשו כל השרים מאת המלך לשומו בראש השופטים. וישמע לקולם, וישם השופטים בראשו, ויושיבהו על כסאו, והמלך לבש בגדי מלכות וישב על כסא זהב למלכים, ודוריוס יושב לפניו. ויאמר לו: הלא אדוני המלך דריִוֹשׁ ציווה אותי לתת לך רושנאן בתו לאשה. וישמע לו אלכסנדר.

³ והעובר.

⁴ קיבל מהם והסכים (על־פי מל"א כ, לג).

ואחרי כן עשו עבדי המלך שרי פרס [משתה גדול] וישמחו מאוד על חתונתו, ויצו אלכסנדר ויעשו לרושנאן משתה גדול, וכסא זהב, ותשב לימינו. ועם הארץ ביום חתונתו באו בבית הבעל, ויוציאו את כל צלמי עצביהם לפני המלך, ויזבחו וינסכו להם, וישתחוו להם אפיים. ואחרי כן באו וישתחוו למלך, על משפט הצלמים. וירע בעיניו מאוד על זאת, ויאמר להם: לא טוב הדבר לעשות, כי חוק הזבח והקטורת וההשתחויה הזאת לאלילים היא ולעצבים, בעלי התגבורת, ואולם לפני האדם, שהם הבל ומעשיהם תוהו וצורם לבלות שאול⁵, לא נכון לעשות כן.

ואחרי כן כתב לאמו ולאריסטוטלס רבו כאשר הצליח הממלכות אשר כבש, והסגולה אשר ירש, והאבנים היקרות אשר אסף ואשר עמד על כל מלכות פרס מלכות דריווש, וכי נתחתן בבתו, ויצו עליהם לעשות משתה ויום טוב גדול ביום שיגיע הספר עדיהם בכל שנה ושנה.

⁵ על-פי תהלים מט, טו.

חלק שלישי

הודו

[א]

ויהי אחרי כן, ויצו את חיל פרס לצבוא עמו, ויצבאו עד ארכניה וילכדוה. ומשם עבר מקלאניץ, ומשם באריתיה, ומשם סאתיה¹, ומשם נסע עד קצות המזרח.

ויבוא באומה נוראה, מראה איום וגורא להם, ותוארם נפלא בעיני בני אדם, והם אוכלים כל בעלי חיים וזבובים ועכברים ושקצים ורמשים, וכי ימות בהם אדם לא יקברוהו, אך אוכלים את בשרו. ויהי בלבו להגירם על-ידי חרב. ויימלך אחרי כן עם לבבו, כי אמר: אולי יימלטו מהם שרידים, ולא אוכל לכלותם. וישליכם מן הארץ ההיא עד קצה ארץ צפון, בין שני הרים, שם האחד פרקתנכון ושם השני בוראון, וביניהם בקעה רחבה, ויאספם אל תוכה, ויתפלל אל האלוהים ויאמר: בי ה', סגור-נא את האנשים האלה לבלתי ישחיתו הארץ. וישמע ה' בקולו, וייעתר לו, וידבקו ההרים זה בזה, ולא נשאר ביניהם אך מעבר רחב י"ב טפחים. ויצו המלך אלכסנדר ויערכו ברזל ועופרת ונחושת למען לא יותכו מפני אש ולא יתפוצצו מפני פטיש, וישלך אל פי המעבר ויסגרהו מן הארץ עד רום ההרים השווה יחד זה עם זה, למען לא יצאו עוד האנשים משם וישחיתו את הארץ. ומהיום ההוא והלאה הם סגורים, אין יוצא ואין בא, ויקראו למקום ההוא: מסגר אלכסנדר, עד היום הזה.

ויסע משם ויעבור עד ארץ קשפיה, וייטב בעיניו הארץ ואנשי הארץ הזהירוהו להישמר משם, כי מקום הנחשים הגדולים הוא. ויצו וייחלצו גיבוריו בנשק ובשריונות, ויילחמו כל הלילה עם התנינים הגדולים, כאשר יילחם איש את רעהו.

ובבוקר נסע משם עד המקום הנקרא אלכנייה, ופירוש אלכני-דניא². ואנשיה גיבורים ואנשי-חיל, ולהם כלבים מלומדים ממל-

¹ לזיהוי המקומות, עיין לוי, שם, עמ' 66. ² הכוונה כנראה לאלבאניה.

חמה שלימדום לצאת עמהם במלחמותם. ותחזק כל עת מלחמת הכלבים בשונאיהם ממלחמת הגיבורים. וייראו מהם עבדי אלכסנדר מאוד.

וכאשר שמעו האנשים האלה שמע אלכסנדר, ויערכו אתו מלחמה. וידע ויבן כי בטוחים הם במלחמת כלביהם המלומדים במלחמה. ויצו לכל חילו, ויקחו כל איש חזיר אחד, ויקשרהו לפני מרכבתו. ויהי כבואם אל המקום וכהתחילם במלחמה, אלה נוכח אלה, ויצו אלכסנדר לפתח את החזירים אשר קשרו במרכבותם לנגד הכלבים הנלחמים בהם. וכראות הכלבים את החזירים שקטו מן המלחמה ויבואו עד החזירים פה אחד. ויתגבר יד אלכסנדר, ויהרוג את האנשים, ויתפוש את ארצם. וימצא בתוך הכלבים ההם כלב אחד, וככלות המלחמה אמר אלכסנדר להביא ארי אחד ופיל אחד להילחם עם הכלב, ויילחם בם יחד ויהרגם.

[ב]

אחרי כן נטה עד דרך קשיפיה, וישם פניו ללכת ארץ הודו. וילך בדרך קשה, מדבר נורא ואיום, והדרכים תלולים, ומקום החולות ארץ ציה גם חום, וייקש מאוד בעיני כל חילו על דרך אשר הם עולים. וילונו אנשי מוקדון ויאמרו: המעט כי הביאותנו ממקומינו להילחם בדרייוש ופרס, כי תוסיף עלינו טורח ללכת למרחקי ארץ הודו? ועתה ראינו שאין עיניו ולבו [של אלכסנדר] כי אם לעשות לו שם, ולא יחוש עלינו. ועתה ניתנה ראש ונשובה למקומינו, ודיו כי ימצא חפצו עם חיל פרס הנותרים עמו, ויגיע למקום שהוא חפץ.

ויהי העם כמתאוננים, עד שנשמעו באוזני המלך. והוא עלה על מגדל עץ, ויצו לאסוף ולקבץ כל חילו, וייאספו. ויצו לחיל מקדוניה וייבדלו מתוך החיל ויהיו לעבר אחד. ויקרא להם, ויגשו אליו, ויאמר להם: שמעתי את תלונותיכם, וכי קצה נפשכם על רוב טורחי ועבודתי שעבדתם לי. ועתה זקני יוון, אם לבבכם לשוב לארצכם, משבח אני אתכם על העזרה ועל המלחמות אשר עשיתם. ואתם ידעתם את אשר עשה לי מלך פרס, עד שנלחמתי עמו, ותשמעו ותיראו מאוד על כתביו ואזהרותיו ואיומיו עלי, ואני

דיברתי עם לבבכם ואומרה: אל תיראו, כי גילחמה אתו וננצחהו. ואחמול עליכם, ואשימה נפשי בכפי, ואלכה על עירו לרגל ולדעת מוצאיו ומבואיו, ואיש מכם לא שלחתי. ואשובה ואדעה כי מהאלוהים תבוסת דריווש לנפול תחתי, ואלחמה בו, ואלכוד עמכם את ממלכתו. ואמנם דעו, כי עם לבבי כמו כן ללכת עד עיר הוד. ועתה מי האיש הירא ורך הלבב, ילך וישוב לביתו, כי [אף] תשובו כולכם מאחרי — הנני לא אנחם מאשר עם לבבי, ואלכה שמה לבדי.

וכשמוע האנשים את דבריו, וישובו וייכלמו על כל אשר אמרו, ויינחמו ויאמרו לו: אמנם אדוני המלך, מלך מלכים, כי אתה הטיבות לעבדיך כל הימים, ותעש לך שם, ותנשאם, ואנחנו גי-חמנו, והננו אחריך לכל אשר תצוונו. ויצו להשיב אל מחניתם כראשונה.

[ג]

ויסעו ויבואו עד פרגאסן, הוא ראשית ממלכת הודו, באחרית חודש יולי, הוא סוף חודש תמוז שלנו. ובהיותו שמה, וייכתב ספר אל¹ פוור מלך הודו לאמור:

מן פוור מלך הודו אל הקושר אלכסנדר, החושב לכבוש כל ממלכות הארץ, שלום. הלא תאמן בעצמך כי מבני האדם אתה, וכי אחריתך כראשיתך שוכני קבר, למה תשים פניך לרשת משכנות לא לך, לשבת אלוהים, להיות העולם תחתיו? ואתה לא תטעה, ואל ישיאך לבך, יען כי שחות וכבשת את האנשים החלשים אשר אין להם כוח, כי לא כהם אנשי הודו, כי כולם גיבורים, כי ידוע ידעת כי מלך גדול היה דיוניאוס בקוס², אשר מלאו לבו לבוא לארץ הודו, ויתגר בם מלחמה, ונפל בידם, וישב בבושת-פנים לארצו. ובני מקדוניה ושאר מלכות יוון ופרס אשכר ישיבו למלך הודו בכל שנה ושנה עד מלוך ארתחשסתא מלך פרס, וביקש מלך הודו ועשה לו הנחה מן המס באהבתו אותו, ולמען כי נקל

¹ כלומר בשביל, הסופר כתב לפי פקודת המלך; ר' אסתר ג, יב; ח, ט.

² קשה לזהות מלך זה כאישיות היסטורית קדומה.

הדבר בעיני הודו על גודל עושרו, כי היה מעט לו אותו המס מכל היציאות לו בארץ הודו. ועתה המלך, עליך לשוב למקומך, והנח גאוותך ורום לבבך, ואל תדרוש מה שאין ראוי לך.

ויבוא הספר אל אלכסנדר, ויצו לכתוב אל מלך הודו לאמור: מן אלכסנדר מלך מלכים בן אמן האליל ואולימפיה המלכה, אל פוור מלך הודו, שלום. אמנם דברי האיגרת אשר שלחת לנו לא החלישתנו, אך חיזקת לבבנו ואימצת כוחנו על רוב העושר והגדול לה אשר סיפרת לנו אשר בארצכם. ולא מפני פחד גבורתכם ירע לבבינו, אך נתחזק לבוא לרשת את ארצכם הטובה ואוצרות הכסף והזהב ואבן יקרה אשר לך. הכון והכן לבך, כי הנני לקראתך, לערוך מלחמה בעזר האל.

וכאשר ראה מלך הודו את הספר הזה, ויבן כי בלב אלכסנדר להילחם עמו. ויאסוף את חילו ויצא לקראתו בחיל כבד, לא ייספר מרוב, ארבעה-עשר אלף עגלות נושאות לחם ומזון לצבאיו, וארבעה פילים, ועל כל פיל [מגדל עץ ובו שלושים איש]³. ויוגד לחיל אלכסנדר, וייראו מאוד, ותהי יראתם גדולה על שמע הפילים ושאר חיות היער מכל שאר החיל. ויצו אלכסנדר, ויעשו צלמי נחושת חלולות וימלאום אש, ויתנו הצלמים על העגלות, וילכו לקראת חיל מלך הודו.

וישם חיל מדי ופרס ראשונה, וחיל מוקדון ויוון אחרונה עמו. ויתגר בם מלחמה. וכאשר קרב חיל אלכסנדר מחיל הודו, וישימו הצלמים אשר בהם האש לנגד הפילים. וכשלוח הפילים שפתותם להילחם עם הצלמים, כי חשבו חיות הנה, ותלהבנה שפתותם ותכווינה, ולא עצרו כוח להילחם, ויהפכו וינוסו. ותכבד המלחמה בין שניהם. ותהי המלחמה עשרים יום, כל ימותו מאלה ומאלה עם רב, אשר ייגעו חיל פרס ומדי וייעפו. וכראות אלכסנדר כי נלאו חיל פרס ומדי, ויקדש חיל מוקדון ויוון, ויסבב סוסו בוקיפילון, ופניו הלכו בקרב. ויילחם במלך הודו עד אשר ניצחו. ויצו אלכסנדר לקבור את החללים אשר מחיל הודו ופרס.

ויברח פוור אל קצה מלכותו, ואלכסנדר בא עד עיר המלוכה

³ השלמה על-פי נוסח קייזיס, עמ' נט.

אשר לפוור ויכבשה, ויבואו העיר, ויבוזו אותה, ויתר מדינותיו, זהב וכסף ואבן יקרה ואין קצה לתכונה, עד כי לא יאמין השומע עד שיראה, מרוב ההון והכבוד אשר לכדו. ואמרו הרואים שהיה בבית פוור, בית מלכותו, ארבע מאות עמודי זהב מקשה על ראשם לוחות זהב מפותחות בהם כרמים וגפנים ואשכולות משובים וישפה, וקירות ההיכל מצופות זהב בעובי אצבע, ודלתות ההיכל שוהם, והמשקוף והמזוזות מעץ הנקרא בלשון הגר יאבנוס, ומעץ הנקרא סנדל, מן הירוק ומן האדום. וקירות ההיכל כלולות צלוחיות זהב ממולאות אבן יקרה ותוכו תרפים וצלמים זהב אובריו, הוא חרוץ. ומראש זה לזה גשרים של זהב מפותחים בצורות העופות המדב-ריות המופלאות, והנשרים חלולים, והרוח נכנס מבטן הנשרים על פיות העופות עד שיצא קול מפי העופות כקול העופות וציפצופם. וכל זה עשוי בחכמה הנקראת הנדסה. ובתוך ההיכל כלים רבים מזהב ומכסף ממולאים באבנים יקרות. וייפלא אלכסנדר על כל זה.

[7]

ויסע משם ויבוא עד איי מרונייה, אחר שבא אליו מכתב משם ויבזהו בו. וייחר אפו, ויצו לכתוב שמה מכתב:

מן אלכסנדר מלך מלכים בן אמון האליל ואולימפיה המלכה, אל בליסתור מלך מרונייה¹ שלום. אמנם ידעתי כי לא ייכחד ממך כל דבר והניצחון שניצחנו דריוש המלך וכבשנו לכל הממלכות ההמה, ואשר עשינו עתה לפוור מלך הודו. הנני מצווה לך, וכבוא הספר הזה אליך, לצאת לקראתנו מארצך להיראות אתנו פנים. הנני אליך אל נכון כי אנחנו נכונים לבוא אל ארצך.

כבוא הספר אליה, ותכתוב לו בלשון קלה ובביזוי לאמור: מן בליסתור המלכה ויועציה ואוהבי מלכותה, הבחורים והגיבורים בגבורה ומלומדי מלחמה, אל מלך מלכים אלכסנדר שלום. אמנם אני נותנת לך עצה הוגנת וטובה, שלא תבוא בגבולינו כי אם תבוא עלינו תתחרט ותתנחם, ויפגעו בכך גיבורים ואנשי חיל למלחמה, המון רב אשר לא ייספר מרוב, ולא ראית כמוהו לעולם. ואני מספ-

¹ הכוונה לארץ האמאזונות.

רת ומודעת צורת מלכותי, כדי שתעמוד על עניינה ותלמד לעשות מכושר עניינה. דע כי מושבותינו שני איים הם, אחד כנגד השני, ושני האיים האלו שניהם בקצה היישוב מן ים אוקיינוס. ואחד מן האיים האלה קרוב אל היבשה. יושבי האי ההוא יושביה נשים כולן, נשות חיל בנות מלחמה, מתגברות בזמן הזה, עכשיו כפי המספר אשר ספרנום, י"ד אלפי אשה לא ידעו משכב זכר. ואנשיו חונים באי הפנימי לבד, הם נפרדים מן הנשים. ולנו חג אחד מדי שנה בשנה, יאספו אתנו ויתחברו כל יושבי שני האיים יחד ויהיו נועדים יחד כל ימי החג שלושים יום. וכאשר עברו ימי החג, ייבדלו האנשים מן הנשים כמשפטם, וכל הנשים אשר תעוברנה בתוך החג תשמורנה עת לידתן. ואם תלדנה בת, תעמוד עמהן כל הימים, ואם זכר — יעמוד אצל אמו כל זמן שצריך לה, וכאשר יגיעו לשבע שנים יעבירוהו הנער אצל האנשים, כי לא יתערבו האנשים עם הנשים עוד בשום פנים. ואנחנו באי השני כאלף אלפי אשה, והמספר לנשים המלחמה כמספר אשר זכרנו לך. וכעלות אויב עלינו תיאספו הנשים בנות המלחמה ותצאו על שפת הים לקראת האויב, והנשאות תעמודנה על האי הפנימי לשומרו כל עת שהמלחמה ביניהן. ותיחלצנה הנלחמות למלחמה בחיצים ובאבני הקלעים. ומהפלא גבורת נשינו הנלחמות, רבים מהאנשים יוצאים אל היבשה, עומדים למרחוק לראות גבורתנו. וכאשר תעבור המלחמה והנשים תשובנה מהילחם, יתקבצו כל האנשים באגודה להשתחוות על כפות רגליהן. ואם תנוש (?) ² המלחמה ותמותנה מהנשים בתוך הקרב, ותהי נחלתן לנשים אשר חיו מהן שעמדו אצלם וראו במי-תתן, ומכל יורשיהן ייגרע נחלתן.

ואכן אדוננו הגדול שמע נא את דברי בלסתור המלכה. הנה נשותינו בנות החיל חושקות וחפצות להילחם בכך מאשר שמעו גבורותיך ונצחון מלחמותיך, יען תבחנם כהיום ויצא להם שם על גבורתן. ואנחנו נותנות לך עצה אדוננו המלך שתישמר מבוא בגבולינו, כי לא תהיה תפארתך אם תלחם אתנו ותנצחנו, וגם אם ננצחך, הלא אתה מבויש וירוד מכל שעשית לפנים, ושמך הגדול

² הנוסח נשתבש ; אולי צ"ל : ואם תינטש המלחמה.

אשר קנית זה כמה ייבטל. אכן, סורה, נטה הלאה מבוא בגבולינו, פן תקלה קלונך אם תבוא עלינו. ועתה אם לא לעצתנו תשמע, ויש בלבבך באמת לבוא עלינו, הודיעני-נא בתחילה, כי נשינו שמחות על ככה, ועם לבבן שלא תמצאם בתוך האי, אלא ייצאו לקראתך היבשה להילחם בך.

ויבוא הכתב אל המלך, וייקרא באוזניו, וייטב מאוד דבריהן בעיניו מעוצם דעתן ועוצם בינתן, ויצו להשיבן כתב יקל בהן. ואחרי ראש הכתב כתב בו: דעינה כי נלחמנו בבני הארץ וכבשנו כל שלוש רבעי היישוב, ולא נשאר לכבוש זולתי רביעית העולם לבדו. ואלה הממלכות אשר כבשנו, בני תיניה ואוריה וזולתן. והרו-בע אחד נשאר בלבד, ואם נימנע מלכבשו חרפה היא לנו. אך מאשר ראינו בכתבכן וחכמתכן ובינתכן וגבורתכן, עתה דעו ובחרו לכם הטוב, כי אם אתם מאסתם בחיים ובחרתם המוות הילחמו בנו. ואם תחפצו בחיים ותרצו לעמוד בטח, קבלנה עליכן מלכותינו ותיכנעו תחת ידינו וטוב לכן. אכן, תתייעצו על ככה, כי אנחנו נכונים לבוא בגבולינו.

ויבוא הספר אל יושבי אמאזוניה, ויכתבו לו כי כן יעשו ויקבלו עליהם מלכותו. ותשלח לו עשרה סוסים אמיצים המובחרים בחילן, וסוסים אחרים הנקראים פלפרנש, ועשר עגלות נשואות חמודות וכל טוב הארץ, ויקחו מנחתן, וילך מעליהן ויכרות להן ברית.

[ה]

אחרי-כן הוגד לו כי פוור מלך הודו בברחו אל קצה מלכותו אסף המון רב מן הראשונים, וחילו הגיבור, וישם עם לבבו לשוב להי-לחם בו שנית. וייועץ אלכסנדר ללכת תחילה הוא לקראתו בתוך מלכותו, לערוך אתו מלחמה, עד שלא יבוא פוור עליו. וימצא בתוך מחנהו מרגלים יודעי הדרכים, ויאמר להם: לכו-נא וראו המקום אשר פוור חונה שם, ושבתם אל-נכון. ויהי הדבר הזה בחודש אב, הוא אוגוסט, אשר החום בחומו וחמה בתקופתה.

ויוליכוהו המרגלים בדרך מדברות ודרך הנגב והחולות, וארץ עיפה וצימאון, אשר אין מים אך מעט, לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם. ויפן בדרך מדבר קשה, ארץ נוראה, אשר הלך אריה

ולביא וליש אפעה ושרף מעופף ותנינים גדולים. ויחרדו כל העם אשר במחנה למחניהם, כי נורא הוא, עד שנתחמשו וייחלצו החיל בנשק ושריונות המגינים והרמחים להילחם אתם. ויחנו החיל על רוכסי הישימון, ואין שם מים לעם לשתות. ויצמא שם החיל למים. וייקרא מקום אחד לפני מקצת פרשי מוקדון בנקרת הצור, והנה מים מפכים מן הסלע מעט מעט, עד שמצאו שם כדי חמת מים. וימלאו החמת מים ויביאו לאלכסנדר אל המחנה. וכאשר ראם כי מעט הם ואין בהם אלא שיעור שתייתו לבדו, ויאמר: חלילה לי מלשתותם, ויצו וישפכום ארצה, לבעבור לא יתנשא על מחנהו ולא ישביע נפשו והם שוקקים. וייפלא כל המחנה על ככה, וייטב מאוד בעיני העם הדבר הזה, וישמחו מאוד.

ויהי בדרך, ויבואו עד מקום אחד, וימצאו שם בריכת מים גדולה, רחבה ד' טפחים שיעור חצי מיל. וייטב להם מאוד. ויהי בחילו בפעם ההיא מאה אלף פרשים ושש מאות אלף רגלי ומאה פילים טעונות זהב ואבן יקרה וד' מאות עגלות נושאות בר ולחם ומזון לדרך, וגמלים ופרדים נושאים הנשק וכלי המלחמה, אין להם מספר. ויהיו כל המחנות עמוסים מן השלל אשר לקחו מארץ הודו בכסף וזהב ובאבן יקרה, טעונים מאוד. ומרוב הצמא היו לוקחים טסי ברזל ממורק מצוחצח ואבנים קרים וילחכו אותם למען תשום נפשם אליהם ותקר גופותם. והיו מהם ששתו מימי רגליהם. והיה כבד עליהם צמאון בהמתם מצמאון נפשם. וכאשר פגעו בבריכה ההיא היו סובבים אותה אילנות גבוהים וקנה מכל פינה, ולא יכלו לעבור אל המים כי אם בתלאה גדולה. וכאשר חנו עליהם וירצו לשתותם והנה הם מרים כלענה.

ויחנו אל המקום ההוא כחצי היום, וקצרה נפשם מאוד על מרירות המים. אבל הביטו בשפת הבריכה השנית, ויראו מגדל עצים, ועליו בני אדם, ושמחו, כי ידעו שלא היה בלי מים מתוקים. ויצו אלכסנדר אל מקצת המליצים לגשת אל המלחמה אל המגדל ההוא, או לשאול מהם מים מתוקים. ובקרבתם אל המגדל נחבאו כל אנשיו ולא ענום דבר, וגם השליכו להם אבנים ויורו בהם חיצים. ויברחו האנשים ולא השיבום דבר. ויצו אלכסנדר אל היודעים משוט, לשוט אליהם דרך [הבריכה] לעלות אל המגדל לדעת איה מים. ויפילו מתי מס-

פר מעצמם אל תוך המים, וישוטו. ויצאו אליהם חיות עצומות מתוך המים ויבלעו מן האנשים שלושים ושבעה איש. ויעמדו הנשארים מעבור אליהם.

וידאג לב אלכסנדר מאוד על ככה, ויגדל צמאון המים לעם. ואחר יצאו אריות ונמרים וצבועים מן היער, וייחלצו אנשי אלכסנדר להילחם בם. וכראות אלכסנדר אותם קפץ הוא אל המים, כי נראו לו שם מי-אפסיים, אשר יכול לעבור בתוכם. ועשו כן אחריו כל הצבא, ויחנו על שפת הבריכה השנית לנוכח המגדל. ומצאו שם גולות מים מתוקים אשר היה די בהם לכל החיל, וישמחו מאוד, ותשב רוחם אליהם.

ויחנו שם בערב, ויצו אלכסנדר לכרות עצי המחטב מן היער אשר מול הבריכה כאשר יוכלון שאת, ולהבעיר בהן אש סביב למחנה. וכעלות הירח בלילה ההוא יצאו אליהם מתוך היער נחשים ותנינים ופתנים משונים זה מזה, וגוויותיהן עצומות, ובראשם קרניים עצומות חרוצים, ועיניהם דומעות דמע עבה. והיה מנהגם לשתות מן המים ההם. וכאשר היתה עולה צהנתם ובאשם היה מת כל המריח אותם. וייראו כל החיל מאוד בפניהם, ולא האמינו בחייהם. ויאמר אליהם אלכסנדר: ממני תראו וכן תעשו, כי הימלט תימלטו מהם בעזרת האל. וחגור חומש אלכסנדר, ויקח בידו רומח ארוך, וילך לקראת הפתנים, ויעשו כן אנשי הצבא, ויזרקו הרמחים עליהם ויברחו מפניהם, ויפלו מקצתם באש. וימותו מאנשי הצבא עשרים פרשים ושלושים גיבורים.

אחרי כן יצאו להם מתוך המים שרצים בעוצם¹ צפרדעים ובגופם מגיני עור אשר לא ישלוט בהם ברזל ופטיש. והאיצו אחריהם אנשי הצבא ויגערו עליהם עד אשר נפלו מהם, ומהם נמלטו המימה. והיה כחצי הלילה יצאו עליהם מן היער אריות ודובים, ויבואו תוך החיל, וישחיתו אנשי הצבא מהם רבים, והשארית נסו ההרה. אחר יצאו אליהם חזירי יער, ועמהם יצורים כבני אדם, לכל אחד מהם ששת ידיים, ויצו אלכסנדר להבעיר אש סביב למחנה, ויפלו בתבערה ההיא החזירים ושאר בריות אחרות.

¹ בגודל.

אחרי כן יצאה אליהם בהמה גדולה, גווייתה עצומה מגוויית הפיל, ולה תואר הסוס, ובמצחה שלוש קרניים, ובלשון אנשי הודו שמה אירא נתראן. ולא יכלו להרגה עד אשר ניצחה בקרניה מהא-נשים עשרים וחמישה, ותרמוס ברגליה חמישים איש. וכאשר הרגוה יצאו עליהם עכברים בלא מספר, ועוצם גופן כשועלים, והיו אוכלים כל אשר מצאו מנבלות הפגרים, ואם נשכו אדם מיד היה מת. ואחר יצא עליהם קיפודים רבים, והיה מידתם כמידת בני היו-נה, ותעופפנה על ראשם. ואשר יכלו לאחוז בגפיהן בפני אדם היו אוכלות את פניהם ואת אוזניהם, וכן עשו בעם רב מאנשי החיל. הבוקר אור, ויעלו עליהם עופות כעוצם הנשרים, ומהם אדומים ומקוריהן שחורים, ויחנו על שפת הבריכה ההיא, והיו חוטפין בגפיהן ומנקרין את הפגרים אשר שם ואוכלים אותם.

[ו]

וכעלות השמש נסע מן המדבר ההוא אל מקום אחד ושמו תרתבמאן, כי עיר רחבת ידיים ושמנה. ויחנו במיטב העיר במדינה אחת ושמה שארש. ובה היו אילנות גדולים ועצומים, ועל גבי פרים היה צומח צמר, וממנו היו עושים אנשי המדינות מלבושין. ויקבלו את אלכ-סנדר בכבוד גדול. ויחן בחילו עמהם ויינפש שם עד אשר ידע מקום מחנה פוור המלך.

ויסע אליו, וביניהן מהלך יומיים. ויקראו שני החיילות יחד ביום השני למסע אלכסנדר בערב, ויערכו מלחמה ביום השלישי בבוקר. וירכב אלכסנדר על סוסו בוקיפילון, ויבוא במלחמה, וימשוך בחרב [בעצמו] וירב מהרוג בתוכם מאוד. וכראות פוור את אלכ-סנדר המלך קרא בקול גדול ויאמר: הוי אלכסנדר, לא טוב הדבר אשר אנחנו עושים, אשר לא ייתכן שיפלו גדודינו חללים לפנינו. אך נבוא בתוך המערכה שנינו, אני ואתה, ויעמדו גדודינו מנגד, והוא אשר יגבר על ריעו ירדה בשני הגדודים יחדיו. וייטב הדבר בעיני אלכסנדר, ויצו לעשות כן.

ויציבו שני הגדודים לעבר אחד, וייחלצו אלכסנדר ופוור להילחם יחד שניהם בשדה. וכל אחד ואחד ציווה את חילו שלא ישאו קול ושלא ינע אחד ממצבותיו. וכאשר כבדה המלחמה הרימו אנשי

פוור קול, וישא פוור את עיניו ויהס אותם. ויגבר אליו אלכסנדר ויך בחרבו על ראשו ויפול ארצה מת. וכראות אנשיו כי מת אדו-נם רפתה ידם וימס לבבם, ויתנו את נפשם למות.

ויקרא אלכסנדר להם: אנשי הודו, מדוע תילחמו ותתנו את נפשכם להרג, ואדוניכם כבר מת? השיבוהו: אין הפצנו בחיים אחריו כי טוב מותנו מחיינו ואל נראה מדינותיו שימשול עליהם מושל מבלעדי מלכינו, ונהיה אנחנו בתוכה נדכאים. ויען אליהם אלכסנדר: אל תרהו מן הדבר הזה, והרפו ידיכם מן המלחמה ושובו אל ארצכם וגורו בה, ואל תיראו שירדה בכם רודה ולא שליט. ותרף רוחם, ויינחמו בדבריו, וישליכו כלי הנשק מעליהם, וייקדו וישתחוו לו. ויצוו לשוב אל ארצם, ויצו לחנוט את פוור כמשפט המלכים מלכי הודו, ולקבור את כל אשר נפל חלל במערכה משני הגדודים. ויצו לשנות שם מדינה במחנהו, ויקרא את שמה אלכסנדריה, עד היום הזה. וככלותו נסע בחילו אל היכל ידוע שם, ובו שני צלמי זהב שהוט. והיו יקרים בעיני אנשי המדינות ההם. ובדעת אלכסנדר כי נבוכים היו, והוא ציווה ויקבו חור בצידי הצלמים לצוק בתוכם זהב. ויהי מספר ליטרי זהב אשר יצק אלף וחמש מאות ליטריין.

ויעתק משם אל מבצר אשר היה בנוי בהר תלול והתחזק בו עם רב כי נפל פחדו עליהם, ויאמר אלכסנדר לחנות על ההר ההוא ולצור עליו בגליל שרי האומות, ההר אשר לא אבו לרדת מתוכם. וימשול מהר על כל העם אשר היה במגדל.

[1]

אחר כן נסע משם אל מקום ושמו בגד שמש, ובה אומה ידועה. ויצר עליהם עד אשר הכריהם לבוא תחת ממשלתו. ויסע משם אל מקום מדינה ושמה ראשתה, וימרו לו, ולא אבו לתת יד תחתיו, ויצר על מדינותיהם עד בואו בהן בתוקף, ויהרגם לפי חרב. אחר נעתק משם לפלך ושמו הופיראש, והוא ממלכה עצומה אשר צבא מתוכה מאתיים אלף פרשים, ויערוך אתם מלחמה עד משלו על כל מלכותם, ויגש שם תקרובת לנעבדיו והלל לאליליו.

אחר נסע משם אל מדינות אשר בהם אומות רבות ידועות, דראכנס

ואברטיס ותמים וכרמיונים ואספויים, וכן אומות אחרות מבלי שם היו בהרים תלולים ופסגות. ויצר עליהם, ולא נסע משם עד הכניעם ומשכם תחתיו.

ויסע משם וילך דרך מדבר וערבה בין שני הרים גדולים, ויחשך עליהם הצל ההוא מאוד, וילאו לעבור השביל ההוא שישה ימים. וימצאו אחריתו אצל עין מים רחבה, היא היתה מן המים החמים, וחמימותה היה שורף מאוד. ועליה שוכנות נשים יפות מראה ועליהם בגדי חופש, ולא ידעו זכר. וכאשר הביטו אל חיל אלכסנדר רכבו על הסוסים היקרים אשר להם ובידן חניתות זהב מוצק, כי הנחושת והברזל לא נמצא אצלם. וכאשר חשב אלכסנדר לעבור המים אליהם, לא יכול, מרוב אורכם ומרוב הבהמות המזיקות אשר שם.

ויסע משם לצפון ארץ הודו, ויחן ביער גדול, ובה מים רבים, וסביב ליער קנים חזקים אשר עושה אדם מהם הקנקנים. ותצא עליהם משם בהמה עצומה, והיו קורין אותה אנשי הפלך אנכתימוס, והיא נקראת דישון או ראם בלשון אשורית. והיה עליה צינה כצינת הצפרדע, הנקראת בלשון הגרים אלסלהפה, ולה שיניים כשיני המגירה, ולא יכול אדם לגשת אליה, ולא שלט חרב בתוכה ובגופה. ובעלותה עליהם מן היער הרגה בהם רבים פרשים ותעקר סוסיהם. וימהרו עליה הצבא בכשלים וכלפות עד אשר הרגו אותה.

אחרי כן נסעו משם ביער לפנים, עד בואם אל מקום ששמו בחצאר. ויצאו עליהם מתוכו פילים מספר עצום אשר היו ביער ההוא. ויגשו הפילים אליהם, ויגורו אנשי הצבא מהם, וירכב אלכסנדר על סוסו, ויצוום לרכב על סוסיהם, והרגלים ציווה לאסור החזירים ולהוליקם לפני הפילים לבעבור ישאו החזירים קולם, ויצו להריע בשופרות. וכשמוע הפילים את תרועתם ואת קול החזירים נסו לקולם, וירכב בהם החיל וידביקום ויהרגו מהם הרבה וישברו מהם שיניהם הרבה.

אחרי כן נסע וילך ביער ההוא ויפגע שם נשים ולהם זקנים ארוכים אשר מגיעים עד דדיהן, ולבושיהן כותנות עורות החיות, ולהן עצמה ותוקף במרוץ. וכאשר ראו את הצבא מנגד נסו היערה. וירכבו הצבא וירדפום, ויגישו מקצתם, ויביאום אל אלכסנדר. וישאלם במה היו ניזונות, ותאמרנה כי ניזונות מבשר החיות אשר

צדות ביער ההוא. לפנים עוד פגעי אנשים ונשים, בני שדה, ועל בשרם שער כשער הגמלים והבהמות, והם היו חונים על שפת מים ניגרים. וכראותם את הצבא הפילו עצמם במים ההם ויסתרו שמה.

אחרי כן פגשו נשים משונות בתארן וגוויותיהן ארוכות יותר משנים-עשר זרתות, ולהן שיניים כחזירים, ושער ראשן מכסה את כל גופן, ומגיע עד רגליהן, ועל גווייתן שער כבהמות, ולהן זנב כשוורים. וסביב לאותו יער היה יער אחר, ובו נשים ידועות למאוד, יפות מראה, ושערן מגיע עד שוקיהן, וארכן מגיע שבעה ועשרים אמות, ופרסותיהן כפרסות הבהמות. ויפלא אלכסנדר מתואר הנשים.

ויסע משם ויחן על מקום קרוב להן, והנה נסע עליהם רוח קדים סערה בסוף הלילה. ותפריד את האש אשר הבעירו ואת האוהלים אשר תקעו החיל הפיל הרוח, ויגורו האנשים וידמו כי זעף אלוהים עליהם בעלותם אל מדינות הודו. וינחם אלכסנדר ויאמר להם: אל ירך לבבכם ואל תערצו מן הרוח. כי במקום הזה מרגיל הרוח לסעור בו בסוף הלילות, ובבוקר נח הרוח. ויהי בבוקר וינח הרוח, ותרף רוח החיל מן מחשבותם.

ויסע משם וילך בין שני הרים, וימצא שם שלג עצום וכפור וימותו בו ארבעה ועשרים מן הקרח. ויצו אלכסנדר להרבות עצים ולהצית בהן אש סביב למחנה, ונתחממו בו ותשב נפשם אליהם. אחרי כן קדר השמש ויהי לצל עליהם, וייסתר מעיניהם אור השמים, ושמים נתכסו בעבים, וירדו עליהם אבני אש מגיעים ארצה ושורפים כל אשר יגעו, צמחים ובעלי חיים. ויירא מאוד אלכסנדר, ויצו להגיש קרבנות וזבחים לנסך נסכים, ויעתר לאלוהים להעלות מעליו המוות הזאת. וייעתר לו אלוהים ותעבור רוח ותט-הרם, גם העבים טהרו מחמת האור והצל בהיר והשמש זרח.

[ח]

ויעתק משם, ויצא אל ארץ אשר יושביה ידועים סידרסין, שקטים ושלווים ובוטחים במבחר העולם. ולא היה בהם כוח לשאת כלי נשק, ולא הסכימו להילחם, והם עומדים ערומים אין כסות ושמלה

עליהם, והיו נסתרים במערות אשר שם, והיו מכונים גימונוס פיתשיש¹, ופתרונו עירומים. וכעלות עליהם הצבא וידעו אותם מנגד קדמו אליו ציר מעמהם באיגרת בפתשגן הזה:

מאת העירומים הערומים² אל אלכסנדר היציר³ שלום. דע, אם אתה עולה עלינו לקחת כל הון מעמנו, דע כי אינך מוצאו אצלנו, עקב אשר אתה לא תקח ממנו דבר שיהיה נגזר וטבוע לנו, וכל אשר אינו נגזר וטבוע לנו לא תמצאהו אתנו, כי אין אנו רואים בדעתנו להשתכר את לא שת אלהים בתוכנו בעת יצירתנו. ואם יש את נפשך להרגנו, לא נצא אליך לערוך מלחמה, ולא ניטוש תום נפשינו בגללך.

ויהי כקוראו איגרתם השיבם לאמור: דעו כי אין הולכים אנחנו אצלכם לערוך מלחמה, ולא לנגוע אליכם, אך להילוות עמכם לעשות אליכם חסד ואמת.

ויהי כאשר בא עדיהם שאלם מדוע הם ניזונים במזון הנאלח ומן הדבר אשר הפרצם⁴ על זאת. ויאמרו אליו: אנחנו על המחיה הזאת נולדנו, לזון מצמח האדמה ועשב האדמה, אם מעט ואם הרבה, ולא נטריח את עצמינו לעשות מלאכה לחרוש ולזרוע, כי דיינו באשר הנחילנו ה' ומתנתו הטובה אשר נתן לנו, והוא שכלנו ודעתנו. ויחל אלכסנדר לשאול להם שאלות. וישאל לאחד מהם: היש לכם קברות? ויאמרו: אנחנו נקברים בחיינו, וגופנו הוא קברנו, וניקבר במותנו בו ובחיבורו⁵, וכאשר ניפרד ממנו — נחיה. וישאל לאחד ויאמר: מי הוא במציאות יותר, החיים או המתים? ויאמר: אצלכם המתים, אמנם אצלנו כולנו חיים. וישאל לאחד ויאמר לו: מי הוא יותר חכם, האדם או הבהמות והחיות? וישיבהו:

¹ צורה משובשת של המלה היוונית *Γυμνο-σοριστής*; הכינוי 'גימונוס' פיסטים' (חכמים עירומים, ועיין לוי, עמ' 70) שימש בתקופה ההלניסטית שם כולל לחכמי הודו, הנוהגים בדרכי סגפנות ופרישות מעסקי יישובו של עולם.

² ערומים, חכמים.

³ כלומר בשר ודם, לא אל ולא בן אל.

⁴ הנוסח משובש כאן, וקשה להולמו.

⁵ כלומר כל זמן שאנו מחוברים בו אנו קבורים בו כמתים.

הודו

יש בהמות שלא יגיעו כל בני אדם לקצות פרסותיהן, וכל הבהמות בכלל יותר ערומים מכל האדם, לבד משונאי מותרות העולם הזה כמונו, כי אנחנו באמת מין האדם.

וישאל אחר ויאמר לו: מה המלכות האנושי? ויאמר: אצלכם עושק וגזל, ואצלנו חכמה. וישאלו עוד: מי לא יכזב? ויאמרו לו: האל ויודעיו, כי הוא האמת ויודע אמת ויודעיו ומכיריו ידעו אמת, וזה מעשיהם. וישאלהו: אי זה צד יותר טוב בגוף האדם, הימין או השמאל? וישיבהו: אצלכם הגשמיים — הימין, ואצלנו השכליים — השמאל, כי לולא הייתם כן הייתם זוכרים אחריתכם ולא הייתם מכניסים עצמכם באלה השטויות אשר לא היתה כוונת אלוהים בם ביצירתכם.

ואחר ששאלם שאלות רבות, ויאמר אליהם: היש את נפשכם בכל אשר אתי, ואשורנו⁶ אליכם. השיבוהו: שאלתנו אחת היא, אותה נבקש, אם נמצאנה אצלך לבלתי תשיגנו מוות, ואם תוכל לתת לנו אותה נקבל מעמך, ואם אין, לא נבקש מאתך דבר בלתי זה, כי אין צרכנו בה⁷. ויאמר להם: לו יכולתי על הדבר הזה הייתי מחזיקו לעצמי. ויאמרו לו: אחרי אשר אינך יכול לנוס מן המוות, מדוע תתפאר בעולם הזה, ואתה מחר תעזבהו אל זולתך. והשיבם: האל אשר נתן לכם לבב לסבול כל אשר אתם סובלים, הוא נתן לי לב חזק ואמיץ להתגבר ולהתפאר, ואינני יכול להעתיק הטבע אשר התוך⁸ האל בלבי, כי הים כאשר בא בתוכו הרוח הומים גליו, וכן אני, אם הפצתי לנוח לא יעזבני הטבע אשר אני בתוכו, ומתכונת הדעת המורכב, כי רצונו לתור אחרי המשרה והשלטון, ובני האדם נפרדים איש מאחיו בטבעם ותוכן לבותם, ובגלל הדבר הזה בא ביניהם ההבדל.

[ט]

ויסע משם, ולא עשה להם דבר, וילך עד בואו אל ארץ רחבת ידיים, ויחן שם בבוא החרסה בכל חילו. ויהי בבוקר וירא צמחים

⁶ אתננו לכם, מלשון תשורה.

⁷ כלומר הם מבקשים דבר, הנותן חיי נצח.

⁸ הלשון סתומה, ואולי צ"ל חתך.

ואילנות יוצאים מתוך הארץ כעלות השמש, ומדי עלותו היו האילנות צומחים פריים על הארץ עד היות השמש בחצי השמים, ואז היו עומדים מלצמות, וברדת השמש מחצי השמים והלאה היו האילנות נוערים ובאים תחת הארץ עד בוא השמש והצמחים והאילנות באים עמו מתחת לארץ.

והיו הפירות טובים מאוד, וריח הצמחים טוב, ויבקשו מקצת הפרשים ללקוט מן הפירות, ויגשו אל האילן ויפלו פגרים מתים. אז שמע אלכסנדר כעין בת-קול אומרת אליו: לא יקרב אדם ללקוט מן הצמחים פן ימות. ועל האילנות עופות בעלי קול ערב, וכאשר היו יורדים מעל האילנות אל קרקע והיו קריבים אנשי הצבא לתפשם היו פורשים בכנפיהם והיה רוח תבערה יוצא מבין כנפיהם ושורף כל אשר להם סביב.

ובתוך המקום ההוא מצא דגים ותנינים שלא היו מתבשלים כי אם במים חיים, וחיות רבות בעלות חמש רגליים ושלוש עיניים ואורכן שש אמות. ומצא¹ פיהם בחזה שלהם, מדברים בו בלשון בני אדם, ואוכלין כדוב, ומצא סרטנים גדולים, כספינות בתוך אגם גדול מצא אותם, ויירא אלכסנדר משבת במקום ההוא.

ויסע משם ויחן אל נהר פישון אשר ממנו ייפרד יאור מצרים, הוא נילוס. וימצא בתוך המים סרטנים עצומים ועקרבים ונחשים, והיו יראים אנשי הצבא מלעבור בתוכם. והיה דרך הנהר מושכת שנה תמימה, לא יוכל אדם לעוברו כי אם בחודש יולי ואוגוסט, מפני חיות רעות אשר היו כלות מן המים בשני חודשים אלו. ועל שפת הנהר השנית שוכנים אנשים בעלי מראה, ולא יכלו לעבור להם. ויצו את היודעים לדבר בלשון הודו, לשאלם מה משפטם ומה מעשיהם ולא יזה עם מתייחסים. ויודיעום כי הם עם אלברא המה. ויחפוץ אלכסנדר מאוד לדעת בענייניהם, ויאמר להריץ אליו מתוכם מלאך בקרון קטן, בתואנה אשר היה להם לעבור הנהר ולא היה לזולתם. ובבוא המלאך אליו נכתב איגרת, ויתנה אליו להוליכה לאלברא הממלכה. וזה פתשגן הכתב:

מן אלכסנדר בן אמון האליל ואולימפיה המלכה אל דניום מלך

¹ ליקוי בכה"י, והעניין איננו בנוסחים האחרים.

אלברא שלום. מלפנים היה רצוני להילוות אליכם ולהיצמד לכם בדעתי תושייתכם² הישרה ודעתכם הנכון אשר תישענו עליו בהי־בדלכם מאגור הון ומעשות עושר, ונוסף לכם מעט מזער, ואין אתם חפצים להתעמר בכל דבר, ולא לנגוע לבעלי החיים לאכלם. והייתי חפץ לעמוד על מעגליכם ולדעת איזה דבר נשא אתכם להתנאות על המשפט הזה ולהדריך אם יכולתי על הדרך אשר אתם עליה, כי אני מנעורי עד היום הזה על אהבת החכמה ועל חקירת סודותיה לא עזבתי מללמוד, ששמעתי עליו שיש אתו חכמה אשר לא הרביתי לו כבוד והון ויקר לבוא להורות לי חכמתו, ואשר לא היה מתרצה בכסף וזהב וסגולת מלכים לבוא אלי, הייתי הולך אליו במקומו ועירו לשרתו ולהתלמד ממנו, ואף שאני מלך בן מלך, עד אשר פגשתי בזמני איש אשר נתן לו האל מפתחות אוצרות חכמתו, וייף בגדלו עד אשר ידע כלל המציאות ידיעה שלימה, ולא היה איש לפניו ולא יהיה אחריו מי שעבר גבולו בחכמה ובטוב המידות ובשלימות הנפש וביושר, עד שראוי לומר עליו שבגללו ברא האלוהים מין האדם, והוא היתה הכוונה בבריאתו, ואולי כוונת סיבוב הימצאו חלילה בנצחות התנועה הסיבובית היא המעמידה המין וההוויות כל אחד יבואו למהללו ומצאו כי עדיין לא הגיעו בהתחלתו, ולכן תהלתו הדומיה בפה ובלשון והציור הנצחי התמידי להידמות לו. והוא שמו אריסטוטלס מאנשי אתונה, עיר חיי העולם הזה ובעל זמן כמוהו. וכאשר שרתתי אותו ועמדתי על סודותיו וחכמתו, ולא על כולם, אמרתי: אין לי לבקש זולתו, כי הוא תכלית החכמה, ומי יוכל לבוא עד תבונתו? וחפצי היה מנעורי בקניין המוסר, ולא הייתי מודה בעצה אלא אם כן מכוח ראייה נוכחת. ואמרו החכמים: ייתכן לאנוש להחזיק אל עצמו את התושיה אשר כל האנשים מודים בה ומפארים אותה. ואני אומר: אולי תושייתכם היא זאת, ולו ביארתם אותה לי עם שורשי מש־פטיה ותחבולותיה, הייתם מועילים לי ולעמי בגללה. ואתם יודעים כי החכמה נמשלת לנר; מה הנר המסתלק אדם ממנו [לא יחסר] ובהעלות נרות רבות לא יחסר ממנו מאומה, כך היא החכמה. ואני

² אורח־חיים, מידה, דרך.

דורש מכם להחיש תשובתי בפתרון הדברים אשר דרשתי מאתכם באר היטב.

[י]

וכקרוא דרנוס איגרת אלכסנדר, השיב לו איגרת, וזה פתשגנו. מאת דרנוס כוהן אלבראהמה אל אלכסנדר הנקרא מלך מלכים, שלום. ידענו מתוך דבריך כי לקנות המוסרים רצונך, וחפצך לדעת יסודי החכמה. וייטב בעינינו, ונפאריך על זאת, והודינו כי ראוי אתה לשלוט ולמשול ולמלוך משאר המלכים, עקב אשר לא ייתכן להי-קרא מלך לחסר תבונה. והנך משובח ברצותך החכמה והמשפט, ואם אינך משכיל בחכמה לעשות כמעשינו, אין לנו להאשים אותך, כי אמון טבע לבבך אשר גדלת עליו אינו כדמות טבע לב אלברא-המה לתחילת החכמה.

והעניין הזה, כי אתם כל משפטיכם וצדקותיכם אשר תעשון בהפצר הנביאים והאלילים והנעבדים, אשר מכפין אתכם, אשר עושין אותם באומרכם כי האלילים שלחם לכם להזהירכם. ואנחנו איננו מתנהלים על המשפט והדת בעד נביא או אליל, אך מעצמינו ודעת לבבנו ומשורש החכמה ויסודה. ועל כן דרכנו שונה מדרכיכם. והיה פתרון דתינו ופרטיו קשה עלינו, בדעתינו כי אתה מרוב תפארתך בעולם הזה ושרירות לבך אשר השיאך לתור אחרי השל-טון והממשל ימנעך מחקור על תעודתנו ושורשי דתינו, ואז יהיה יגיענו לריק. אכן נבאר לך שמץ מדרכינו אשר אנו דורכים בה מבלעדי אות ומופת, פן יהיה כבד עליך להבינם, ולמען לא אליך מונעי לקח¹, אנו מודיעים לך מקצת תושיותינו.

דע נא אלכסנדר, כי אנחנו לא נחטא ולא נפשע, עקב אשר לא נבקש מן העולם הזה דבר שאינו נגזר לנו. אמנה נבקש מן העולם את אשר יעמידנו בו ויטריפנו חוקינו, ולא נדרוש את המותר, ולא נכפה את הבהמה לחרוש את האדמה כדי לזורעה, יען הבהמה גם היא חותרת אחרי אוכלה ומזונה, וכן משטח החרמים לצוד עוף השמים ודגי הים או להנהיג הכלבים לצוד חיות השדה — כל זה

¹ י. לוי מתקן: ולמען לא נמנע ממך לקח.

רחוק מעמנו, שאין אנו רוצים לזון בלתי מגידולי האדמה ועשביה בלא יגיע האנשים ועמלם. ובגידולים ההם אנחנו משביעים רעבנו. ואין אנו חושבין להשביע את נפשותינו כל השובע, שלא ייתכן זה כעץ הדעת. ובמעשה הזה נמלטו מן החלאים והצירים אשר אתם עלולים בהם. ואנו כל ימי חיינו תמימים ובריאים, ואין אנו טעונים אל התרופות ואל הרופאים ככם. ועל כן היינו גזורים ונגבלים בשווה, ומעט מהרבה יימצא אצלנו נער נאסף בלא זמן ולא זקן ונער עד דאבון-נפש. ואין עמנו מי אשר יכריחהו הצינה להתחמם באש, ולא חוזק החמה להתקרר. ודיינו בימי הקיץ והחורף המכסה אשר הקדים עלינו בוראינו מלכסות בשר ערוותנו בחגורות עלי תאנה; לא נוסיף בהן בעת החורף ולא נגרע מהם בעת הקיץ. ומזוננו זרע הגדלים ופירות האילנות, ומכסנו עליהם. ולא ניזון מבעלי-החיים מלבד החלב אשר אנחנו שותים, כי מפני זימון מזון הוא, שהכינו האלוהים לקטנים בעת לידתם לגמלם. ואשר ייוותר מן החלב אחרי יניקת הילד אז יהיה מותר לגדולי אדם לשתותו¹. וכן לא גילוה אל הנשים לתאוותינו, אך להיות זרע בעתים אשר יועיל הזרע לתת שארית, שאין לנו מלאכה אשר נדרוש בעדה השתכרות העולם², אחרי אשר אינה צורך לנו.

ולכן חיינו במנוחה כל ימינו עוסקים במהלל הבורא ברוך הוא ולהבין גבורותיו ונפלאותיו. ולא נבקש לשמוע חידה אם לא תצא חכמה מתוכה. ולכן נמעטו דברינו. ואין בינינו מחלוקת, אחרי אשר כל אחד ממנו לבו נוטה אל הצדק ואיננו חפץ בלעדיו. וכאשר שומע מקרב ואם יטה לבבו מאחריו ישוב מהרה אליו, כי לא נבקש זולת האמת והצדק. ולא ידרש יותר על חוקו³ יען הדבר המוסיף על החוק לא יועיל והמבקש דבר אשר לא יועיל מאבד ואינו קונה. ומי אשר לא הספיקוהו די החוק, לא תהיה אז די בקשתו גזורה ונגבלת, והוא כל ימיו עני ואביון. ומפני שאנחנו מספיק לנו את

¹ כלומר חלב הבהמה הוא המזון שהכין אלוהים ליצור החי מלידה על-מנת לגמלו ממנו לאחר-מכן; על כן מותר גם לגדול לשתותו אם נשאר ממנו לאחר יניקת הקטן.

² שכר לשם פרנסה.

³ צורכו.

אשר נמצא מגידולי האדמה, לכן סרה הקנאה מתוכינו, ואין בנו איש חומד דבר מיד עמיתו, כי אשר בידו מספיק לו. ועל כן נכרת מחלוקת מבינינו, ואהבה ושלום בתוכנו. ואין בתוכנו שופטים ושוטרים, אחרי אשר אין פשע בידינו שנהיה מוכרחים לשום עלינו שר ושופט.

ולו אלכסנדר תבליג על יצרך ותכפה אותו כאשר עשינו אנחנו, לא דרשת מהמלכות והממשלה ככל אשר אתה דורש, ולו אתה עושה גבורות על אויביך אשר בין צלעך⁴, לא היית טעון לגבור על אויביך אשר חוצה לך. רק הדבר הזה כבד עליך, ולא נצווך לעשות הדבר אשר יקשה ממך.

והנה ביארנו אליך כלל מתושייתנו, ונותרה אחת אשר לא נמנע להגיד אליך, ואם נדע אנחנו כי תנבליהו ותלעיג לה, מה. וזה הדבר, כי לא דרש אדם כופר מתוכנו מאת רבו, ולא עשה צדקה לבעבור יכפר לו האלוהים על עוונותיו, ולא נענה אל אחיו לשאת פשעו אשר עשה כנגדו. אכן לא לקח ממנו משכבו. ולפי שאנו יודעים שאתה תבז את המעשה ותקלהו, על זה באנו לבאר לך מחיקורנו בדברים האלה.

ואנו אומרים כי לא נישא לנו כופר מרבנו מימינו יען לא אשמנו נגדו שנהיה מחלים אותו לכפר על אשמתינו. ולא פשענו אל יציר כמונו שנשוב אליו בתשובה ונדרוש כפרתו או נחון עניים בצדקה לבעבור יכפר על אשמתינו. וכן לא שאל כופר ממנו אל עמיתו כי לא עשה פשע, שיהא צורך לדרוש עליו כופר. וכן לא מת אחד ממנו בידי אדם עבור שלא עשה לו דבר שיהיה חייב לו מוות עלי דינו. אכן אתם אנשי יוון וכלל כל האומות לבד משפחת אלבראהמה המירותם את תושייתנו כאשר המרנו אנחנו תושייתכם, כי אנחנו לא נעדה הכלים היקרים כאשר תעדו אתם, ולא תתנאינה נשינו עבור תמצאנה חן בעינינו כנשיכם, כי אין נפשותינו חושקות בהן לתאוותן. וכי לא נבנה בתי־מרחצאות להתעדן בהן ולטהר במימיהן, כי חום השמש ביום מחמם אותנו ורסיסי הלילה רוחצים בשרנו. ואין אנו צריכים לשרוף את האבנים ולעשות סיד לסוד

⁴ כלומר היצרים שבקרבתך.

בתינו, כי המעשרות אשר עשה אל מספיקות לנו. ואין אנו צריכים למלאכת החרשים והאורגים לעשות כסאות לשבת בהם ובגדים ללבוש, כי העפר מצע לנו לישון בו, כאשר יהיה באחריתנו.

ובכל זה אין אנו צריכים להיעזר איש באחיו בכל מאומה, ולא יעבוד איש ממנו לבני-גילו, כי לא ייתכן לחכם לעבוד את בני גילו שהם בדמותו בצלמו, כי בוראינו אחד, ואין לאחד ממנו יתרון על חבירו בגבול היצרי. ולפי שאתם דורשים טובות העולם הזה, אתם צריכים להתלמד חכמינו המליצה להתייעץ במלים צחות לבעבור תתפארו על חכמיכם ותשתררו עליהם. ומפני שאנחנו ממירים את עצתכם גבוז צחצוח המלים ותיקונם, אך חפצינו תוכן העניינים, עד אשר הכרנו חכמת המליצה, ואין אנו רואים ללומדה, כי בנויה היא על שוא מהתלות אשר אנו מרחיקין אותן. אמנם רצוננו להתלמד החכמות הנותנות אות ומופת והאותות הראויות הנאמנות אשר לא יבואם עקלקלות נדיב. וכן אין אנו חפצים את חפציכם מרוב הנגינות והתענוגות בפרדסים ובערוגות. אולם כאשר יטה לב אחד ממנו אל תענוגו ישים את לבו לקרוא חידות הראשונים וקורותיהם, ובזה יתן ללבו מרגוע ומוסר. ואם חפץ להשתעשע ולהתנאות, ישא עיניו השמימה וראה הכוכבים המשמחים את הלב והתמונות הערוכות המזהירות, ואז יראה מוטב שבת-לאות והנפלא בהן. וכן יביט אל אור השמש הזורח אל כל פינות העולם והנוצצים הנוצצים על קצות הארץ. וכן יביט אל הים הירוק אשר נכחנו, אשר לא יהמה ולא יסער ולא יעבור שפתיו כאשר הימים אשר אצלכם עוברים שפתיים, ובזה מנפלאות החכמה הנותנים נפלאה מאוד לרואיהם. וטוב לו להביט אל הנפלאות האלה מלחדות בשמחתם ולהביט אל האילנות אשר אתם נוטעים בידיכם והבניינים אשר אתם עושים, ותשכרו לכם אנשים ככם אשר אין לכם יתרון עליהם בצורה ובמעשה.

ואשר אתם מתנאים לעשות מכלי הזמר והניגון שהם שמוע קול עופות וזמירים ונועם קולם וצפצופם טוב לנו מכל כלי זמריכם וניגוניכם אשר יודעים אנו לעשות אם ייטב בעינינו.

ואתה אלכסנדר, אני יודע כי כל מה שסיפרתי לך לא תוכל להתאפק לעשותו, ואף אם העידות בעצמך כי תעשהו. אולם אין

להאשימך על זאת למען הטבע אשר ניתן בך, שלא תוכל להחליפו. ואיך יוכל האדם לעשות על יצרו שהיתה תרבותו בארצות אסיה ואורניה ואפריקיה, אשר אנשיהם בהתקבצם במערכת המלחמה חושבים לכסות עין הארץ מרוב גדודיהם, וכי מדי מושלם על גדוד רב ויגברו על הממלכות אז יהיו נקראים בשם האנשים יותר⁵. ואתם ברוב גדודיכם באתם בים הגדול הנקרא אוקיינוס, הסובב את כל הארץ. ולא די לכם כל זאת, עד אשר אמרתם להוריד עופות מן השמים ולנצח חיות השדה. ותשימו לכם פרסכם קבורה⁶. ותחשבו כי כל זה האלוהים הגידו לכם עם עבדיו הנביאים והמלאכים, אשר אתם חשבתם כי כוכב הצדק, שהוא אחד מאלוהיכם, היה אוהב את ההון והרוח, ולכן הוא אות לכם. ותאמרו כי שני אלוהות הם מעידים לכם בבקשת הרוח והניאוף והזנות. ותמלאו בטניכם בבשר בעלי-החיים והמטעמים המתחלפים לכמה עניינים. ותחשבו לכם בי בצומכם יום או יומיים מספר כיפרתם בהם את אשמותיכם אשר עשיתם על המאכל. וכן תחשבו כי האל ציווה אתכם לשחוט בעלי-חיים ולהעלות עולות לפניו מהם לבעבור התרצות אליו. וכמה הייתם מטיבים לו העליתם את עצמכם לפניו לעולה, אם היו דבריכם אמת!

ואין אנו רואים כל אשר מבקשים מטובת העולם הזה בלתי מסיבות לשנוא את אחיו, עד כי מקצתם ילכו רכילים בין שני מלכים וירגלו ביניהם לבעבור ירחב ריב בתוכם. ולא תרפו הצורה אשר ברא אלוהים חופשית, עד אשר תקחנה לכם ותעבידנה ותכריחו את שופטיכם לדון לכם לפי רצונכם וכפי חוקכם, ולמקצתם תמורת דינם. ותשימו מהם שרים ועבדים. והאל ברא אתכם צורה אחת, ומחומר אחד קורצתם יחדיו. ועוד, תהדרו במשפט פני הגדול, הן היתה ראייתו אמת הן שוא⁷.

והצורות והעניינים האלה אשר נטבעתם בהם השיאו אתכם ויפתו אתכם להתנבל ברעות העולם הזה ותועבותיה, לנטות אל המאכל ואל המשתה והמלבוש, ולכן נטשתם מלכת אחרי המשפט. ולא

⁵ כלומר גדולים יותר.

⁶ י. לוי מציע: להם בטניכם קבורה.

⁷ כלומר בין היתה הוכחתו בדין אמת בין שקר.

יספיק לכם חוקכם, הטרם תדעון כי האם אשר ילדה את האבן ילדתכם, כי הכול נוצר מן האדמה, ואם כן מדוע תחרשו האבן להגין לכם והעפר אשר הוא אביכם מושל על גוויותיכם⁸. והתימהון הגדול אשר בדבריכם, חשבתם כי האל שברא כל בעלי-חיים ציווה אתכם לזבחם ולעבוד מהם לפניו, וגם תתרצו אליו בהציבכם ההי-כלות והצמחים לשמו, ואינכם יודעים כי האל אינו חפץ בדם העג-לים והכבשים והתיישים, ולא להקריב אליו בכלי זהב וכסף. אמנם המקריב לו לב החכמה והתבונה ויתפלל לו בשמו המפורש הקדוש ולא יקריב צלם לפניו או תמונת האיש, ההוא קרוב אל בוראו, כי האל טהור וקדוש ואוהב קדושים וטהורים המטהרים מצואת העולם.

ולכן אנו מחזיקים אתכם בחזקת אוילים, אשר לא תדעו המש-ענה אשר אתם נשענים עליה, ואינכם מכירים חיינו חיים טובים ותושייתנו קדושה, דומה לתושיית המלאכים. אכן נטיתם אתם מן הדרך ונטמאתם בזנות וברשע ובהרג בעלי-חיים ובתורות הנביאים ובעבודות הצלמים, ואתם בחייכם טמאים, כי נרחקתם מדרכי הבורא, וכל שכן בעת מיתתכם שתתרחקו ממנו ומכבודו, כי הנכם חשבתם אשר רצון האל תקנו בימי טומאותיכם וזבחיכם. ויותר על כן, כי לא תעבדו אל אחד, אבל תשתפו עמו אחרים הרבה מאוד, עד אשר שמתם מספר אלוהיכם כמספר גידיכם ועורקיכם. וכי לכל אחד מכם אל אחד מושל, ואתם רואים כי הילד בעת מולדתו טהור וקדוש וטוב הוא שייקרא בעת ההוא כאחת הבהמות, מאשר יימנה את החכמים הנכרים. ואני רואה אתכם כסילים מכל שתחש-בו, כי מנארבה המולדת נולדה מראש כוכב הצדק, ולכן היה לה ממשלה על המוח אשר הוא מקום החכמה והדעת. ותחשבו כי תמאנס הכומרת נבראה מגופו, ולכן היה לה ממשלה על הגוף. וכי מארס היתה בעלת חיל ותמשול על הלבב. וכי כוכב הכותב היה חכם גדול בארץ, ולכן משל על חכמת המדבר בעלות השמימה. וכי כוכב הנוגה היה אוהב הנואפים, ולכן משל על אודות הנשים כעלו-

⁸ כלומר למה תחשבו שהאבן והעפר הם מגיניכם ומושליכם, והוא הולך ומבאר כיצד.

תה השמימה. וכל זה מבואר בכללי נימוסיהם. ואתם מחלקים הנמ-
צאות ונתחי בעלי-חיים על האלוהות כפי דעתכם, ולא תדעו כי אחד
ברא כל הנמצאות, וכי הוא מושל עליהם ומנהיגם.

אחרי כן חקקתם בנימוסיכם כי כוכב מאדים מקריבין לפניו את
החזיר, ונוסכים לפניו דמו, לכיוונו. וכוכב שבתי — התיישים, ולצ-
דק — שוורים, ולנוגה — בני יונה, ולכוכב — כנפי העופות ולבונה,
ולמינרבה הכומרת — גדיים ולאתינה הטלאים, וכי ארכלוס ציווה
אתכם לכסות היכלו בעלי התאנה, והיכל כניסוס בשושנים. ואתם
נותנים הכוכבים והמלאכים קצבים או זובחי אוהבי בהמות, שתת-
רצו להם בדמים ובשר, או בעלי שחוק, שאתם מתאנים בוצנים⁹
ועלי תאנים. הוי עליכם, ומחשבותיכם רעות, עליהם, ותסירו מהם
כבודם. ואם תאמרו כי האלוהות ציוו אתכם כן, מאוד קלותם
בעיניהם, ואם תעשו את זה מלבבכם ולא בעצתכם, הן הרחקתם
מהם רצונם, ואתם מחוייבים להם, והם מקציפים עליכם, והנכם מכל
צד במעלה מעוטה ונקלה.

[יא]

ויהי כאשר קרא אלכסנדר האיגרת הזאת, חרה אפו בהתקלותו
בנעבדיו ובהתהללו באליליו, ויצו להשיבו באיגרת בפתשגן הזה:
מאת אלכסנדר מלך מלכים, בן המלך אמון האליל והמלכה או-
לימפיה, אל דרנוס שלום. ראיתי דברי איגרתך ובינותי בתפלצתך
וזדון לבך, כי חשבת אשר אתם יחידים בין עממי הארצות יען תאהבו
האמת בפיהם ובמעלליכם. ותחשוב כי המלאכות והאומנויות אשר
עושים כל בשר הם חטאים ופושעים לפני אלוהות, וכי המלאכות
אשר ייתכנו לאנשים בטבע להם ובתוכן רב בעלי-חיים נתנם האל
בהם לאפס ולאין, וכל אשר נתן בנצח הלב ובגזירתו חטאת ופשע
הוא. ובשלושת אלו דברים הרביתם מאוד, עד אשר העליתם
עצמכם כמעלת האל המחוייבת עבודתו. ואנחנו רואים כי המעלה
הזאת אשר נתתם בעצמכם שוא ושקר היא, אמנם הצדק והמשפט
הוא אשר אשים לפניכם.

⁹ הנוסח משובש (עיין לוי, עמ' 74, הערה 3).

חשבתם כי אין מנהגכם לחרוש את האדמה ולא לזרעה ולא לנטוע האילנות ולא לבנות בתים ולא לשכון באוהלים ולא לרכב על בהמות ולא ללכת בלב ים. וכי אין אנשים במקומכם עוגבים על הנשים, ולא נשיכם על האנשים, ותחשבו כי כל זה תום נפשיכם וברות עצמיכם. אמנם לא כן, כי על כן אינכם חורשים את האדמה לפי שאין לכם ברזל שעושים ממנו כלי החריש והקציר. ועל שאינכם בונים בתים כי אין לכם כוח לחצוב החומר, כי אין לכם בהמות לרכב עליהם ולא אוניות וציים שתלכו בהם.

ויציק אתכם הדלדול ותאבו לרעות העשבים כמו הבהמות, ואינכם בזה בלעדי כדמות הצבועים והאריות, אשר לא מצאו בעלי-החיים ישובו נרפים לרעות העשבים וגידולי הארץ, לתמוך את רעבונם להעמידם על נפשם בגרוע מהם את אשר נאות מהם. לכן דבריכם אלה אשר אתם דוברים הם בכוח ובהפצר, ואתם עומדים עליהם. ואנחנו השוכנים בארצות האלה השמנות והטובות לו הצי-קנו הזמן לשכון בארצותיכם הרזות והרעות, שבנו נכיאים ונרפים להתכלכל כאשר אתם מתכלכלים. ובהזידכם בנשים ותזידו בכם, כן משפטכם אתם חרצתם, ברעותכם גידולי הארץ והעשבים המביאים את רטב גשמיכם, ועל כן אין לכם תאוה בנשים.

ועתה למן היום והלאה אל תתגאו בדבריכם עלינו, שלא תוכלו להתגאות. ובל תאמרו: עניותכם ומספנותכם חסד אלוהים עליכם הוא, יען האלוהים ברוך הוא, לו חפץ בדבר זה לא ברא בעולמו כל הנמנעים לאין יתרון¹, וכן כל אשר נתן באנוש מדקות המלאכות ופלא האומנויות היתה מתנתו להיות יותר לבעלי-החיים ההוגים. ואתם אל החטאת והפשע נכונים ונועדים, ומן היקר והכבוד גרושים ודחוקים. ואמנם המהלל והכבוד הוא לנו, כי אנחנו נוחים על הגזירה האנושית ומשלימים כל אשר נתן בנו אלוהים מן הכוח הטבעי והיצורי, ונבקש מעלות המעשים, ונוסיף עליכם, ודורשים לנו אנו החסדים והצדקות, ונבחרה מעשה חוסן ויקר, כי האלוהים ברא התמורות והחליפין בעולם לבעבור יאחוז אדם כל דבר מהם

¹ כלומר כל בעלי-החיים שאין להם יתרון בינה ונמנע מהם מה שניתן לבעלי-החיים ההוגים.

בעתו, ויקבל כל מקרה איש אל אחיו. ואנחנו אוחזים מכל דבר כמשפט, ונותנים אל כל עניין חוקו ואמיתו.

וכאשר מסיבות הגלגל מתחלפות בשקיעתן וזוריחתן, כן אודות האנוש בחייו נעתקות מעניין אל תמורתו, ונוסעות מדבר על חילו-פיו. כי הילד חפצו ורצונו להתעלל ולשחוק ובחור ועלם בקשתו בתנועה ותשמיש, והזקן מחשבתו נופלת משני העניינים האלה ונדבקת אל התנועה וההזהרה אשר הילד אין בו כוח לעשות מעשה כי לא תגיע תמימותו, והבאה מתמים כל כסותיו כי הגיע אל תוקף חייו. והזקן נפטר מכול כי הוא עובר ובטל מן העולם².

והטוב לאדם לתת אל כל זמן מזמני חייו הדבר הנאה לו והמת-ייחש אליו, לבלתי יחשך כוחו ותוקפו מעשות העניינים הנלווים אליו והדברים אשר הרחיב לו האלוהים עשות, ולקחת מכולם מידה בינונית וטובה, ואז תהיה מחייתו מתוקה ומשובחת בעולם הזה, ולא תהיה זנוחה ונקלה לעולם הבא, עקב אשר לא לקח מדבר הרבה ממשפטו וחוקו הנכון לו. ואשר נטש נחלתו ואחוזתו אשר הנחילו האל בעולמו, הוא ניבל את עצמו וייטוש את צביונו ולא שמח בחלקו. וכן מעגליכם אשר אתם דורכים בו. ולכן ייתכן לאדם לקרוא תושיתכם תושית משוגעים, ולא ייתכן לנבון לקוראה תושיה.

[יב]

וכקרא דנרוס איגרת זאת, השיבו עליה באיגרת בפתשגן הזה: מאת דנרוס כהן אלבראהמה לאלכסנדר הנקרא מלך מלכים, שלום. הנה הרחבת במיליך לבלי חוק, כי תהותת על עצתינו וחידתנו, ותהתל על מעללינו ופועלינו, ותפאר את חוקכם ותושייתכם. ואני אומר לך כי אנחנו לא נחשוב את העולם הזה לנצח, אך הוא לנו אוהל ומעבר אל המקום האמיתי אשר באו אבותינו בו. ולכן לא נכון לנו לצאת מן העולם הזה טעוני פשע וחטאת, פן נלאה בדרך אשר אנחנו נכפים ללכת בה. ועל כן נימנע מאגור הון ומצבור זהב וכסף בעולם המסע.

² לא כל הציורים הלשוניים ברורים בפיסקה זו מחמת שיבושי נוסח; אבל כללו של הרעיון ברור.

ואשר החטיאות ¹ אותנו, כי אנחנו משימים את עצמינו כאלוהות, אין אנו חוטאים בדבר זה; אמנם אתם חוטאים בו, כי כל אשר אגרתם מרוב המטמונים ותבצעו את שאינו שלכם, ותבקשו למשול על העולם — בדבר הזה תחשבו להידמות כאלוהים ולגבור על מלכותו ויצוריו. ואשר אמרת כי האלוהים ברא בעולם החליפין והתמורות, אמת הוא, אך לא בראם לבעבור יאחז אדם מכולם, אלא למען יראה הטובה ואספה אליו, ויכיר הרעה וייבדל ממנה, ואז יתום בו הדעת אשר הפליא לו האלוהים מכל בעלי-חיים, בדעתו למאוס ברע ולבחור בטוב.

ואתם געלתם את הדעת, ותסברו כי החרוץ והכסף והפנינים יהיו מספיקין לכם, והם אינם משביעים רעבונכם ולא מרווים אתכם לצמאכם, ולא תהיה נפשכם ברה וזכה בקניינכם. אמנם משברים צמאכם המים, ומשביעים רעבונכם המאכלים, ומזכים את נפשותיכם החכמות. והכסף והזהב אשר תשימו להם יוצאים מכל זנה עד אשר הרחבתם בעלי הכסף והזהב, ותנשאות למעלה, ואם הם פושעים. כאשר מתעמרים תהיו גם אתם פושעים באהבכם אנשי רשע. אחר התנשאת עלינו בבניינכם אשר אתם בונים ובעלי-החיים אשר אתם מקריבים ואוכלים, וכל זאת ייתכן שתנשאו בו על אנשי-בליעל, ולא עלינו. ולו ידעתם הגאון והגובה, הייתם בושים להתגאות באשר הוא שימצה לכם. אמנם המהלל והיקר הוא לבעלי הנזירות ומודרי הנאה מהעולם הזה המטוהרים מהטומאות בו.

וכקרוא אלכסנדר האיגרת הזה שלח לו פתשגן הזה: מאת מלך מלכים אלכסנדר בן אמון האליל והמלכה אולימפיה אל דנרוס שלום. אבל קראתן עצמכם קדושים בהיותכם נפרדים ומנוודים מתוך בני-אדם, אשר לא יוכל כל בשר לעבור עליכם, ואין בכם כוח להעתיק ממקומכם, ואתם שמה כלואים. ותחשבו כי הדלות והמסכנות אשר בתוכם באתם עדיהם ברצונכם ומחקרכם, ואתם לא באתם עד הנה בלעדי בהכרח ובהפצר, ואין בכם עוצמה להיפרד מכל הנמסר אליכם. ולכן רואים החכמים ובעלי הדעת כי אתם בני צדקה, אשר יש לאדם לחמול עליכם ולהתפלל לאלוהים

¹ האשמת.

שיעלה מעליכם הרעה אשר אתם בה, וירחיב לכם גבולי טובותיו
ויפתח לכם שערי מזונותיו, ויקל מעליכם רוע חייכם. ומשפט הוא
על הנבון ועל החכם לרחם על בני גילו וצלמו. ואל אלוהים אני
שואל ומתחנן לגלות לכם עטרת שלום וצדקה, ולתת לכם אחרית
ותקווה, למען תשכילו עוד בכל אשר תעשון.
אחרי כן ציווה אלכסנדר להציב במחנהו על נהר פישון עמוד-אבן
גבוה, ולחקוק עליו מכתב: אני המלך אלכסנדר באתי עד המקום
הזה וציוויתי להציב את העמוד הזה על שפתו.